

CAPUT V.

De condemnatione, vel absolute, vel purgatione reorum.

Huc referendi sunt titulus 18. libr. 2., tituli 2. 22. 34.,
& 35. libr. 5..

ET facile est, & plenum publicæ utilitatis negotium leges pœnales ferre adversus reos scelerum, aut delictorum. Difficile autem semper visum fuit, & plenum periculi, post latas leges in singulares criminum, delictorumve reos pronuntiare sententiam, ob varias, quæ occurrere passim solent, facti dubitationes; qua in re jamdiu in adagium abiit, satius esse in dubio non damnare eum, qui reus forte sit, quam pœnis innocentem affligere. Ut caute ad damnationem reorum procedatur, tria sunt generalia jacienda principia. Primum est damnari jure reum, cum propria sincera confessione se reum esse affirmavit. Alterum est, tunc etiam jure reum damnari, cum est convictus. Postremum est, sententiam damnationis non statim paratam executionem habere, quousque aliqua appellationis causa proponatur. Merentur hæc singulares observationes.

Imprimis generaliter verum est, reum in judicio confessum jure damnari, cap. 4. de judiciis, cap. 2. de confessis, cap. 1. de accusationibus in 6.. Tria tamen requiruntur, ut regula locum habeat. Primum debet confessio scienter prudenter elicitæ esse; nam si per errorem facta deprehendatur, nihil accusatori proderit, cap. ult. de confessis. Secundo confessio debet esse verosimilis, & quæ non repugnet adjunctis facti, quæ crimen delatum undecumque circumstant: hinc agebat Paulus in l. 13. ff. de interrogat. in jure faciend., confessiones naturalibus convenire oportere, & Javolenus in l. 14. ff. eod., confessiones ita ratas esse, si id, quod in confessionem

venit, & jus & naturam recipere potest. Sic ut exemplum proferam, qui profiteretur hominem occidisse, qui vivus sit, pœna homicidii puniri non deberet, l. 23. §. ult., l. 24., & 25. ff. ad leg. Aquil. Tertio confessio metu extorta non sufficiet, ut reus damnetur, can. 1. caus. 15. quæst. 6., can. 4. caus. 31. quæst. 2., quod absolute verum est, ubi confessio extorta per metum fuerit ab accusatoribus, aut ab iis, quorum quoquomodo interfuit reum damnari, aut etiam a quibuscumque privatis. Quid tamen, si judicis auctoritate torqueri debuit reus causa eliciendæ confessionis, & reus tormentorum atrocitate pressus, ac subjugatus crimen fateatur? Sunt, qui adversus hanc torquendorum reorum disciplinam declamant. Verum Jureconsulti fateantur quidem esse rem hanc periculi plenam, & fragilem, quæ sæpissime fallit; nam plerique ita tormenta contemnunt, ut exprimi eis veritas nullo modo possit, alii tanta sunt impatientia, ut in quovis mentiri, quam pati tormenta velint, l. 1. §. 23. ff. de quæstion., non esse tamen in judiciis criminalibus abolendam, ubi gravissimæ sunt admissi criminis conjecturæ, quousque non utilius eliciendæ veritatis præsidium inveniat. Hinc factum est, ut tum demum reo, dum torquetur, confesso credatur, cum reus quod, dum torqueretur, asseruit, post tormenta confirmet. Quid vero, si reus non solum crimen a se, sed etiam ab alio consorte criminis admissum profiteatur? Generalis regula est juris Romani, neminem reum de aliorum conscientia inter-

rogari, l. 16. §. 1. ff. de quæstion., l. ult. cod. de confessis: causam adjicit Paulus in libr. 1. sententiar. tit. 12. §. ult. *ne alienam salutem in dubium deducat, qui de sua desperavit.* Exceptio tantum erat in delictis a familia servorum admissis, in quibus præsumptio oriebatur de mandato alicujus, & servi rei de mandantis persona interrogabantur, l. 6., & 17. ff. ad Sen. Cons. Silan.. Exceptio etiam erat in latronibus, qui instructa veluti classe in viatores irruerent; hos enim de sodalibus permissum fuit interrogari, l. penult. cod. de feriis. Exceptio denique erat in crimine falsæ monetæ, ad quam cudendam argumenta erant, plurimos operam contulisse, l. 1. cod. de falsa moneta. Non absimilis est Decretalium disciplina. Generaliter enim traditum est, reos confessos non esse de consortibus interrogandos; siquidem si accusatus de crimine non admittitur ad alios de eodem crimine accusandos, neque admittitur ad testimonium in eadem causa ferendum, cap. 10. de testibus. Clemens III. in cap. 1. de confessis exceptit crimen læsæ majestatis, quod derivavit ex canon. 15. caus. 5. quæst. 3., qui tamen canon depromptus est ex epistolis Isidori Mercatoris. Hodie in foro publico hujusmodi quæstiones pronuntiata demum sententia admittuntur ad capiendas conjecturas, ex quibus in alios inquiri possit, non ad testimonia perhibenda, cum damnati sint plerumque infames, semper autem suspecti, ne pœnam, quam ipsi declinare non potuerunt, in alios etiam inferant.

Præterea vera est altera regula, convictum in judicio jure damnari, etiam si crimen confessus minime fuerit, cap. 4. de judiciis. Dicitur autem convictus, qui manifestis, & apertissimis probationibus crimen admisisse demonstratur, l. ult. cod. de probation.. Primo id contingit, cum quis in flagranti, id est, in ipso actu criminis deprehenditur. Secundo, cum talis est rei evidentia, quæ nulla potest tergiversatione celari, cap. 24.

in fine ff. de verb. signif. Tertio cum testibus probatum est, crimen a reo fuisse admissum: qua in re obtinet, ut testium numerus quadragenarium non excedat: ne criminalis processus in infinitum protendatur, cap. 37. de testibus; saltem vero duo testes concordi testimonio id adfirment, dummodo alias integerrimi sint, & de quorum calumnia, vel mendacio nulla possit suboriri suspicio, can. 1. caus. 2. quæst. 4. cap. 23. de testibus. Frustra autem hodie quis allegaret in contrarium canonem 2. caus. 2. quæst. 4., ubi traditur, duos supra septuaginta testes ad Episcopi, quatuor supra quadraginta ad Presbyteri, septem supra viginti ad Diaconi, septem ad cæterorum minoris gradus administratorum damnationem requiri. Sunt hæc figmenta Isidori Mercatoris, qui, uti superius observatum est in capite præcedente, nihil antiquius habuit, quam ut accusationes Episcoporum de medio tolleret; quam ob rem cum ista sub nomine Romani Concilii sub Sylvestro celebrati traderet, subdidit statim: *Testimonium laici adversus Clericum nemo recipiat*, can. 9. caus. 11. quæst. 1.. Si hæc recipi quandoque potuerunt, ignoro plane, aliquod in causis Clericorum, præsertim majorum, criminale judicium institui potuisset; nam semotis a ferendo testimonio laicis, inverosimile est, tot numero testes in uno clero inveniri, præsertim cum idem Isidorus & in ipsa sua Romana Synodo Sylvestro tributa rejecerit testimonium Clerici inferioris gradus adversus Clericum majoris ordinis, can. 10. caus. 2. quæst. 7.. Quid ad hanc rem diceret Alexander III., qui in cap. 10. de testament. Romanarum legum consuetudinem probare non potuit, juxta quas septem testium numerus in testamentis requirebatur, ea ductus ratione, quod *a divina lege, & Sanctorum Patrum institutis, & a generali Ecclesiæ consuetudine id noscitur esse alienum, cum scriptum sit, quod in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum?* Equidem

scio, traditionem hanc Mercatoris laudatam fuisse a Leone IV. in epistola ad Episcopos Britanniae, cujus monumentum extat in can. 3. caus. 2. quæst. 4., eamque ipsam Leonis IV. sententiam visam fuisse confirmatam a Nicolao I. in epistola ad Salomonem Regem Britonum. Verum & Leo IV., & Nicolaus I. prudentissime, & ex œconomia quadam usi sunt Isidorianis hujusmodi mercibus, non quod, ut arbitror, crederent magno momento valere, sed quod adjunctis illius temporis opportunæ erant, cum non omnino apud Britones contemnerentur. Erant Britones temporibus Caroli Magni obnoxii potestati ejusdem Caroli, uti colligitur ex can. 37. caus. 11. quæst. 1.. Petierunt paulo postea, ut sibi Rex constitueretur Imperatori subiectus, quod obtinuerunt necessitate quadam exigente, uti professus est Carolus Calvus in capitulari anni 877. apud Carisiacum cap. 23.. Hac tamen adjecta conditione, ut ex certa tantum familia progeniti Regio nomine, ac dignitate potirentur. Primus inter Britones Regnum sibi concedi amabat Numenojus quidam, qui, ut facilius voti compos fieret, post occupatas armorum vi plures urbes, ejecit ab iis Episcopos universos, in quorum locum totidem Antistites sui ambitus conscios subrogavit. Id ut liberius moliretur, sparsit in vulgus, Episcopos olim constitutos gravibus criminibus esse inquinatos, quorum causa, ut removerentur a dignitate sua, nullum non lapidem movebat. Atque ut rite novi Episcopi a se electi consecrarentur, veritus, ne Archiepiscopi, seu Metropolitaniani, qualis erat Turonensis, querela gravissima fieret, ipse Metropolitanum in sua ditione constituit, allegans, Turonensi Archiepiscopo Britones numquam fuisse jure subiectos. Ejecti Episcopi qua apud Regem Francorum, qua apud Pontificem Maximum conquesti sunt; nec querelas inferre similes de turbata jurisdictione sua omisit Archiepiscopus Turonensis. Numenojo successit Salomon in Regno, qui

prædecessoris sui gesta tueri pergebat. Hæc fuit Britonum conditio, & Ecclesiarum status temporibus Leonis IV., Nicolai I., & Joannis VIII., atque juxta hæc adjuncta explicandi sunt tum laudatus canon 3. caus. 2. quæst. 4., qui est Leonis IV., tum canon 10. caus. 3. quæst. 6., qui verosimiliter tribui posset Joanni VIII., verius autem Nicolao I., quemadmodum ego ostendi in meis animadversionibus in Gratianum. Porro laudati Pontifices in his factorum adjunctis, ut ejectorum Antistitem causas, & Turonensis Archiepiscopi jura tuerentur, rati sunt opportunum, ut a dirimendis in specie subortis controversiis abstinere; noverant enim prudentius fore, si quasdam forte in Britannia receptas traditiones allegarent, ex quibus Britones ipsi sponte eo adducerentur, ut & irregulare adversus ejectos Episcopos susceptum judicium crederent, & lubentius Archiepiscopo Turonensi se subicerent. Prodierant tunc Isidori Mercatoris decretales, ac passim de Provincia in Provinciam traductæ, si non ubique receptæ statim sunt, aliquam saltem reverentiam apud legentes inveniebant. His uti se fidenter posse duxerunt Leo IV., Nicolaus I., & Joannes VIII., inter cætera duo ex mercibus Isidori stabilientes principia; quorum primum erat, Episcopum damnari non posse, nisi crimina probantibus ingenti numero testibus, & eo, qui apud Mercatorem in laudata Synodo Sylvestri statutus ferebatur. Hinc putabant, inferri facile posse, Episcopos a Britonibus electo non nisi per injuriam, id est, informi judicio fuisse damnatos; alterum erat, Episcopos damnari tantum posse in Concilio Episcoporum, in quod saltem duodecim Antistites convenissent. Hinc putabant, inferri facile posse, Episcopos Britones non potuisse ejicere Episcopos veteres, ut sub Archiepiscopo electo a Numenojo constitutos, cum numerum duodenarium non attingerent, & facile adduci posse Britones Episcopos, ut se Turonensi

Metropolitæ subjicerent, propterea quod duodecim essent in Turonensi Provincia Episcopatus. Itaque quod Leo IV. in singularibus adjunctis versatus prudentissime, & ex quadam œconomia tradidit, ad generalem disciplinam traduci haud facile poterit. Potest addi, id definitum esse ex Concilio Carthaginensi vulgo I. can. 11. 12. in collectione canonum Ecclesiæ Africanæ.

Denique postremum principium erat, sententiam damnationis non statim paratam habere executionem, quousque aliqua appellationis causa proponatur; est enim appellatio species quædam naturalis defensionis nemini deneganda, nisi cum appareat, frustra appellationem interponi, & tergiversationis ergo, quareus poenam cæteroque sibi jure debitam declinet. Hinc denegatur appellatio primum, si reus fuerit propria, & sincera confessione damnatus, cap. 9. de excess. Prælat., l. 2. cod. quorum appellat. non recip.; secundo, si reus in flagranti, & per evidentiam facti deprehensus in crimine fuerit, cap. 61. §. Porro de appellatione, nisi tamen quædam adhuc supersit dubitatio, an possit aliqua probabilis exceptio proponi, cap. 3. vers. Si autem eod. tit. in 6.; tertio, si ob gravitatem alicujus flagitii, cujus memoriam quantocius aboleri, & quod statim vindicari, publice intersit, leges publicæ appellandi facultatem sustulerunt, uti cautum est in crimine hæreseos, cap. 18. de hæret. in 6., quod & in crimine falsæ monetæ in jure Romano olim constitutum scimus, l. 1. cod. de falsa moneta.

Pertinent hæc ad condemnationem reorum. Certæ quoque regulæ præstituendæ sunt, tum observandæ, cum reus absolvitur. Ex parte rei, qui controversiam passus est, obtinet, ut reo semel absoluto, nequeat regulariter novo judicio iterum de eodem crimine inquiri. Dixi regulariter, etenim duæ profertur vulgares exceptiones. Prima est, si reus fuerit absolutus, non quod ejus

demonstrata innocentia fuerit, sed quod satis aptæ non extiterint probationes; tunc enim novis emergentibus causis nihil oberit, quominus ad novum judicium, & causæ cognitionem procedatur. Altera est, si accusator cum reo collusionem fecisset; siquidem tunc, colludente accusatore extra ordinem punito, Judex ex officio adversus reum inquirat, cap. 1. & sequentibus de collusionem detegenda. Non tamen hic concluditur Judicis officium, nimirum ut reo tantum prospiciat absoluteione, sed quandoque animadvertendum erit in eum, qui crimen in judicium detulit, & causam controversiæ adversus reum instituendæ præbuit. Si judicium criminis ab exceptione cœpit, perspicua res est, reo absoluteo, permittendum esse eidem, ut libere accusationem persequatur, vel testimonium ferat, quasi irritata adversus accusantem, vel testimonium ferentem exceptione. Difficilius est quærere, quid sit observandum, ut judicium cœperit, aut ab accusatione, aut a denuntiatione, aut ab inquisitione.

Jamdieu caverant Romani veteres, aut, ut nonnulli volunt, legibus duodecim tabularum, aut lege Remmia, aut Senatus Consulto Turpilliano, ut qui falsum crimen in judicium detulissent accusando, poenam infamiæ subirent, inusta in fronte turpi nota, seu litera K, quæ Kalumniatorem significabat, ad quam disciplinam respexit Cicero in oratione pro Sexto Roscio Amerino numero 57. dum scribet: *Sed si ego hos bene novi, literam illam, cui vos usque eo inimici estis, ut etiam eas omnes oderitis, ita vehementer ad caput affigent, ut postea neminem alium, nisi fortuna vestra accusare possitis; quam poenam qui non subivisset, homo integræ frontis dicebatur, l. 13. ff. de testibus, immo & calumniatores eadem poena plecebantur, qua accusatos plekti a Magistratibus postulavissent, quæ talionis poena dicebatur, l. 10. cod. de calumniator., l. ult. cod. de accusatione. Meum non est in præsentia investigare*

quibusnam specialiter legibus duæ istæ pœnæ indictæ fuerint; aut utrum æque infligerentur in calumniatores, qui scilicet odio, inimicitia, aut simili de causa, crimina falsa detulissent, ac in moratores, qui intra annum non probabant crimina illata, & in desertores, qui de probatione criminis desperantes ab accusatione persequenda cessabant. Tantum dixero, primum pœnam literarum in fronte conscribendarum ab usu exolevisse post legem Constantini, quæ extat in l. 17. cod. de pœnis, pœnam autem talionis non nisi serius cessavisse forte post tempora Justiniani, quum nimirum Romanarum legum disciplina sperni cœpit. Non potuit profecto Ecclesia suis judiciis accommodare talionis disciplinam; etenim cum Clerici accusarentur, & pœna accusatis immineret aut suspensionis, aut dejectionis ab officio, eadem pœna non omnibus infligi poterat, cum possent esse aut laici Clericorum, aut Clerici minore Clericorum majorum accusatores, argumento canonis 3. caus. 5. quæst. 6. In veteribus ergo canonibus traditum est, ut qui probare non valuerit crimen, ab accusando in cæteris removeretur, immo & excommunicatione plecteretur, si laicus esset, aut si Clericus, dejiceretur a proprio gradu, can. 1. 2. 3. caus. 3. quæst. 10., can. 4., & caus. 5. quæst. 6. Isidorus Mercator, dum suas Pseudodecretales epistolas sub nomine veterum Pontificum concinnaret, cujus scopus is erat, quemadmodum superius observatum est, quod accusationis judicia difficiliora redderet, ad terrendos accusatores studuit quam maxime ut pœnam talionis in disciplinam ecclesiasticam inveheret, nec dubitavit sententias Imperatorum veterum de talione conceptas, præsertim in codice Theodosiano descriptas, Pontificibus priscis adtribuere, uti adparet ex can. 3. 4. caus. 2. quæst. 8.. Non memoro canonem 2. caus. 5. quæst. 6., non enim est Gregorii, cui cæteroquin inscribitur, sed est veluti

breviarium minus apte compositum canonis 3. subsequentis, quemadmodum observaverunt Correctores Romani. Non potuit tamen recipi in ecclesiastico foro ob causas modo indicatas disciplina Mercatoris e Romano foro de prompta: proindeque recipi necessario debuit, recusatorem calumniantem condemnari primum in expensas, deinde in id, quod accusati interfuit causa suscepti iudicii, argumento capituli 23. in fine de accusation., quod si insignis accusantis improbitas, & perfidia videretur, receptum est, ut accusator pœna extraordinaria pro modo improbitatis, & perfidiæ plecteretur, cap. 1. de calumniator., nisi tamen quidquam justo dolori accusantis indulgendum foret, ut in specie legis ultimæ ff. de public. judic., & legis 2., ac 4. cod. de calumniatoribus.

Quoties de denunciatore quærat, nollem imprimis, huc adferretur canon 6. caus. 5. quæst. 6., nam, cujuscumque is sit auctoritatis cum cæteris Eliberitani Concilii canonibus, species, quæ ibidem fingitur, spectat delatores Christianos, qui ejusdem Christianæ fidei consortes odio Christianæ fidei ad Magistratus Æthnicos deferebant. Nollem deinde, huc adferretur canon 7. caus. 5. quæst. 6., pertinet enim ad Monachos deferentes crimina Monachorum apud Præpositos Monasterio, penes quos nulla tunc erat publica ecclesiastica potestas, ac jurisdictio. Et revera utut canon ille tribuatur octavæ Synodo, monuerunt tamen Correctores Romani, verius tribuendum fuisse Regulæ Monachorum S. Isidoro adscriptæ. Utrumque canonem ego expendo in meis animadversionibus in Codicem Gratiani. Potius huc referri posset can. 5. caus. 5. quæst. 6., in quo non Hadriani sententia agnoscenda est, sed constitutio Constantini Imperatoris adhuc Æthnici, edita anno 319., quæ habetur in l. 2. cod. Theodos. de petitionibus, recentioribus sæculis Gothorum manu depravata. Verum & ista lex singularis erat, & spec-

tabat delatores illos, qui post victum a Constantino, & fractum Maxentium tyrannum deferre voluissent ex odio, & inimicitia apud Imperatorem victorem eos, qui pridem Maxentio adhæsissent; quemadmodum docet Gothofredus in suis animadversionibus in laudatum titulum codicis Theodosiani de petitionibus. Revera hæc ipsa lex quamquam deinde in libros Capitularium Francorum relata fuerit, tamen aut numquam usu recepta est, aut si aliquando recepta non diu viguit; nam Innocentius III. in cap. 2. de calumniat. præcipit, ut si denunciator canonice purgavisset innocentiam suam, id est, demonstravisset, se non calumniandi animo ad denunciandum accessisse, pœnam omnem evaderet, si vero de calumnia constaret, ab officio, & beneficio suspenderetur. Hodie in tribunalibus obtinet, ut denunciator ad expensas teneatur, quoties adparuerit, eum per calumniam denunciavisse, juxta ea, quæ tradit Faber in codice libr. 9. tit. 2. defin. 9., & 10., unde colligitur, denunciatores, quamquam, uti supra traditum est, nomen inscribere non teneatur, postulante tamen reo debere monumentum suæ denuntiationis in Curia relinquere, ut, absoluteione secuta, adversus calumniatorem agi sine tergiversatione possit, argumento dicti capituli 2. de calumniator..

Quod si ab inquisitione iudicium cœperit, sive præcesserit, sive non præcesserit denuntiatio, neque ipsas iudicii impensas ab inquirente repetet reus absolutus; nihil enim imputandum est inquirenti Prælato, dum ad animadvertendum in facinorosos homines gravissimo officio suo tenetur, nec facile de eo capi potest conjectura calumniæ. Id fere ipsum recipiendum est in eo, qui ex officio publica auctoritate sibi mandato accusat, vel denuntiat, vel post denuntiationem ab alio factam, auctoris partes in iudicio sustinet, quales sunt Promotores, ut vocant, Fiscales, quos satis a calumnia excusat, & liberat ne-

cessitas muneris, argumento l. 13. §. 5. ff. ad leg. Jul. de adulter., nisi calumnia maxime evidens fuerit, argumento leg. 2. cod. de his, qui accusare.

Jamvero, si ubi certo constat aliquem esse reum criminis, reus est sententia definitiva damnandus; si e contrario nullo modo probatur, aliquem reum fuisse, qui convenitur est absolvendus; quænam enim ferenda sententia, ubi aliquæ quidem, sed non plenæ probationes, aut gravissimæ conjecturæ, quæ prope ad probationem accedunt, in iudicio editæ fuerint, unde iudicis animus hæreat in incerto? Salebrosa semper res fuit ista, quæ apud nullas, quascunque etiam exultissimas gentes aut legum, aut Magistratum providentia sine ulla juris, aut prudentum invidia definiri potuit, & manet adhuc sine spectæ, & omnem omnino notam evasuræ definitionis. Sane in civilibus causis inducta fuerunt in forum iuramenta suppletiva, ita dicta, quod semiplenas probationes supplerent, sive redderent firmiores. Sed ista recipi quidem potuerunt in civilibus causis, utpote pecuniariis, ac propterea levioribus. In criminalibus autem causis utpote gravissimis, in quibus de atroci inferenda pœna agitur, non erant facile permittenda. At enim cui danda essent? Non accusatori, qui pœnam iniquæ accusationis evadere studens, iudicio, & assertione sua facile accusatum ad supplicium duceret. Non reo, qui de improbitate admodum suspectus, præsumendus est pœnam potius velle, quam perjurium declinare, immo & in perjurium eo pronior esse potest, quo infirmior est ejus voluntas, metu atrocis pœnæ perterrita, turbata, & veluti contremiscens. Equidem torqueri reos conjecturis gravatos, fere receptum est. At vel ipsi Jureconsulti hujus generis quæstiones periculi plenas esse inficiari non potuerunt, uti supra observabam; neque alia potest reddi ratio, quam quod alius hucusque nequiverit induci utilior modus eru-

dæ veritatis. Sacri canones mitius cum reis agendum præstituentes, reis eisdem valde gravatis purgationem indixerunt, cap. 34. de testib., cap. 15. de purgat. can., de qua cum adhuc agendum supersit, notandum initio est duplex purgationis genus, cum alia appelletur purgatio vulgaris, alia canonica. De purgatione vulgari tria discutienda sunt: primum, in quonam illa consisteret: alterum, quænam fuerit ejus origo, & progressus: postremum, quænam de illa fuerit Ecclesiæ sententia.

Media Ecclesiæ ætate, cum præsertim Longobardi multas Europæ provincias occupabant, duplicis generis purgationem, ut ajunt, vulgarem invexerunt, quorum unum observaretur in judicio accusationis, alterum in judicio aut denuntiationis, aut inquisitionis. Cum judicium ab accusatione cœpisset, & in dubio controversia hæreret, fiebat rei purgatio indicto in totoque privato certamine (*monomachiam* alii, *duellum* alii appellaverunt) ita, ut qui eo victus fuisset, a causa cecidisse crederetur, id est, victus accusator haberetur quasi convictus de calumnia, victus accusatus tanquam convictus de crimine, cap. 2. de purgat. vulg.. Cum judicium cœpisset ab officio judicis inquirentis, seu ex denuntiatione alicujus, seu ex fama publica, monomachia non fiebat locus, ne judicis persona, gradus, & dignitas in illud discrimen adduceretur. Fiebat tunc purgatio vel per aquam frigidam, vel per aquam calidam; vel per ferrum candens, ita ut reus periculo aquæ frigidæ expositus si submersus fuisset, tanquam noxius damnaretur, e contrario absolveretur, si supernataret; item judicio aquæ fervidæ purgandus nudatum brachium in aquam ferventem immitteret, innocens judicandus tum demum, cum illæsus evaderet; & similiter reus per ferrum candens purgaretur, nuda manu ferrum candens arripiendo, manu ipsa facinus admissum, vel non admissum, indicatura nimis si manus illæsa evasisset, reus

pro purgato haberetur, si læsa fuisset, plane probatum crimen judicaretur.

Non est æqualis duplicis hujus generis purgationum origo. Antiquissima omnium est, quæ ferro candente fiebat, & in judiciis Græcorum aliquando viguit etiam ante Christi novitatem. Nam Sophocles priscus Poeta Græcus ejus mentionem perspicuam facit, dum retulit, Creontem Regem Chorinthiorum vetuisse, ne corpus Polinici tumularetur, quod tamen clam a fratre Antigone sepultum fuit; hinc in milites ad cadaveris custodiam designatos mœtam fuisse quæstionem, quos inficiatos crimen ita loquentes inducit: *Sumus vero parati, & candens ferrum manibus tollere, & per ignem serpere, Deosque jurare.* Ex Æthnicorum sententia erat hæc sacra quædam cæremonia, & instar solemnæ jusjurandi maxime religiosi. Ut enim ipsi Solem venerabantur, sub nomine modo Jovis, modo Apollinis, suumque Deum in Sole agnoscebant, quem Philosophus Anaxagoras græco vocabulo *Mydron*, id est, candentem laminam, appellabat; dum candentem ferri laminam manu arripiebant, aut dum super candentem laminam incedebant juraturi, præsentem Deo suo superstitiosa quidem, sed acri persuasionem jurare se profitebantur, quasi pleni religione, & reverentia Deum suum aut manu apprehensum, aut toto homine incedente occupatum testarentur. Plurimi extiterunt, qui cum Sole Deo sub Jovis nomine & Junonem Deam colebant, quam aeris, & nimbrosorum dominatricem prædicabant. Isti, ut præsentem Dea paratos se ad confirmandam veritatem jurejurando dicerent, aquam aut fervidam, aut frigidam adhibebant, quasi Junonem perjurii vindicem in eo elemento, aut tutricem innocentia constituerent. His æthnicæ superstitionis præstigiis inquinatos fuisse puto Gothos, Vandalos, Longobardos, quasi reliquiis præjudicatæ parentum suorum religionis. Ea adtulere in Europam, & cum moribus suis pervicaciter custodirent, tum aliis

eadem recipiendi occasionem facile præbuerunt, præsertim cum unicuique populo, ac familiæ liceret, sibi seligere pro lubito certas leges, & consuetudines, quæ in Occidente variis commixtis gentibus occupato variæ erant. Ab eisdem gentibus efferatis arbitror derivatam monomachiam, sive duelli disciplinam. Ut enim Gothi, & qui ex Gothis nati sunt Longobardi, profugi erant a suis provinciis, & Occidentales provincias occupaturi sive jure, sive injuria advenissent, omne jus armorum vi collocabant, & passim venditabant, ejus justam esse causam, qui in conflictu vicisset. Initio quidem tantum penes illos ea traditio consistebat; sed paulatim initis conjugiorum, aliarumque arctarum societatum fœderibus, partim ex eo, quod Occidentales Europei Longobardis assuescerent, partim ex eo, quod pueruli ex matribus Europeis Occidentalibus nati, paterna vestigia facile premerent, monomachia, seu duellum passim obtinuit, probantibus præsertim Magistratibus ut plurimum Gothis, ac Longobardis. Forte etiam hujusmodi hominum genus pervasit ea agendi ratio, qua putarent, homines ad arma procliviores, hostibus terribiliores, & nobiliores ferocia reddi, dum frequens monomachiis occasio præberetur.

Hæc non nisi cum dolore maximo intuebantur Ecclesiarum Antistites, qui in monomachia quotidiana homicidia spreto divino, ac naturali jure, in ferri candentis, & aquæ seu fervidæ, seu frigidæ purgatione non superstitionis tantum, sed veræ idolatriæ deplorabilem cultum non detestari, non horrere non poterant. Hinc monomachiam perpetuo improbaverunt, damnarunt, can. 22. caus. 2. quæst. 5., cap. 1., & 2. de Cleric. pugnant. in duello. In purgatione autem seu aquæ fervidæ, seu aquæ frigidæ, seu ferri candentis duplicem improbitatem unam altera detestabiliorem agnoscentes, utramque quidem statim detestati sunt, & abolendam solerti vigilantia curarunt; sed in quibusdam provinciis cautius acta res est,

ut quod levius esset, interea toleraretur quadam cum patientia, dummodo quod gravius erat, de medio tolleretur. Erat primum insignis improbitas in eo, quod qui ferrum candens arriperet, Solem veluti Deum, qui periculo aquæ seu ferventis, seu frigidæ se subjiceret, Junonem veluti Deam jurejurando testaretur. Hanc nefariam idolatriam eradicare statim, & ubicumque voluerunt, & facile potuerunt. Erat altera, nec tamen levis improbitas in eo, quod in purgatione ferri, & aquæ fato quodam dirimenda relinquerentur judicia criminum per impietatem, aut, si divino judicio commissa videbantur, nihil aliud id esset, quam tentare Deum, & singularibus miraculis finem contentionibus imponendum non sine impudentia, nisi simplicitatem dixeris, desiderare, can. 22. caus. 2. quæst. 5.. Hanc quoque abolendam improbitatem illico sollicitudo plurimum Antistitum curavit. Non tamen ubique vota Episcoporum impleri potuerunt. Hinc quidam extiterunt ferreis, & obscuris sæculis, qui dummodo omnia Idolatriæ germina eradicarentur, ita demum permiserunt, ut & ferri candentis, & aquæ seu fervidæ, seu frigidæ pericula fierent, cum statis in Ecclesia, & ante verum Deum precibus quoquo modo sanctificarentur, rati ea ratione commodius Idolatriam deleri, & decursu temporis has superstitionis veteris reliquias deletum iri. Ita fieri solet, ubi vitia multa sunt, & graviora suffocari possunt, toleratis interea levioribus, de quibus extinguendis spes etiam incipit affulgere. Ex his excusatos puto nonnullos Ecclesiarum quarumdam ritus, qui tamen nunquam generales, ne in Occidentali quidem Ecclesia, extiterunt, juxta quos fiebat in Ecclesia inter Missarum solemniam purgatio per ferrum, aut aquam, argumento canonis 15. caus. 2. quæst. 5., uti probant plura veterum monumenta, apud sacræ antiquitatis Collectores exhibita, inter cæteros apud Baluzium in tomo 2. Capitularium

Francorum pag. mihi 639.. Cæterum ubi primum dissipari caligo cœpit, quæ ferrea sæcula obtegebat, & cultiora reddita sunt hominum ingenia, disciplina isthæc, quæ paucas sane diœceses tenebat, curantibus præsertim, & urgentibus Pontificibus Maximis, interire visa est, can. 7. vers. *Purgationem*, & can. 20. caus. 2. quæst. 5., cap. 9. ne Clerici vel Monachi, cap. 8. de purgation. canon., cap. 1. 2., & 3. de purgat. vulgar., adeo ut hodie vix memoria supersit, qua recolatur apud eruditos vetustatis studiosos, hujus generis purgationes aliquando extitisse.

Nolim vero, in purgationis vulgaris exemplum, aut probabilem causam, in medium proferatur Mosaica disciplina, qualis exhibetur in capite 5. Numerorum, & apud Gratianum in can. 12. caus. 2. quæst. 5., de muliere adulterii suspecta, quæ ad Sacerdotes adducebatur, per aquas amaritudinis, & maledicta in iis congesta se purgatura. Et enim ista purgatio præterquamquod singularis erat in suspitione adulterii, & quidem ad privatam mariti querelam, longe a quocumque vitio erat aquæ Judæos, nec debet ullo modo cum vulgari purgatione aquæ frigida, aut fervida, aut simili comparari. Erat in vulgari purgatione apud Longobardos recepta veteris Græcorum idololatriæ vestigium sane damnandum; quod in ea purgatione, aut Juno, aut Jupiter sub Solis nomine in testimonium innocentiae advocaretur: at id in purgatione Judaica non erat. Erat deinde in vulgari purgatione Longobardorum gravis in Deum temeritas, propterea quod non sine miraculo innocentia demonstrari potuisset; id autem erat tentare Deum, & sibi audacter persuadere, Deum illico miraculis cujuscumque innocentiam demonstraturum. At & istud vitium aberat a purgatione Judaica; cum non humana, sed divina esset Judaicæ purgationis institutio; neque Judæi ipsi Deum tentabant, sed Deus idem se innocentiam testa-

turum sponderat. Postquam vero quum universa judiciorum disciplina, hæc quoque disciplinæ pars in nova lege cessavit, cessavit etiam divina promissio, & quod olim sine ulla temeritate fiebat, non temere deinde fieri non potuit.

Nova potius successit in Ecclesia, & simplicior purgandorum reorum ratio, ubi gravis esset criminis objecti suspicio, quæ cum canonibus Ecclesiasticis comprobata fuerit, purgatio canonica appellata est. Non tamen eadem semper fuit hujus purgationis ratio. Primum fieri cœpit ad sepulcra Martyrum, vel ad reliquias eorundem, vel ad Crucem consecratam, aut ad Evangelium. Successit deinde, quamquam nec ubique, nec diu recepta fuerit moribus, purgatio ad Sacram Eucharistiam: ut plurimum autem media Ecclesiæ ætate, ac præsertim temporibus Decretalium invaluit, ut fieret adhibitis pluribus innocentiae testibus in eodem gradu, & ordine constitutis, puta Coepiscopis, aut Consacerdotibus; ac fere semper in omni purgationis genere jusjurandum intercedebat. Antiquissima fuit purgatio ad reliquias Martyrum, quam noscimus jam indicatam a S. Augustino in epistola ad clericum, & populum Hipponensem, ex qua depromptus est canon 12. caus. 2. quæst. 1.. Fuerat in Hipponensi Ecclesia a Bonifacio Presbytero de gravi crimine accusatus quidam Clericus nomine Spes, qui crimen ipsum in accusatorem retorserat. Ubi res dubia erat, jussit eos Augustinus, ut uterque ad sepulcrum S. Felicis Nolani frequentia miraculorum celebratissimi congregaretur, ibidemque suam quisque innocentiam testaretur. Facile autem sibi persuadebat Sanctus Antistes, animos accusatoris, & rei ad illud sepulcrum constitutorum terribili magnitudine frequentium miraculorum, sine calumnia, aut mendacio confessuros. Neque levis erat ista persuasio, propterea quod, uti scribebat Gregorius Magnus in homilia 32. in Evangelia, *ad extincta Martyrum corpora viventes ægri*

veniunt, & sanantur, perjuri veniunt, & a daemone vexantur. Eadem ob causam Gregorius idem Magnus in can. 8., & 9. caus. 2. quæst. 5. voluit Maximum de simoniaca hæresi suspectum ad corpus S. Apollinaris purgari; & Leonem, ac Mennam ante corpus Apostoli Petri purgatos fuisse commemorat in can. 6., & 7. caus. 2. quæst. 5.. Quod de reliquiis Martyrum receptum erat, id ipsum recipiebatur proposita Christi Servatoris Crucis, præsertim si ab Episcopo consecrata fuisset, ob majorem reverentiam, quæ ad illam exhibebatur; unde scimus, aliquando gravissimas pœnitentias indictas fuisse in eos, qui ad Crucem consecratam pejeravisse deprehensi fuissent, can. 2. caus. 22. quæst. 6. id ipsum etiam recipiebatur propositis Evangeliiis, uti in can. 17. caus. 2. quæst. 5.. Interea ob frequentem usum istarum purgationum hominum perfidia falsis protestationibus assuevit, nec tantus fuit timor pejerandi ad reliquias Martyrum, ad Crucem, & Evangelia; quamobrem sæculo nono inventus est alius purgationis modus gravior, nimirum ita, ut reus ante sacram Eucharistiam constitutus testaretur Christi Corpus, & Sanguinem de innocentia sua, & testatus statim communicaret; sibi enim persuadebant Episcopi illius ætatis, neminem nisi cautissime, & cum protestatione veritatis ad tantum Sacramentum accessurum, ne iudicium juxta phrasim Apostoli sibi manducaret, & biberet. Primum id constitui cœpit in Capitulari Aquisgranensi Ludovici Pii anni 817. cap. 14., & in Monasteriis penes Monachos, ibi: *Ut de furto incerto oratio, & excommunicatio a Corpore, & Sanguine Christi fiat, quousque culpabilis confiteatur.* Clarius deinde id constitutum est in Concilio Vormaciensi tam respectu Monachorum, quam respectu Clericorum, uti liquido constat ex canone 23., & 26. caus. 2. quæst. 5.. Neque minus commoda videretur interpretatio canonis Triburiensis in can. 4. caus. 2. quæst. 5., si quis diceret nomine Sanctæ consecrationis, per quam Episcopi de crimine suspecti interrogati dicebantur, venire Sacram Eucharistiam. At etiam extra Germaniam, & Galliam latius producta fuerit hæc disciplina, mihi satis comperit non est. Tantum scio eadem ipsa media Ecclesiæ ætate invaluisse alium purgationis canonicæ modum faciendæ per testes integerrimos innocentia, quales præsertim erant Coepiscopi, Consecrati, Clerici. Induxerant Longobardi feudorum inventores, ut cum Vassalli apud Dominum jurejurando fidem suam obstringerent, adhiberent ad jurisjurandi celebritatem pares Curia, id est, Convassallos. Displicere non poterat gravis hæc jurandi ratio, quæ non nisi cautissime fiebat, proptereaque, cum purgatio per Eucharistiam non ubicumque reciperetur, nec quibuscumque placeret, purgatio per conjuratores facilius in ecclesiastico foro probata est, & quotiescumque gravis suspicio criminis in aliquo suboriretur, suspectus purgari cœpit jurejurando, una cum ipso jurantibus pluribus ejusdem ordinis, aut gradus, quorum testimonium recipiebatur, & plurimum valebat, sive quod essent viri fama, & instituto vitæ integerrimi, sive ex eo quod de accusati moribus notitiam haberent. Origo hujus purgationis repetenda videtur a fine sæculi octavi, id est, a temporibus Leonis III. Papæ, & Caroli Magni Imperatoris. Cum Leo III. diu vexatus fuisset a Romanis Clericis, a quibus de atrocibus quibusdam criminibus insimulabatur, convocavit Romæ Concilium plurimum Episcoporum, coram quibus se jurejurando testatus est esse objectorum scelerum purum. Formula purgationis habetur in can. 18. caus. 2. quæst. 5., ubi tamen adjicitur, id non ex necessitate a Leone factum fuisse, sed potius, ut certius se a suspitione qualibet liberaret. Exemplum Leonis normam inferioribus Episcopis, & Clericis præbuit:

nam in Capitulari anni 799. a Carolo Magno edito, cujus verba referuntur in cap. 35. libr. 5. Capitularium, tractatum adparet, quid agendum esset de Sacerdotibus, qui graviter suspecti de crimine forent, & dicitur, *hoc sæpissime a nobis, & progenitoribus, atque antecessoribus nostris ventilatum est, sed non ad liquidum hactenus definitum.* Eam ob causam missi fuerunt Legati ad Leonem Pontificem, a quo id definiretur. Definitione a Leone facta anno 803., capitulum editum est in Gallia, quod legimus in canone 19. caus. 2. quæst. 5., qui perperam tribuitur Leoni Papæ ad Carolum scribenti, & potius tribuendus Carolo in comitiis Episcoporum definienti modum purgationis ex rescripto Leonis Papæ. Vide sis, quæ ego jam observavi ad hos canones in meis animadversionibus in Gratianum. Hinc sane falsitatis redarguitur epistola Isidori Mercatoris, unde depromptus est canon 10. caus. 2. quæst. 5. tributus Sixto III., qui ibidem proponitur se purgavisse coram testibus in Romano Concilio de criminibus a Basso accusatore objectis. Non solum apocrypha epistola est, sed & apocrypha sunt acta integra illius Concilii adeo barbara, & squallida, ut stomachum legenti facile moveant, minime sane convenientia adjunctis quinti sæculi ecclesiastici, cujus initio Sixtus tenuit Pontificatum. Hinc quoque falsitatis redarguitur inscriptio canonis 12. caus. 2. quæst. 5., qui tribuitur Agathensi Concilio sexto sæculo celebrato, & in quo fit mentio purgationis Sacerdotis cum septem, Diaconi cum tribus sui Ordinis sociis faciendæ. Primus Burchardus eam sententiam tribuit Agathensi Concilio, quam elucubraverat ex variis monumentis Capitularium Francorum, & juxta mores suæ ætatis edendam curavit, quod etiam observavi in meis animadversionibus in Gratianum. Hinc denique falsitatis redarguitur canon 13. caus. 2. quæst. 5., tributus Concilio Ilerdensi aut anno 524.,

aut anno 546. celebrato, qui potius referendus est ad Capitularia Francorum, quemadmodum & ego ostendi in laudatis animadversionibus in Gratianum. Itaque primum in Capitularibus Francorum tradita est ejus purgationis forma, in qua statim non certus numerus conjuratorum constitutus est, sed *vel trium, vel quinque, vel septem, exemplo Leonis Papæ, qui duodecim Episcopos in sua purgatione habuit*, uti legitur in dicto can. 19. caus. 2. quæst. 5.. Eam ob rem in arbitrio erat Episcoporum, modo majorem, modo minorem conjurantium numerum designare, pro suspicionis, ut arbitror, gravitate. Factum inde fuit, ut in subsequentibus Conciliis modo major, modo minor numerus designaretur, modo etiam generaliter diceretur suspectum esse jurejurando purgandum, quin de numero contestium mentio fieret, uti legitur in Concilio Triburiensi can. 22. ibi: *Si quis... aliquo crimine, aut infamia deputatur, utatur jure, juramento se excusare. Si vero tanto, talique crimine publicatur, ut criminosus a populo suspicetur, ac propterea superjuret, aut confiteatur, & pœniteat, aut Episcopo, vel Misso suo discutiente, per ignem candenti ferro caute examinetur.* Descripsi canonis verba, ut agnoscat mendam, quod ex collectione Burchardi derivavit in canonem 15. causa 2. quæst. 5., ubi perperam legitur, faciendam esse *cum duodecim ingenuis purgationem.* Generaliter quoque in canone 16. caus. 2. quæst. 5. sub nomine Hincmari Rhemensis legimus constitutum, ut testes recipiantur ad purgationem, eo adjecto in integris capitulis Hincmari, ut tres saltem testes adhibeantur, uti demonstravi in meis annotationibus in Gratianum. Alexander II. in epist. ad Ramaldum Cumanum Episcopum, cujus fragmenta sunt in can. 11., & 7. vers. *Purgationem* caus. 2. quæst. 5., contentus fuit, purgationem fieri duobus tantum Sacerdotibus adscitis, & Innocentius, sive II. sit, sive III. in can. 17. caus. 2. quæst. 5., seu in cap. 5. de pur-

gat. canon. voluit, Episcopum de simonia accusatum cum tribus sui ordinis, & quatuor Abbatibus, & religiosis Sacerdotibus esse purgandum. Lucius III. in cap. 8. de purgat. canon. purgationem fieri jussit *cum septima, aut quinta manu sui ordinis*; quamquam Innocentius III. extra ordinem in singulari casu quatuordecim conjuratores esse voluerit in cap. 30. eod. tit., ex quibus omnibus, aliisque similibus, quæ in Decretalibus occurrunt, concludi potest, quoad numerum testium, purgationem canonicam indici consuevisse *secundum arbitrium judicantis*, uti legitur in cap. 12. §. ult. de accusatione. Porro officium conjuratorum illud erat, ut postquam accusatus, & de crimine suspectus se criminis purum esse jurasset, jurarent illi se credere, accusatum, & suspectum verum jurejurando adfirmasse, cap. ult. in fine

de purgat. canon.. Adde his capitulum 1. de confessis, cap. 10. de accusat., cap. 5. de adulter., cap. 13. vers. *Qui autem* de hæreticis. Hæc autem disciplina hodie ab usu fere exolevit, & in locum purgationis successit simplex jusjurandum, quod reo defertur, cum interrogatur; nisi tamen de gravissimis quibusdam criminibus agatur, in quo reipublicæ Christianæ plurimum interest, canonicas admitti purgationes, quale est crimen hæreseos, de quo quis suspectus deprehendatur, juxta dictum capitulum 13. vers. *Qui autem*, & capitulum 9. §. *Qui vero* de hæreticis. Non immoror diutius in expendendis generalibus criminalis rei præceptis, contentus singularia quædam exposuisse ex canonum disciplina maxima in parte collecta, cætera pro certo habens unumquemque facile ex civilis Romani juris interpretibus derivaturum.

DISSERTATIO SECUNDA

DE CRIMINIBUS DIRECTO

CONTRA DEUM ADMISSIS.

 Uamquam in omni criminum genere graviter peccare humana perfidia possit, gravissima tamen, & præ cæteris atrociora habenda sunt scelera, quibus directo adversus Deum delinquitur, quorum propterea conscii merito rei divinæ læsæ majestatis in Ecclesiasticis canonibus appellantur. Hujusmodi flagitiorum immanitatem considerans Samuel ita exclamabat in libro 1.

Regum cap. 2. *Si peccaverit vir in virum, placari ei potest Deus: Si autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo?* Paucis singulos tantorum criminum reos recensero. Videlicet ii sunt imprimis, qui Christum, & Christi fidem penitus aversantur, vel Pagani, vel Judæi: secundo Apostatæ, & Hæretici, quibus proxime accedunt Schismatici: tertio blasphemæ, & sortilegi: quarto denique jurisjurandi, & votorum violatores.

CAPUT I.

De iis, qui Christi fidem penitus aversantur.

Huc referendus est titulus 6. libr. 5.

Aducus Abrahæ filiis, Isaaco ex Sara, & Ismaele ex Agar ancilla Saræ, natis, duæ gentes originem suam traxere; nimirum Saraceni, qui & Agareni, atque Hebræi, qui & Judei nominantur, quorum priores nomen Saracenorum a Sara legitima, & Agarenorum ab Agar naturali matre duxerunt, posteriores Heber inter majores Abraham Patriarchæ nomen retinuerunt, quibus deinde ex Juda Abrahami pronepote Judæorum nomen accessit. Cum vero Hebræi ita invicem arctissimam necessitudinem pepigissent, ut non quasi populus, sed quasi una familia viderentur; alii populi non tam regione, quam voluntate, legibusque discissi quicumque Hebræi non erant, Gentes, seu Gentiles appellari cœperunt, quasi ex variis gentibus, & multiplici propagine procreati, apud Græcos Æthnici, quod idem sonat; ac tandem postquam a Christianis Imperatoribus sub finem quarti, vel initium quinti sæculi jussi sunt ab urbibus exulare, Pagani vocati sunt, quod pagos, seu loca agrestia incolerent. Hodie indiscriminatim, quemadmodum Hebræos dicimus, quoscumque scimus vetus adhuc testamentum servare, & Evangelium abhorrere, ita Saracenos vocamus, Paganos, Æthnicos, Gentilesve, quoscumque Idolorum superstitio detinet, seu supina misere obruit veri Dei ignoratio, quos jamdiu ferme omnes ab anno 630., aut circa eum annum impia Mahometis doctrina pervasit, Persas dico, Tartaros, Arabes, Ægyptios, Africanos, Mauros, & cæteros quos nec circumcisio Abrahæ filios fecit, nec baptismatis unda Christo regeneravit. Nemo inde non colligit, Gentiles Idolorum superstitionibus servientes, perpetuo

fuisse detestabiles apud Deum, Judæos autem usque ad Christi adventum Deo gratos, atque delictos, tum primum vero abominabiles factos, quando Christi Servatoris præcepta, in quibus figuræ veteres complebantur, recipere detrectaverunt. Siquidem a Christi Servatoris adventu una Christiana religio veram semper habuit, & germanam fidem Judæis æque, ac universis gentibus prædicandam, quod divina sane illustratione perfecturi Apostoli, Petrus præsertim, ac Paulus & Gentes, & Judæos in Christi fide erudiendos tributo evangelizandi officio susceperunt, uti Paulus idem testatur in epistola ad Galatas, cap. 2., non quidem ut invitos cogent ad suscipiendum baptismatis Sacramentum, & nomen Christo dandum, sed ut exemplo, prædicatione, ac monitis invitarent, cap. 9. de Judæis.

Præcipua hæc semper fuit ecclesiasticorum Antistitum cura, ac sollicitudo, qua fieret, ut Christi fides quam latissime extenderetur, juxta Evangelicum illud mandatum: *Ite in universum mundum, prædicate Evangelium omni creature.* Dixi ecclesiasticorum Antistitum, excluderentur ab hoc officio aut Clerici inferiores, aut potiore jure laici, nisi agatur de Clericis illis, qui legitimum Antistitum mandatum habuerint. Hinc jure optimo recentiore ætate cavendum fuit, ut ubi ad prædicandum Gentibus Evangelium instituta fuerunt Collegia Clericorum, aut Monachorum, non aliter Episcopi, vel Prælati regulares admitterent ad evangelicæ prædicationis officium Clericos, vel Monachos, quam si isti Antistitum suorum expressam, & in scriptis facultatem obtuissent, cap. 10. de Judæis, extravag. 2. de regular. int.

communes. Non aliud sane postulat, & postulavit semper ingenita veræ Ecclesiæ ratio, quæ & una esse debet unitate potissimum fidei, & apostolica propter divinam missionem. Quomodo enim una fides esse posset, si unicuique, ignoto etiam & minus probato, prædicandi Evangelii potestas sine discrimine fiat? Quomodo Apostolica Ecclesia, nisi ab eo instituta, qui missus a viro Apostolico, & Ecclesiæ regimini præposito sit, juxta illud Apostoli cap. 10. ad Romanos: *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur?* Sunt Episcopi Apostolorum successores, quos propterea missos ab Apostolis dicere possumus, Apostoli fuerunt missi a Christo Deo, unde Ecclesiam nostram Apostolicam prædicamus, quasi perpetua divina missione gaudentem.

Equidem quousque divisæ non fuerunt Apostolicis temporibus Diœceses, passim viri ecclesiastici missi ab Apostolis, ab iis etiam Episcopi ordinati nullis locorum limitibus circumscriptis Evangelium prædicabant: verum adsignata unicuique Episcopo diœcesi, opportunum fuit, certos episcopali potestati fines constituere; ne forte Episcopus certæ Ecclesiæ, certove populo regendo addictus prætextu amplificandæ latius fidei, & in alias Provincias traducendæ, diœcesanam curam negligeret, aut desereret, ac proinde ad unum Pontificem Maximum jamdiu pertinuit, & pertinet, mittere sacros ministros causa propagandæ latius fidei, & Evangelicæ prædicationis apud extraneæ communionis homines promulgandæ. Præterquamquod enim agitur in hac causa negotium universæ Ecclesiæ, quæ sane, præsertim post factas divisiones Diœceseon, Pontificis Maximi tanquam supremi Pastoris curæ commissa est, singulis Episcopis singularum Diœceseon regimini additis, facile est indicare vetustissimam Ecclesiæ consuetudinem, ex qua liquet, perpetuo auctoritate Pontificis Maximi missos fuisse Evangelicos ministros, qui novas Provincias Ecclesiæ adjicerent.

Jam a sexto sæculo scimus a Sede Apostolica missum Augustinum ad Anglos, octavo sæculo Bonifacium ad Germanos, & nono sæculo non nisi auctoritate Apostolica Bulgaros fuisse in fide Christiana eruditos; ac denique a Gregorio XV. in Bulla *Inscrutabili* 26. instituta fuit Congregatio propagandæ fidei, apud quam Pontificia auctoritate officium Apostolicæ prædicationis apud extraneæ religionis homines regitur, & modum omnem capit.

Duæ sunt probabiles regulæ hujus exceptiones. Prima est in ea specie, qua in certa Diœcesi cum Christianis viris incolunt certas urbes, aut oppida alienæ religionis homines: etenim in hac specie ad Episcopum jure optimo pertinebit, Judæos, aut Æthnicos in sua Diœcesi consistentes, si fieri possit, ad Catholicam fidem adducere. Quid enim repugnat, Episcopos jurisdictionem, utut certis limitibus definitam, intra eosdem limites causa religionis sicut tuendæ, ita in plures homines propagandæ exercere? Neque in hoc officio a cura Diœcesana Episcopus avocaretur; immo & Diœcesim suam a superstitiosis hominibus expurgaret; neque ex usu unquam obtinuit, ut hæc potestas Superiori reservaretur. Altera exceptio est in ea specie, qua certa Diœcesis sit extraneæ religionis hominibus contermina; tunc enim & ad Episcopum jure pertinere poterit, in eas finitimas regiones a nullo adhuc Episcopo conversas Diœceseos suæ potæntia, quasi, ita dixerim, contingente alluvione, protendere. Quid enim obesse potest Episcopo, ne ampliorem Diœcesim reddat in ea parte, in qua non ab Ecclesia positi sunt fines gratia aliorum Episcoporum, sed potius ab oppositis regionibus infidelium injuria impedimentum objicitur, ne ulterius Episcopus idem progrediatur? Sublato obice ab infidelibus, quorum animos Evangelica prædicatio emolliverit, ac flexerit; jure suo Diœcesis extenditur, sine fraude, atque injuria aliorum Antistitum, quorum potissimum causa intra certos terminos coercetur Epis-

copus, si Diœcesis Christianis Provinciis undique circumcluderetur. Neque tunc Episcopus Diœcesanam curam negligeret, immo & Diœcesim ipsam nobiliorem augendo faceret, neque constat, aliquam esse in hac parte singularem reservationem; immo & in can. 50. caus. 16. quæst. 1. argumentum est, ex quo concluditur, Diœceses recens conversas ad ejus Episcopi curam pertinere, cujus Diœcesim attingunt, & non nisi ejusdem consensu proprium, & singularem Episcopum, cum populus fidelis ibidem multiplicatus fuerit, postulare.

Vix contingit, ut unam Diœcesim incolant Christiani, & Æthnici Idolis servientes, quando tamen contingit quandoque, ut unam Diœcesim, aut urbem incolant & Christiani, & Judæi. Equis ignorat, etiam in republica Christiana ex pessimis priscæ sanctæ Synagogæ reliquiis bona aliquando soboriri posse non contemnenda? Impii sint, & corruptissimi moribus suis pene universi Judæi; sint illi, quantum velis, infensi Christianæ fidei, & nominis inimici; sint etiam publicæ fidei violatores, sint superstitionibus involuti; si non aliud, illud saltem lucrum reportabit Ecclesia, ac religio nostra, quo ex eorum testimonio, velint, nolint, Christiana ipsa fides confitemur. Illi ipsi sunt, ex quorum libris, atque avitis, canisque traditionibus Æthnicos facile convincimus, & quidem eo validioribus argumentorum præsiidiis, quo infensiores sunt inimici, e quorum scriniis argumenta eadem derivamus. Illi ipsi sunt, qui Prophetas, & vaticinia Christi Redemptoris nobiscum custodierunt, & vindicant ita, ut nos de obtrusa falsitate a nemine redargui possimus. Illi sunt, qui Christum Servatorem adhuc hodie se occidisse testantur. Illi sunt, qui post Christi crucifixionem se sine Duce, sine Rege, calamitates omnes per diuturna sæcula secum traxere profugi in universam terram in certum æque, ac perspicuum divinæ maledictionis monumentum. Quid

exinde deducendum est? Duo sane consuetaria observatione dignissima; quorum primum est, esse quidem Christiano viro maxime cavendum, ne forte Judæorum aut superstitionibus, aut morum corruptela seducatur; alterum est, privato homini non licere in eos, ubi auctoritate publica in certa urbe, oppido ve consistent, quasi tyrannidem exercere, ut perdantur; sed potius esse illos cum humanitate quadam ad ejurandam Synagogam invitandos. Huc collineant & Religiosorum Principum, & Ecclesiasticorum Antistitum vota, qui ita junctis consiliis, unaquæque composuerunt, ut hinc animarum fidelium pericula caveantur, illinc comitas, & benignitas Christiano homine digna erga miseros homines superstitionibus obrutos exhibeatur, ita tamen, ut non eorum foveatur audacia, sed ut, dum pietas exercetur in eos, ipsorum impietas certis finibus coercetur, ne aut latius ex nimia conniventia serpat, aut in veram fidem injuriam inferat. Generalis hæc observatio triplicem habet partem; prima respicit familiarem quamdam, & socialem conversationem; altera cultum sacrorum; postrema munera publica.

Itaque imprimis ratione socialis, aut familiaris conversationis & cavenda sunt Christiano pericula, ne seducatur, & sunt Judæi cum humanitate, non cum asperitate tractandi. Qua in re generaliter animadvertendum est, Judæos in iis locis, in quibus degere auctoritate publica permittuntur, pro civibus considerari, uno excepto honorum jure, proindeque non esse habendos, quasi extra omnem communionem positos, & vix injuriis non lacessendos; propterea licebit cum ipsis inire honesta, & civi convenientia pacta, ac conventiones dummodo ab arctissima conjunctione absineatur; in hac enim periculum versatur a Christiano homine declinandum, atque ob hanc causam prudentissime legibus publicis caveri consuevit, ut signo quodam exteriori Ju-

dæi a cæteris distinguerentur, cap. 15. de Judæis. Primum igitur constitutum est, ne Christiani cum Judæis convivia celebrent, can. 12. 13. 14. caus. 28. quæst. 1., in his enim arctissimæ necessitudinis existerent argumenta, quemadmodum in usu fuit apud Romanos veteres, qui dum servum suum ad mensam admitterent, statim a servitute liberatum, & manumissum inter amicos dicebant, quod turpe crederent, & indecorum, Romanum Civem mensæ una cum servo adsidere. Secundo constitutum est, ne Christianus servilem operam Judæo præstaret, non solum ita, ut nemo Christianus in servitute Judæi consisteret jure veræ, ac propriæ servitutis, l. 56. §. ult. cod. de Episc., & Cler., l. 1., & 2. cod. ne Christianum mancipium, cap. 1., & ult. de Judæis, sed etiam ita, ut nemo Christianus operas suas ad serviendum in domo, ac familia Judæi locaret, cap. 8. de Judæis. Quomodo enim ferendum est, Christianos sese subjicere iis, aut eos reverentia colere, qui ex Dei ultrice providentia potius ad serviendum relictæ sunt in pœnam apostasiæ, atque perfidiæ? Adde his, familiarem hanc servitutem, aut operarum præstationem assiduam, ac domesticam esse Christiano maximi periculi plenam. Huc pertinet capitulum 2. de Judæis, ubi cum Gregorius initio statuerit, non esse ferendum, ut Christianus quasi mancipium Judæo serviat, subjicit tamen, servos Judæorum, qui in prædiis eorundem sunt quasi coloni, & originarii, in eisdem prædiis utut Christianos posse consistere, & consueta officia Judæis præstare. Quis vero non videat, agi ibidem non de servis proprie dictis, & operas suas domi apud herum præstantibus, sed de adscriptitiis fundo dominico addictis, quos ne domino quidem licebat a prædiorum cura, & cultura avocare, l. 13. cod. de agricolis, & censitis? Utile erat, hos adscriptitios, seu colonos utut Christianos prædiis Judæorum addictos non libera-

ri ab officio, propterea quod si liberarentur, occasio data fuisset Judæis mittendi ad ea prædia causa colonatus totidem Judæos, atque ita Judæis hominibus loca plura agrestia replendi in detrimentum Christianorum, ac præsertim eorum rusticanorum, qui vicina prædia excolerent; alias autem Christiani illi adscriptitii, & coloni Judæorum longe erant ab Judæorum conversatione semoti. Cæterum Gregorius idem Magnus in can. 13. dist. 54. expresse docuit, nullum Christianum mancipium posse Judæo servire. Tertio constitutum est, ne aut Christiana Judæo nuberet, aut Christianus Judæam uxorem duceret, ne facile Christianus ex familiari, & maxime necessario tali consortio superstitionibus Judæi conjugis corrumperetur, l. 6. cod. de Judæis, can. 15., & 17. caus. 28. quæst. 1.. Quarto cavendum fuit, ne Christiana mulier nutricis officium Judæorum filiis præstet, est enim nutrix quodammodo loco matris, & facilem benevolentiam veluti maternam in altum, & enutritum contrahit, qualem benevolentiam arctissimam Christianam feminam dedecere visum est, cap. 8. de Judæis. Quinto jubentur Christiani, ne in contractibus, sive in commerciis ineant cum Judæis societates, argumento cap. 12. de Judæis. Etenim imprimis est societas non una bonorum, juriumve communio, sed communio cum singulari personarum affectione conjuncta, l. 31. ff. pro socio, adeo ut scripserit Ulpianus in l. 63. princ. ff. eod. tit., *societatem jus quodammodo fraternitatis in se habere*. Deinde societas ista facile Christianum traheret in usurarias pactiones, aut in commoda usurarum communicanda, quibus passim student Judæi; utrumque autem Christiano indignum est, ac præsertim nulla societas est, quæ delictorum turpis sit, atque fœda communio, l. 53., & 57. ff. pro socio. Sexto denique odio Judæorum constitutum est, ut ipsorum universitas nihil ex Christianorum testamen-

tis, codicillis, aut donationibus inter vivos capere possit, l. 1. cod. de Judæis; immo ne singulares quidem Judæorum personas licet hodie Christiano instituere hæredes, aut legatis, fideicommissis, vel donationibus locupletare, admissa tantum inter Judæos aut testamentaria, aut legitima successione, argumento cap. 5., & 6. de hæreticis; essent enim hæc omnia non mediocria benevolentia argumenta a Christiano in Judæos exhibita, immo & in institutione hæreditaria observaretur, Judæum hæredem Christiani defuncti personam representare, cum hæres defuncti personam induere dicatur. Exceptio est, si Christianus legaret Judæo, quod ipsi olim ex qualibet causa debebat; non enim in ea specie liberalitas ulla, aut benevolentia exhibetur; sed tutius prospicitur, ne quis suo jure fraudetur. Sunt, qui putant, Judæum posse a Christiano hæredem institui sub conditione, si baptizetur. Ego tamen vereor, ne hæc institutio adversus generales juris regulas impingeret, quæ postulant, ut hæres tempore testamenti jam sit idoneus, §. 4. instit. de hæred. qual., & different., l. 59. §. ff. de hæred. instit., nisi tamen quisquam dixerit, ex quadam æquitate, seu favore religionis sustineri, quod summo jure non consisteret; nec novum esse ex singulari benevolentia aliquando recipi hujus generis testamentarias condiciones, argum. l. 62. ff. de hæred. instit.. Cæterum nihilominus dicendum potius videretur, non esse facile hujusmodi institutiones admittendas, ne forte iis blanditiis allicerentur Judæi ad Christianam fidem, quam non tam recipere, quam se recipere simularent, præsertim cum de hominibus agatur ad simulandum, & fallendum valde pronis. Pertinent hæc ad cavenda Christianorum pericula, cujus rei causa multa indicata sunt Judæorum odio constituta. Ut vero humanitas quædam, & clementia in Judæos exhibeatur, præceptum quoque fuit Christianis, ne in Ju-

dæos injuriam inferant ullam, aut in eorum personas, aut res, aut jura quæcumque, l. 6. cod. de paganis, cap. 9. de Judæis. Deinde non erunt Judæi expellendi a publicis Christianorum cætibus, quoties ad eos prædicationis Evangelicæ audiendæ causam accesserint, sed potius erunt æquo animo admittendi, immo etiam invitandi; dixerim insuper pertinere ad Episcoporum officium, Judæos eosdem ad fidem Christianam suscipiendam, prædicatione publica hortari, pro mandato Christi Domini, qui omni creaturæ Evangelium prædicari Apostolis, & Apostolorum successoribus præcipit.

Quoties de cultu sacrorum sermo sit, iterum idem modus servandus erit, ut rigor cum humanitate temperetur, id est, exhibeatur humanitas in eo, ut Judæi suos ritus de more exerceant, rigor etiam præsto sit, ne illorum fovere superstitiones videamur, atque ut noscant ipsi, abuti superstitione sua, aut gloriari nullo modo posse. Ad humanitatem imprimis pertinent, ut cum Judæi de more suo ritus, cæromonias, solemnitates, ac festivitates celebrant, non turbentur a Christianis l. 14. cod. de Judæis, leg. 6. cod. de Paganis, neque a Christianis invadatur, aut dirumpantur cœmeteria Judæorum, cap. 9. de Judæis. Secundo vetitum est Christianis, ne in Synagogas facta Judæi facultate erectas quasi in profana habitacula irruant, l. 4., & 14. cod. de Judæis. Tertio nec licebit Christianis Judæos vocare in judicium eo tempore, quo Judæus juxta mores suæ gentis festivitatem celebrat, ex. gr. die Sabbathi, l. 2., & 13. cod. de Judæis can. 3. dist. 45.; immo etsi Judæus eodem die vellet in judicio adversus Christianum agere, neque erit ullo modo ferendum, ne singulare jus Judæo concessum contra Christianum torqueatur, dicta lege 13., argumento l. ultimæ cod. de fructib., & lit. expens.. Rigor deinde adhibendus est in eo primum, quod non sit ferendum, Judæos novas Synago-

gas construere, quamquam permittantur veteres habere, tueri, sarcire, l. ult. §. 1. cod. de Judæis, cap. 3., & 7. cod. tit. Secundo in eo, quod severissimis pœnis Judæi puniantur, quotiescumque proferant blasphemiam in Christum, aut Deiparam Virginem, aut quoties libros sive clam teneant, sive palam edant hujusmodi blasphemias continentes. Tertio in eo, quod capitali pœna Judæi damnentur, si Christianum quemquam in suam sectam adduxerint, aut circumcisione initiaverint, l. 16., & 18. cod. de Judæis. Quarto in eo, ut aliquando coacti fuerint ad restituendas inmodicas usuras, quas a Christianis extorserant, cap. 18. de usuris. Quinto in eo, quod Judæi in festivitatibus Christianorum teneantur tabernarum, officinarumve ostia claudere; ne publicæ mercaturæ, aut contractuum cujusvis generis detur occasio, quemadmodum diebus, quibus anniversaria Passionis dominicæ celebrantur, ne extra habitacula sua, in publicum prosiliant, interdicitur, cap. 4., & 15. de Judæis. Et quamquam satius esset, per vicos Judæorum sacras processiones non ducere, in quibus præsertim sacrosanctum Eucharistiæ Sacramentum cum celebritate gestatur, uti tradit Barbosa de Episcopis allegat. 22. num. 4., & de Parochis cap. 20. num. 33., si tamen ex antiqua consuetudine, aliave causa id fieri expediat, obligari Judæi potuerunt ad ornandos de more loci parietes, prout cæteri obligantur, non quod tunc ipsi cogantur ad colenda fidei nostræ mysteria, sed quod tempore publicæ lætitiæ, & ipsi lætitiæ signa edere debeant, sicuti in publicis minime sacris solemnitatibus faciendum est; eo sane minus potuerunt Judæi quoquo modo officere Christianis, aut injuriam inferre in Christianorum religionem, sacrosque ritus, gravissimis pœnis coercendi, ubi in tantam temeritatem eruperint, l. 11. 14. 16., & 18. cod. de Judæis. Aliquando etiam evenit, ut Parochi certas exigant ab Judæis annuas pensita-

tiones, nimirum quoties in Parochia sibi Judæi vicos tenent olim a Catholicis occupatos, quasi in damni compensationem, cap. 17. de excess. Prælator., quod tamen non omnino probandum videtur, nisi singularis ratio aut consuetudinis, aut statuti id confirmaret. Quoties Judæi hæc transgressi fuerint, gravissimas corporales pœnas religiosi Principes indixerunt, uti liquet ex Romanis legibus supra laudatis. Adjecerunt Pontifices Maximi idemtidem pœnam, quæ speciem quamdam exhibet excommunicationis, non sane quod vere Judæi excommunicarentur, utpote qui excommunicationis censuræ sunt incapaces, sed quod prohiberetur Christianis, ne ullo modo cum Judæis communicarent. Hujus pœnæ mentio fit in cap. 13. 14. 16. de Judæis, & in cap. 18. de usuris.

Ratione publici regiminis, & munerum publicorum rursum & humanitas quædam, & rigor, adversus Judæos exhibetur. Est hac in re habenda ratio imprimis legum, quæ Judæis observandæ immineant, deinde officiorum, & munerum, quibus obnoxii Judæi sunt, aut a quibus excluduntur. Generaliter verum est, quotiescumque Judæi incertam urbem publica auctoritate admissi sunt, eos jure civitatis gaudere, & veluti cives considerari. Quando vero legem suam singularem ipsi profitentur, dijudicandum erit, utra lege teneantur ubi concurrant observanda hinc lex ipsa eorum singularis Judaica, illinc lex publica & civilis. Receptum est, Judæos in civitate admissos publico, & civili jure potissimum obstringi, nec adversus istud aliquid agere posse prætextu suæ singularis legis, nisi ea conditione admissi in urbem fuerint, qua possent insuper habita in certis capitibus lege civili, & publica, singulares suas consuetudines sequi. Quod si quærat, in quibus causis erga Judæos indulgeri soleat, ut possint suis moribus vivere, distinguendum est inter negotia mere civilia & res vel sacras, vel religiosas, vel aut

sacrarum, aut religiosarum speciem habentes. In negotiis mere civilibus, obtinet, ut ista ad publicas civiles leges exigantur, uti sunt contractus, testamenta, modi, ac rationes adquirendorum dominiorum, judicia, atque his similia, l. 8. cod. de Judæis. Absurdum enim foret, eos, qui civium sibi nomen adsciscunt, a civitatis, in qua degunt, legibus esse immunes. Tantum in iis locis, in quibus bona immobilia possidere non possunt, jus quoddam singulare suis moribus invexerunt; quod ipsi vocant jus *Kasagà*, in eo consistens, quod Judæus in ædibus generaliter Judæorum universitati habitationis causa concessis, ubi sortitus fuerit certa cubacula, nequeat ab eisdem cubiculis ab alio Judæo turbari: atque hoc jus personale non est, sed in hæredes transfertur, & inter Judæos est in commercio. Rabbinum Judæorum fundamentum, & causas hujus juris collocant in cap. 27. Deuteronomii vers. 17. in illis verbis: *Maledictus, qui transfert terminos proximi sui, quorum verborum interpretatio an sit recte accommodata, meum non est judicare.* In rebus vero sacris, sive sacræ sint respectu Christianorum, sive sacræ habeantur apud eosdem Judæos, suis moribus relinquuntur. Hinc in celebratione conjugiorum non avocantur a suis ritibus, dummodo pluribus simul uxoribus non copulentur, dummodo non contrahant intra gradus naturali, vel divino jure prohibitos, l. 7. cod. de Judæis, cap. 8. de divortiiis. In muneribus, & officiis exercendis nulla jurisdictio Judæis competit, ne Judæorum quidem Rabbini, aut Senioribus, ita ut judicium non solum inter Christianum & Judæum, sed & inter Judæum & Judæum ab ordinariis Christianis iudiciis dirimatur, l. 8., & 15. cod. de Judæis; & quamquam Judæus in causa Judæorum olim arbiter eligi potuisset, dicta l. 8., usu tamen obtinuit, ut ne ea quidem notio competere amplius possit, vix hodie explicantibus Rabbiniis quamdam inanem potestatis imaginem in moderandis ritibus, & cæremoni-

niis ex suæ legis præscripto. Insuper arcentur Judæi a muneribus publicis advocacy, procurationis, & tutelæ, l. ult. princ. cod. de Judæis, l. ult. cod. de postulando, l. 15. cod. de Episcopo audient. Nov. 144. cap. 2., can. 7., & 8. de pœnit. dist. 1., can. 14. dist. 54., quibus abrogata est vetus jurisprudentia legis 3. §. ult. ff. de decurion., & legis 15. §. 6. ff. de excusat. tutor. Illud tamen singulare in tutela obtinet, ut Judæis pupillis Judæi tutores dentur, quia etsi munus illud auctoritate publicum esse dicatur, tamen ex parte tutoris onus, non honor est, & respectu pupilli directo, & præcipue spectat privatam pupilli ipsius utilitatem, ac favorem. Visi autem non sunt Judæi absolvendi a gravi onere erga suos, nec tantus Judæorum pupillorum habendus favor, ut eorum gratia Christiani obligentur. Adde his singularem educationis causam; neque enim dignum visum fuit Christianum tutorem Judaico in ritu educare pupillum suæ curæ commissum; alias autem injuria inferretur in Judæos, si eorum pupilli Christiano more educarentur. Præterea quamquam in contractibus, & testamentis Judæus a ferendo testimonio non repellatur, ubi saltem Christiani testis copia desit, ex eo tamen, quod persona Judæi Christiano semper infensa præsumatur, non recipitur in iudiciis testimonium Judæi adversus Christianum, l. 21. cod. de hæreticis, cui sane traditioni non refragatur Summus Pontifex in cap. 21. de testibus, utpote qui non quid juris fuerit indicet, sed quid Judæi facto suo aliquando præsumpserint. Profecto Judæi adversus Judæum testimonium, utpote nullo modo suspectum, etiam in iudiciis recipitur. Denique cautum est, ut Christiani Judæorum Medicorum opera non utantur, nisi forte urgens necessitas id postulet, veluti si casus emergat, quo infirmus in gravi vitæ discrimine constitutus ab alio juvari nequeat, quam ab Judæo, can. 13. caus. 28. quæst. 1.. Id recentioribus sæculis eo opportunius

observari cœpit, quo cautius præstitutum est, ut Medici id ægrotantes advocati monere eos debeant, & hortari ad receptionem Sacramentorum, cap. 13. de pœnit., & remiss., quod sane ab Judæo Medico sperari nec potest, nec debet. In conspectu horum omnium si Judæis rigida videatur constituta a Christianis Legumlatoribus jurisprudentia, non est sane, cur iidem Judæi conquerantur, adversus quos responderi posset, quod contra Donatistas Augustinus agebat in can. 33. caus. 23. quæst. 5. *Cum aliquid adversus vos Reges constituunt, admoneri vos credite, ut cogitatis, quare ista patiamini, &c.*

Quoties Judæi Christianæ fidei sociandi sint, plurimum imprimis interest nosse, an de infantibus agatur, an infantiam egressis. Infantiam egressi intelliguntur quicumque sunt septennio majores, aut etiam septennio proximi, quotiescumque consensus capaces sese exhibeant, quod prudentis judicis arbitrio relinquitur. Equidem interest Christianæ reipublicæ, pertinet etiam ad curam ecclesiasticorum Antistitum; dicam præterea, curare posse fideles universos, ut quicumque & ex quocumque genere originem traxerit, det nomen Christo, & Sacramento baptismatis regeneretur, quod primum in cultum Dei summi, deinde in incrementum Ecclesiæ, ac denique in privatam ipsorum baptizatorum utilitatem vergeret. Non tamen exinde deducitur æque baptizandos esse Judæorum etiam filios, seu adhuc voluntatis expertes, seu propria voluntate volentes, seu detrectantes. Altius repetenda res est, ut generalia principia jaciantur, qua in re duæ distinguendæ erunt disputationes, non sane invicem confundendæ: nimirum aliud est quærere, an baptismum collatum vere collatum seu respectu characteris, seu respectu cæterorum ex eo Sacramento pendentium effectuum intelligatur, aliud, an baptismum licite conferatur. Itaque dici, irritum esse baptismum collatum adulto, id est, ei, qui consensus capax est, seu infantiam egress-

sus, quoties ipse in baptismum propria non consenserit voluntate; e contrario firmum esse, validumque baptismum, omnesque effectus suos parere collatum ei, qui intra infantiam adhuc est constitutus, seu necdum est propriæ voluntatis, ac consensionis capax. En perspicuam discriminis rationem. Institutum fuit a Christo Sacramentum baptismatis, ut quando vi ipsius, ubi nil aliud obstat, omnia peccata, quæ animam inficiunt, deleantur, tum anima eadem Christo agnascatur, & Ecclesiæ inseratur. Qui consensus capaces sunt, si baptismum non petant, præterquamquod peccato originis aliena, id est, protoparentum, voluntate contracto inficiantur, vel ex eo uno, quod baptismum negligant, jam crimen propria voluntate, & actu contraxerunt. E contrario infantes, seu qui consensus capaces adhuc non sunt, tantum peccato originis detinentur. Divina autem providentia ita cuncta disposuit, ut quemadmodum qui propria voluntate delinquerunt, propria voluntate remedia quærant, quibus gratiam Dei sibi concilient, ita qui aliena tantum voluntate, id est, protoparentum, peccaverunt, ipsi etiam aliena voluntate salvi fieri possint, quia & pro ipsis mortuus est Christus, & qui nati sunt ex vitiosa origine, renasci in Christo Redemptore possunt, propterea quod ubi abundavit delictum, ibi superabundavit & gratia. Hinc passim Sancti Patres constanti, ac perpetua traditione docuerunt, parvulos propriæ voluntatis expertes offerentium voluntate posse salvari, dum ad baptismum adferuntur; immo etsi offerentes adhuc in ea voluntate deficerent, dummodo baptismum rite conferatur, & juxta mentem Ecclesiæ vel ipsam Ecclesiæ voluntatem sufficere, can. 7. 33. 74. 76. 77., & 129. de cons. dist. 4.. Neque dicas, infantes non posse paterna voluntate, aut extraneorum actu salvari per baptismum, ex eo, quod nequeant paterna, aut extraneorum prava affectione damnari. Etenim notandum

est, crimina aliena non contrahi, excepto peccato originis; quia excepto vinculo voluntatum, quod fuit inter proptores, & descendentes ab eis, unde peccatum originis omnes infecit, nullum aliud est vinculum voluntatis inter filios Adæ, ex quo alter alterius labe inquinetur. At ex beneficio Christi omnes consecuti sumus commune vinculum unitatis fidei, aut unitatis in fidem, uti explicat Augustinus in dicto can. 129., quo fit, ut unus alterius voluntate fidem ipsam profiteri possit, si propriæ sit expers voluntatis, & per hanc professionem baptizari. Plane vinculum hoc generale est; quod non tantum devincit parentes, & liberos, aut personas sanguine conjunctas, sed universos homines inter se sociat, & ligat; proptereaque ut baptismus infantium valeat, non requiritur, ut a parentibus, aut conjunctis infans offeratur, sufficit voluntas extranei offerentis, aut Ecclesiæ Christianæ, cujus voluntas est generalis, & omnibus prodest. Dixi in adultis, sive capacibus propriæ consensionis, illorum voluntatem requiri, quin tamen referat, an actu baptismum petant, an aliquando petierint voluntate non retractata. Etenim etiam valebit baptismus dormienti, ægrotanti, torpedine quadam correpto, amenti, furiosove collatus, si ante somnum, ægrotationem, amentiam, vel furorem petitus fuerit. Quod si metus intercesserit etiam gravis, quo quis percussus baptizari se postulet, definitum etiam scimus baptismum valere; quamquam enim non omnes effectus habeat hoc Sacramentum, ob minus dispositum suscipientis animum, vi tamen sua baptismus consistit, characterem Christi interea imprimens, tum demum anima a crimine expianda, & gratia Dei sanctificanda, cum baptizatus veram, & sinceram voluntatem induerit, & sponte Ecclesiæ, cui adscribi cœpit, clavibus sese subjecerit, can. 5. dist. 45.. Uti enim ratiocinatur Innocentius III. in cap. 3. de baptismo, metus voluntatem quidem mi-

nuit, non tamen, etiam si gravis sit, penitus aufert, & is, qui metu vult, sub conditione velle deprehenditur, id est, vult posito instante periculo, sine quo simpliciter, & absolute non vellet; sufficit autem velle baptismum, ut baptismus valide conferatur. Non idem sane dicendum esset, si non metus, sed vis intercederet, cum vis omnino voluntatem excludat. Nemo ad hanc rem in contrarium adferat canonem 1. caus. 23. quæst. 6., ibidem enim Augustinus non de Judæis agit, sed de hæreticis, aut de schismaticis, quos adduci vi posse tradit ad hæresim, vel schisma ejurandum, ob potestatem, quam in ipsos veluti subditos suscepti baptismatis causa Ecclesia exercet.

Pertinent hæc ad vim, firmitatemque baptismatis. An vero quotiescumque baptismum collatum validum, & firmum est, etiam licite conferri dicatur, altera est disputatio, in qua certum est imprimis, adultos sponte baptismum petentes cujuscumque sint gentis, & a quocumque parente descendant, vel Christiano, vel Judæo, vel Æthnico indiscriminatim rite admitti, dummodo si de Judæorum, Æthnicorumve filiis agatur, exploratum sit illorum desiderium, & voluntas certis cautionibus adhibitis, cum aliquando contigerit, eos non sincero excipiendæ fidei proposito, sed aliis minus dignis causis moveri. Immo explorata voluntate, instrui eos in fide ante baptismatis susceptionem oportet, quamobrem olim non nisi emenso octo mensium catechumenatu ad Sacramentum admittebantur, can. 93. de cons. dist. 4., quod temporis spatium a Gregorio Magno ad quadraginta dies redactum est, can. 98. de cons. dist. 4., quod sane congruebat disciplinæ veteri ecclesiasticæ, juxta quam in feriis Quadragesimæ præparabantur catechumeni ad baptismum suscipiendum in solemnitate Paschali; nisi tamen urgens necessitas, seu imminens vitæ periculum non diutius differri baptismum suaderet. Præterea respectu adultorum observandum est, non

omnino fuisse probatum sacris canonibus, ut metu quis ad suscipiendum baptismum adigatur, propterea quod qui ita baptizantur, vix animo adducantur, ut Christum sincere sequantur, atque ut plurimum in Sacramenti, & Christi injuriam baptismate abutantur, can. 5. dist. 45. Quod si de infantibus Christianorum agatur, nemo unquam dubitavit, quin sive volentibus, sive etiam invitis parentibus licite baptizentur. Cum enim parentes Christiani teneantur filios suos ad baptismum offerre, fraus nulla ipsis fit, ubi etiam sine eorum consensu filii baptizentur. At si de infantibus ex Judæis parentibus progenitis sermo sit, generalis regula est, non licere eos baptizare. Regulæ causam multi in eo collocant, quod infantes propriæ voluntatis expertes naturali ipso jure a parentum voluntate omnino pendere debeant, idemque esse baptizare infantem invitis parentibus, ac parentes ipsos naturali jure exuere. Si hæc simpliciter ita tradantur, forte nimis aspera videbuntur, & eo disserentem addocent, ut tradant, naturalem parentum potestatem in filiis etiam perdendis, & in negligenda eorundem salute consistere. Moderatius dicerem, eam disciplinam ideo servandam esse, partim ex eo, quod fraus fieri parentibus non debeat, partim ex eo, quod baptizari infantes salvo parentum jure apostasiæ periculo gravissimo obnoxii futuri sint. Finge enim vero, infantem Judæum baptizari. Vel est in potestate parentum educationis causa relinquendus: vel ab eadem penitus eximendus. Si primum, quis fidejussor erit, ne adolescentior factus ejuret Sacramentum, quod suscepit, & blasphemet Christum, cui cæteroqui nomen dedit, ut ut ignorans? Si alterum, fraus parentibus fiet ab eo, qui baptizavit, dum patria potestas in totum irritaretur. Si ista ratio placeat, facile recipietur, licere infantes Judæorum baptizare, quoties infantes in extremo periculo cons-

tituti sint, nec spes ulla supersit vitæ, quia in hac specie & nullum subest probabilis futuræ apostasiæ periculum, & nulla injuria in parentes infertur. Cæterum plures extant generalis illius regulæ exceptiones, quarum prima est, si parentes facti fuerint Christiani; secunda, si parentes, licet non Christiani, filios Ecclesiæ obtulerint; tertia, si parentes a se filios abdicaverint.

Si uterque parens a Synagoga recedentes ad Christi fidem conversi sint, nulla dubitatio est, quin rite baptizentur infantes illorum filii. Neque ulla dubitatio esse potest, si baptizetur pater, non mater; quum penes patrem præcipue sit potestas in liberos, & novum non sit etiam injure Romanorum, voluntatem patris pro voluntate filii impuberis haberi, uti contingit in substitutione pupillari. Quid tamen, si mater, non pater, ad fidem Christi venerit, & fuerit baptizata? Receptum est, ut etiam in hac specie filius infans rite baptizetur, tam Romanorum Imperatorum constitutionibus, l. 12. §. 1., & l. 18. §. 1. cod. de hæreticis, quam sacris canonibus, can. 10. 11. 12. caus. 28. quæst. 1. cap. 2. de convers. infid.. Non est, cur hæc disciplina videatur a recta ratione aliena, quasi in ea stabilienda maximam partem sibi vindicet favor Christianæ religionis, & odium superstitionis Judaicæ eo usque provectum, ut summum jus evertatur. Ego enim imprimis observo, attentis etiam juris Romani principiis, voluntatem matris, quasi voluntatem filii certis in casibus haberi, ut exemplum est in substitutione exemplari, cujus faciendæ facultas etiam matri conceditur; ex quo fit, ut testamentum matris quandoque pro testamento filii sit, l. 9. cod. de impuberum, & aliis substitut.. Quod si receptum est, decoris, & majoris honoris causa, propterea quod decentius sit, & honestius decedere testatum, quam intestatum; quid ni recipiendum est, voluntate materna filium

baptizari, cum agatur de Sacramento maxime necessario, sine quo filius æternis pœnis damnaretur? Deinde etiam ex Romani summi juris principiis receptum est, ut ubi servus pater sit, mater libera, filius liber nascatur. Quid in hujus disciplinæ conspectu repugnabit, filium Judæi & baptizatæ sequi maternam conditionem? Adde his, in baptisate infantium non tam versarivim patriæ potestatis, quam onus educationis. Onus autem educationis æque ad utramque parentem pertinet, l. 1. §. 1. ff. ubi pupillus educari, l. 5. §. 2., & sequentibus de agnosc., & alend. liber. Denique etiam si velis ad controversiæ diremptionem de vi patriæ potestatis disputare, dicam, patriam potestatem oriri ex justis nuptiis, quarum effectus est, ut vir familiæ princeps habeatur, mater viri potestati subsit, eamque ob causam mater non possit habere filios in potestate, quum repugnet, eam habere potestatem familiæ, quæ in familia est, & patrifamilias subest. Cum vero baptizata mater divino jure liberata sit a potestate mariti, & conjugium dissolvere valeat, incipit ipsa sui juris effici, & potest quamdam potestatis speciem, si non Romanam, naturalem saltem, libere explicare, quasi æqualis incipiat tum esse potestas patris, ac matris in liberos. Ubi autem duo sunt æquali potestate potiti, nobilioris facultas præstantior habetur, & prærogativam nanciscitur, qualis est pro Judæo mulier baptizata, præsertim quod baptizata mulier utilius negotium pro infante filio gerat. Hæc qui rite considerat, facile etiam id ipsum recipiet, quoties avus, vel avia, seu paterna, seu materna religionem Christianam amplectatur, etiam vivis patre & matre, & quidem in Judaica perfidia consistentibus. Quod si pater in Judaismo perseverans filium infantem baptizari postulet, vel consentiat, tunc sane baptizari infans rite poterit, etiam si pater sententiam inde mutaverit, ne-

que enim jus Ecclesiæ semel ex consensu paterno quæsitum, potest ex eisdem dissensu tolli. Si denique Judæi parentes infantes suos exposuerint, poterunt iidem infantes rite baptizari, quasi post expositionem patria omnis potestas evanuerit; atque eadem ratione baptizandi erunt infantes æthnicorum, aliarumve gentium, quos Christiani a parentibus suis emerunt; & potiore jure infantes Judæorum baptizatorum, qui per apostasiam ad Synagogam reversi fuerint.

Cum Judæus quisquam baptizatus est, sive infans sit, sive adultus, sive licite, sive illicite, dummodo firmum & validum baptisma habeatur, quatuor præcipue sunt observanda: primum respectu baptizati, alterum respectu parentum baptizati, tertium respectu extraneorum, postremum respectu Ecclesiæ. Respectu baptizati, sive filiusfamilias sit, sive paterfamilias, sive infans, sive infantiam egressus, observandum est, eum removendum esse, quod fieri possit, a consortio Judæorum, etiam parentum, ne forte persuasione Judaica deficiat imprudenti consilio a fide Christiana, quam semel susceperat. Id adeo verum est, ut locum etiam obtineat, quo casu infans quidam Judæus dissentientibus, aut ignorantibus parentibus ab aliquo forte imprudenter baptizatus fuerit; erit enim iste in loco tuto collocandus, & custodiendus tamquam matris Ecclesiæ filius, & omnibus modis satagendum, ut fidem, quam ignoranter cum Sacramento accepit, sciens deinde prudensque, cum per ætatem poterit, profiteatur. Porro in his speciebus in sollicitudinem confertur ecclesiasticorum administrorum, ut neophyti Judæorum etiam parentum conversationem veluti gravissimi periculi plenam omnino declinent, can. 11. caus. 28. quæst. 1., alias enim diris suppliciis punientur ex legibus publicis Judæi, qui neophytos eosdem ad se reverti minis, blanditiisve procurent,

l. 3. cod. de Judæis. Potissimum autem habenda est pupillorum neophytorum, utpote infirmiorum, ratio, qui apud honestos Christianos viros erunt educandi Episcoporum arbitrio. Neque est, cur Judæi parentes conquerantur, cum jure suo ceciderint, uti modo ostendam.

Respectu parentum Judeorum, ubi filiusfamilias Judæus baptizatus est, observatur, parentes omni jure, ac potestate cadere. Plane si de filiofamilias agatur, qui propria voluntate baptismum petit, gravissima hujus rei sunt argumenta. Etenim imprimis Christus Dominus & patrem, & matrem fidei causa relinquendos esse perspicuo Evangelico præcepto suo mandavit; docet idipsum naturalis ratio, qua facile persuademur, Deum esse super omnia diligendum, & charitatem in Deum paternæ charitati esse anteferendam. Docuit idipsum facto suo Christus idem Dominus, dum conquerentibus parentibus, utut justissimis, quibus olim subjectum sese exhibuit, quod fuga lapsus esset, dixit, nescire illos, quod in iis, quæ patris sui erant, se esse oporteret; eumque esse patrem suum, & matrem, qui verbum Dei audivisset. Additur his, etiam potestatem maritalem amitti in uxorem ab Judæo, si Judæa uxor baptizetur juxta Apostolicam traditionem. Cur non eadem ratione amittetur paterna? Ne dicas, ex Apostolica doctrina, matrimonii vinculum adhuc consistere, si maritus Judæus velit sine Creatoris contumelia cum baptizata conjuge habitare; eademque ratione recipi posse, ut paterna potestas penes Judæum retineatur, si velit cum baptizato filio sine injuria baptismatis agere. Non eadem habenda est patris ratio, ac mariti. Paterna enim adfectio, & filialis benevolentia, utraque sane in vi sanguinis naturale fundamentum habens, gravius periculum baptizato inferret, quam necessitudo conjugii, quam sola peperit & animorum, & corpo-

rum conjunctio. Quod si de filiofamilias agatur, qui cum infans esset, minus rite, & imprudenter baptizatus fuerit, ignorantibus, aut dissentibus parentibus, ratio etiam reddi potest, cur parentum Judæorum potestatem evasisse dicatur. Sunt baptizati per Sacramentum regenerationis Deo, et Christo consecrati, cujuscumque tandem etiam tale jus non habentis facto consecrati deprehendantur, & persona semel Deo consecrata facile antiquam non similiter consecrati hominis potestatem evadit; eodem fere modo, quo si quis rem alienam profanam invito, vel ignorante domino imprudenter Deo dedicavisset, non eo minus sacra esse desinit, sed perpetuo sacra est, numquam evasura profana, nunquam in potestatem domini reversura, argumento canonis 2. caus. 14. quæst. 6.. His generaliter positis, deducitur primo, filiumfamilias baptizatum consequi pleno jure adventitium peculium, quod possidebat, semoto patre Judæo ab usufructu; secundo, non posse impuberibus baptizatis a parentibus Judæis substituti pupillariter, quando certum est, fundamentum pupillaris substitutionis in patria potestate consistere, l. 2. ff. de vulgar., & pupil. subst., l. 7., & 8. cod. de impuber., & aliis substit., immo nec locum fieri substitutioni exemplari; etenim licet ista fundamentum non habeat in patria potestate, tota tamen in humanitate innititur, propterea quod fere præsumitur optimum esse consilium, quod a parentibus pro filiis capitur; at hæc præsumptio in parente Judæo cessat respectu bonorum, quæ pertinent ad filios Christianos: uno verbo deducitur, cessare universos patriæ potestatis effectus. Non tamen e contrario cessant paterna munera, & obligationes. Nimirum tenentur parentes pro modo facultatum interea legitimam portionem, aut alimenta baptizato filio dare, dotem etiam congruam, si agatur de puella nuptura, aut Monasterium ingressura; filiis

eisdem baptizatis habituris deinde post mortem parentum integram hæreditatis partem, quam habituri essent, si parentes ab intestato decederent; neque enim datur parentibus Judæis baptizatos exhæredandi facultas, etiam si forte legitima exhæredandi causa extitisset; immo ne fraus baptizatis fiat, solet tempore baptismatis bonorum omnium paternorum fieri inventarium, cujus ad portionem hæreditariam computandam tempore paternæ mortis ratio habeatur, ne alias occasio detur parentibus bona subdole distrahendi, argumento capituli 5. de Judæis.

Respectu extraneorum observatur, ut Judæus baptizatus, seu paterfamilias sit, seu filiusfamilias, quemadmodum omnia bona & jura retinet, in Judaismo quæsitæ, ita teneatur ad æs alienum antea contractum, & ad restitutionem usurarum, ex quibus Judæorum peculium, ut plurimum fit, redigitur, & augetur, immo si forte reus criminis capitalis fuerit, nec post baptismum pœnam legitimam evadet, ne forte si aliud ex quadam indulgentia obtineret, Judæi his potissimum de causis conversionem meditentur, ac figerent, argumento legis 1. cod. de his, qui ad Eccles. confugiunt. Animadvertendum tamen est, quod ad pecuniam attinet ex uxuris quæsitum, multum interesse discriminis inter eam speciem, in qua constat, ad quos illa determinate pertineat, atque eam, in qua pecunia incertis sit personis restituenda. Siquidem

in priore Judæus conversus pecuniam restituere debet: in posteriore obtinuit, ut quoniam res incertis personis debita, aut in Ecclesias, piave loca, aut in pauperes esset tribuenda, eadem baptizato ex indulgentia concedatur, non quasi domino rei, sed quasi pauperi, & ex causa piissima, qualis est favor Christianæ religionis, & ne terribi alias Judæi suorum bonorum jactura, a baptismo suscipiendo declinent.

Denique respectu Ecclesiæ observatur, ut si Judæus, baptismo semel suscepto, iterum revertatur ad superstitiones suorum, tanquam apostata habeatur, & apostasiæ pœnis gravissimis puniatur, can. 94. de consecr. dist. 4., cap. 4. de apostatis, licet forte ad baptismum fictus accesserit, dummodo non vi fuerit adactus, argumento capituli 3. de baptismo, cap. 13. de hæret. in 6.. Qua in re singulare est, ut quamquam testimonium Judæi adversus Christianum regulariter non recipiantur, admittatur tamen, si testificetur, baptizatum ad Judæorum superstitiones, divertisse, argumento capituli 5., & 13. de hæret. in 6.. Adnotandum nihilominus est, in pœnis apostasiæ infligendis lenius agi cum iis, qui infantie proximi baptizati fuerunt, ob infirmitatem judicii; & potiore ratione cum iis, qui in infantia baptizati fuisse insciis parentibus proponuntur, nisi isti adolescentiores facti libere ratum habuerint, quod in ipsis ignorantibus gestum fuerat.

CAPUT II.

De Apostatis, Hæreticis, & Schismaticis.

Huc referendi sunt tit. 1. libr. 1., tit. 7. 8., & 9. libr. 5.

Decretalium.

Quicumque Christi fidem detestantur, ac sive Judæorum, sive Gentium superstitionibus obvolvuntur, sine pœna sunt apud Ecclesiam, cum numquam ecclesiasticæ jurisdictioni subditi fuerint, pœnas in altera vita apud summum Judicem Deum luituri. Alia sane ratio est eorum, qui semel Christo nomen dederunt; isti enim si post susceptum baptismum ab Ecclesia non recedunt tantum, sed & fidem fallunt, quam semel præstiterunt, ut fidei violatores in Ecclesia puniuntur. Appellantur autem vel apostatæ, vel hæretici, quibus proxime accedunt schismatici. Sunt hæc nomina a Græcis dictionibus derivata, quorum si ingentam significationem attendas, latius accipiuntur, quam vulgaris loquendi usus induxerit. Apostatæ nomine Græci significant desertorem, eum scilicet, qui a suscepta agendi, aut vitæ ratione recedit; quamobrem lata significatione non solum Donatistas hæreticos apostatarum nomine vocavit Cyprianus in epistola ad Cornelium Papam, sed & aliquando apostatæ appellati fuerunt Clerici majores, qui a clericali militia, vel Monachi, qui a Monasterio recesserunt, vitam inter laicos, & laicorum conditionibus traducturi, cap. 1. 3. 5., & 6. de apostatis. Vulgaris loquendi usus latissimam hujusmodi significationem contraxit; quo fit, ut proprie eos apostatas nominemus, qui a fide omnino defecerunt, & non in uno, aut altero fidei Christianæ dogmate ab Ecclesia discrepant, sed in eorum conditionem sese recipiunt, in qua ante baptismum erant, aut esse potuissent, c. 4.

de apostatis, quemadmodum explicavit Isidorus Hispalensis in libr. 8. Originum cap. 3. ita scribens: *Apostatæ dicuntur, qui post baptismum Christi susceptum ad Idolorum cultum, & sacrificiorum contaminationes revertuntur.* Etiam nomen hæreseos latissime significat sectæ cujusquam electionem factam ab iis, qui in aliquam facultatem tributis studiis cum divisione animorum incumbunt. Hinc in l. 6. §. 2. ff. de excusation. tutor. memorantur hæreses Rethorum, id est, variæ Rethorum sectæ, in quas qui Rethoricæ artis studiosi erant, dividebantur. Unde iterum Isidorus in dicto libr. 8. cap. 3. ait: *Hæresis Græce ab electione vocatur, quid scilicet unusquisque id sibi eligat, quod melius sibi esse videtur, & Hieronymus in can. 27. caus. 24. quæst. 3. scribit: Hæresis Græce ab electione dicitur, quod scilicet eam sibi unusquisque eligat disciplinam, quam putat esse meliorem.* Apud viros ecclesiasticos contracta quoque fuit hujus nominis significatio ad designandos eos, qui se quidem Christo obedire, & in Ecclesia Christi esse verbo profitentur, in Ecclesia tamen vere non sunt, propterea quod nova, & falsa dogmata in fidem suam inducant; quo sensu hæreticos in Ecclesia esse scribebat Hieronymus ita pergens in dicto can. 27. *Quicumque igitur aliter scripturam intelligit, quam sensus Spiritus Sancti flagitat, quo scripta est, licet de Ecclesia non recesserit, tamen hæreticus appellari potest;* quod ipsum explicat laudatus Isidorus, dum in libr. 1. sententiarum cap. 16. ait: *Qui sunt hæretici, nisi qua relicta Dei Ecclesia privatas elegerunt societates?* In conspectu traditionis tantorum virorum, mi-

hi placere non potest subscribere illis Grammaticis, qui vel quod errent a recto, vel quod erciscantur fidem, vel quod hæreant nimis, & cum pertinacia doctrinæ suæ, vel similibus de causis nominatos hæreticos ajunt. Hæreticis proxime accedant schismatici, quod nomen si late sumatur, significat eos, qui se ab aliorum societate, ac communi consortio dividunt. Stricte autem accipitur de iis, qui & Christum sequi se profitentur, qua in re ab apostatis, & universa Ecclesiæ catholicæ dogmata recipiunt, qua in re ab hæreticis distinguuntur, tamen obedientia tenus ab Ecclesia se dividunt, Prælati suis obedire, aut obsequi detrectantes, can. 7. caus. 7. quæst. 1., can. 26. caus. 24. quæst. 3.. Quamobrem iterum Isidorus in dicto cap. 3. libr. 8. Originum scribit: *Schisma a scissura animorum nomen accepit, eodem etiam cultu, eodemque ritu credit, ut cæteri, solo congregationis delectatur dissidio.*

Apostatæ, ut de iis primum dicam, cum omnia fidei dogmata rejecerint, immo & ipsa Christianæ fidei fundamenta a se avellere studuerint, tanquam læsæ divinæ majestatis rei judicantur, iisdemque pœnis puniuntur, quæ adversus detestabiliores hæreticos sunt præstitutæ, l. 1. 2. 3., & 4. cod. de apostatis, cap. 13. de hæreticis in 6.. Quid vero de iis dicendum est, qui cum ab extraneæ religionis hominibus captivi vi armorum metu adapti deprehenduntur, ut Christianam fidem abnegarent? Mitius enim videtur agendum, quasi cum iis, qui voluntate non omnino libera, & expedita ab Ecclesia defecerunt, can. 52. de pœnit. dist. 1.. Isti sane si sponte ad Ecclesiam revertantur, interrogandi imprimis erunt, an ex animo fidem adjecerint, an tantum fidem se abjecisse simulaverint, ut cruciatus evaderent. Quum profiteantur, se tantum infidelitatem simulavisse, tum reconciliandi erunt, tanquam ii, de quibus gravis veræ apostasiæ suspicio

suborta fuerit, pœnitentiis impositis salutaribus, uade Deo & Ecclesiæ non leviter læsis satisfiat, habita ratione personarum, prout rudiores sunt, seu imbecilliores vel ætate, vel sexu, aut cultiores doctrina, vel viribus firmiores. At quum profiteantur, se animum abnegandi fidem habuisse, tum eodem modo recipientur ab Ecclesia, quo insignes hæretici reconciliantur, gravissima, & asperrima pœnitentia indicta. Quod si sponte non sese in Ecclesia sistere festinaverint, cum suspicio veræ apostasiæ augeatur, torqueri per competentem judicem potuerunt, ut qualis in externa abdicatione fidei fuerit illorum animus eliciatur. Quamquam enim si se ex animo fidem non abnegavisse constanter adfirment, ad abjurandam apostasiam, tanquam more vehementer suspectorum de apostasia, imposita salutaris pœnitentia admittantur; si tamen fateantur, se misere animo lapsos fuisse, non nisi ut veri apostatæ recipiuntur, arbitrio judicis puniendi, considerata delinquentium conditione, & metus olim incussi qualitate, ut passim Pragmatici docent. Atque ita interpretandus est Ambrosius in dicto canone 52. de pœnit. dist. 1., in quo sane attendi oportet Sancti viri scopum, qui in libris de pœnitentia totus erat adversus Novatianos, qui peccatum apostasiæ a Deo nunquam remissum iri prædicabant; quamobrem quod ibidem traditur, apud Gentes victos Athletas coronari etiam consuevisse, eo pertinet, ut inde inferret Ambrosius, non pœna, aut pœnitentia immunes esse, qui victi cruciatibus fidem Christi ore tenuis abnegavissent, sed eos venia, ac clementia excipiendos esse, cum reversi ad Ecclesiam fuerint, data spe remissionis post exactam legitimam pœnitentiam.

Antequam explicanda sit disciplina, quæ generaliter adversus hæreticos in Ecclesia obtinet, opportunum, atque utile videri posset, singulas, aut saltem celebriores, hæreticorum sectas, quæ

hucusque prodierunt, quasi per indicem demonstrare, ex quo imprimis addiceret unusquisque, quid evitandum, quid e contrario tenendum sit viro Catholico, deinde sciret, ecclesiasticos canones idem in causis fidei editos, & personis, & temporibus accommodare. Verum ne extra propositum meum vagari latius videar, satis mihi sit, laudare canonem 39. caus. 24. quæst. 3. ubi Isidorus Hispalensis brevem quidem, sed accuratum hæreticorum catalogum texuit, atque ab ipso nascentis Ecclesiæ initio ad sua usque tempora produxit. De recentioribus hæreticis, plena undique est ecclesiastica historia, quam viri complures, iidemque celeberrimi exornaverunt, & hanc ob rem supervacaneum laborem impenderem, si vellem singulas hæreticorum sectas recensendo commemorare. Tantum obiter attingam, quam in universum ad confutandas omnes hæreses plurimum valent; & generaliter dicam, vel unum argumentum sufficere posse ad demonstrandam nostræ fidei veritatem, ac sanctitatem. Nimirum fides nostræ a Deo ipso originem trahit perspicuam, certissimis divinæ voluntatis oraculis indicatam. Primum illa fuit Deo auctore proposita, deinde a viris integerrimis promulgata, promulgationem ipsam eodem semper Deo signis evidentibus confirmante. Ista fuit forma Mosaicæ legis, cujus testes, vel ipsos infensissimos inimicos nostros adducimus Judæos. Ista forma Evangelicæ legis, quam Christus ipse palam fecit, Christum dico, quem si vel nequissimæ, & perditæ cæteræ gentes pium, & religiosum virum fuisse non potuerunt non confiteri, Deum credere necesse est, quando ipsemet Filium Dei, propterea quod Deum esse si dixit, ne concludamus, pium & religiosum haberi, vel apud extraneos, & alienos homines potuisse, qui divinam sibi naturam non sine atroci blasphemia adseruisset. Quod si quidam fidei, & morum restaurato-

res mitti a Deo extra ordinem debuerunt, quod aliquando in vetere lege contigisse scimus, non aliis Deus eam gerendam provinciam mandavit, quam viris morum imprimis integritate probatis; deinde prophetia & miraculis plane magnificis, suæ missionis testimonia perhibentibus, uti observavit Innocentius III. in cap. 12. de hæreticis. Sistant hæretici universi, sistant, amabo illos, quocumque nomine censeantur, sectarum suarum auctores. Tum vero tantum aberit, ut in eis divinorum legatorum qualitates miremur, quin potius vitiosos homines, seditiois amatores, turpissimis flagitiis inquinatos, nec alia de causa, quam vel ambitu, vel invidia, vel iracundia, vel animi ægritudine concitados deprehendamus: nos e converso recto, neque interrupto ordine exhibebimus viros perpetua successione ab Apostolis descendentes: Apostolos exhibebimus missos a Christo; Christum a Deo in testamento veteri jamdiu premissum, & tandem hominibus in tempore datum; ita ut divinas revelationes mutuo nexu ita dixerim colligatas, ordinatasque a proto-parentibus ipsis ad nos usque derivatas, & constantissime custodias gloriose pandamus. Hinc sane fluit, apud nos esse unitatem, qua eadem, quæ olim, & in præsentia adparet morum, fideique doctrina, quæ sane est præcipuum veræ Ecclesiæ fundamentum, contra quam in extraneis societatibus videatur, in quibus vix pater, & filius, maritus, & uxor in una domo, familiaque consentiunt. Revera id non apud alios, quam apud nos evenire potest, qui soli, ubi obscura quædam emergunt definienda, divina oracula per publicam Ecclesiæ definitionem, aperienda expectamus, ab illa animo demisso universi pendemus, illi obsequimur sine calumnia, nec unquam sanctissimum religionis vinculum dissolvimus. Paucis summa argumentorum capita attingi, quæ fusius a viris dogmaticis expendi solent: ista ta-

men quicumque attento animo, & sepositis partium studiis considerant, adeo premi se sentiunt, ut quo se vertant, prorsus ignorent. Tantum superest, ut vel cum Ecclesia nostra consentiant, aut si, ne consentiant, ab iis, quæ contraxerunt, depravatæ naturæ vitiis distrahantur, omni se fore religione vacuos candidè profiteantur, quorum tunc conditionem, & statum lugebimus: neque enim aliquid in medio relictum videtur inter atheismum, & religionem, quam profitemur.

Jam verò quod nostrum præcipue est, prosequamur. Hæretici nomen aut de homine pronuntiamus, aut de libro, opinione, sententia. Quum hominem hæreticum dicimus, duo hæc concurrere oportet: primum, ut quis aliquid proferat adversus definitiones fidei ab Ecclesia editas: alterum, ut sciens prudens id faciat, seu cum noverit, aliam ab ea, quam profert, Ecclesiæ esse sententiam, can. 27., & 31. caus. 24. quæst. 3.. Si enim ex. gr. quisquam ignorans definitionem Ecclesiæ aliquid contra pronuntiet, alias paratus ad professionem illorum, quæ proposita ab Ecclesia noverit, falsam quidem habere doctrinam intelligetur, non in hæresim incidisse, can. 29. caus. 24. quæst. 3.. Quod si quis dubitet, an iis, quæ ab Ecclesia proposita esse sciverit, debeat assensum præstare, is nihilominus tanquam hæreticus habendus erit, cum Catholicum virum confiteri, & credere oporteat, non tantum non contradicere, cap. 1. de hæreticis; quemadmodum & is hæreticus dicendus esset, qui tum demum se paratum exhiberet ad obediendum Ecclesiæ, cum de veritate propositi dogmatis convincatur, argumento canonis 2. caus. 23. quæst. 1., & canonis 30. caus. 24. quæst. 3.. Librum autem, opinionem, sententiam statim dicimus hæreticam, ac deprehendemus ecclesiasticis dogmatibus adversari, etiam si auctor ex ignorantia scripserit, vel pronuntiaverit. Quod ut clarius explicetur, observandum est, mul-

tiplex designari genus propositionum censura dignarum; aliæ cum proprie hæreticæ appellantur, aliæ sapientes hæresim, aliæ male sonantes, aliæ blasphemæ, aliæ impiæ, aliæ erroneæ tantum, seu falsæ, aliæ temerariæ, aliæ scandalosæ, aliæ schismaticæ, aliæ injuriosæ. Hæreticas proprie dicimus, quæ adversus dogmaticas Ecclesiæ definitiones directo pugnant, veluti ista: Christus non est Deus; sapientes hæresim, quæ primo obtuta videntur hæreticæ, adhuc tamen possunt juxta sanam Ecclesiæ doctrinam explicari; male sonantes, quæ per se quidem a Catholica fide non disonant, non sunt tamen ferendæ in eo, qui de hæresi sit suspectus, veluti si quis, quem Arianum esse suspicamus, dixerit, Patrem Deum esse Christo majorem; blasphemias, quibus injuria, aut contumelia irrogatur in Deum, veluti si quis Deum injustum diceret; impias, quæ adversus pietatem proferuntur, quemadmodum si quis prædiceret, eleemosynas non esse largiendas; erroneas tantum, seu falsas, quæ veritati repugnant extra causas fidei, aut morum; temerarias, quæ temere, & sine causa proferuntur, veluti si quis prædicaret, post centum annos futurum supremi judicii diem; scandalosas, quæ audientibus præsertim infirmioribus, & minus eruditis in doctrina fidei scandalum ingenerant, & præbent facilem errandi occasionem; schismaticas, quæ seditiones, & turbas movent, veluti si quis diceret, malo prælato non esse obtemperandum; injuriosas denique, quæ detrahunt aliquid cuidam fidelium statui, vel conditioni. Non repugnat autem, unam, eandemque propositionem pluribus hujusmodi notis adfici posse. Hinc plane colligitur, non statim ac damnatus est alicujus liber, aut propositio, censeri damnatum & illius auctorem, quem forte vel ignorantia, vel alia non improbabilis causa excuset, cap. 2. de summa Trinitate, extravag. 2. de hæret. int. comm., e contrario dam-

nato auctore, statim ejus codices damnatos intelligi, cap. 4. de hæret., l. 6., & 8. §. 5. cod. eod. tit., Nov. 42. cap. 1. §. 2., nisi alias de libris ageretur, in quibus nulla hæreseos esset suspicio, vel ab Ecclesia probatis, quemadmodum vulgo traditur de libris Origenis, & Tertulliani. Quando vero recentioribus sæculis immanis prodiit multitudo librorum, Tridentini Patres e re fidelium esse censuerunt, si de perniciosis delendis, & de manu studiorum subtrahendis deliberarent, uti liquet ex sessione 18.. At cum omnia Concilii tempore perfici non potuissent, absoluturi Synodum in fidem Romani Pontificis, & vigilantiam omnia contulerent; quamobrem jamdiu obtinuit, præsertim post Constitutionem *Cum Hebræorum* Clementis VIII. anni 1593. ut librorum fidei, & moribus perniciosorum censura ab Apostolica Sede expectetur. De libellis famosis in contumeliam scriptis antiquæ extant Romanæ leges, quibus & auctores capituli sententia damnantur, & corrumpi libros debere præcipitur, l. un. cod. de famosis libellis. Item in Concilio Eliberitano anathemate percussi sunt ii, qui libros ejusmodi in Ecclesia possissent, can. 3. caus. 5. quæst. 1..

Cum nihil aliud sit hæreticum esse, quam fidei dogmatibus adversari, juvat animadvertere, quid dicatur dogma fidei, ut facilius quisque dignoscat, in quem nota hæretici inuratur. Ex duobus pendet fides nostra: primum ex divinis oraculis, seu revelatione, quæ in verbo Dei vel scripto, vel tradito continetur; deinde ex declaratione Ecclesiæ, qua proponatur, aliquid divino oraculo revelatum fuisse, juxta vulgarem illam Augustini sententiam contra epistolam fundamenti cap. 5. *Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ commoveret auctoritas*. Igitur ex. gr., ubi aliquid aperte in sacris literis exhibetur, quicumque refragabitur, statim dicetur hæreticus, quia Ecclesia quidquid sacris eisdem literis continetur, tanquam divinum ora-

culum fidelibus proposuit. Ast ubi aut de obscuris divinarum earumdem literarum sententiis interpretandis agatur, aut de alio nondum ab Ecclesia probato oraculo Dei, nemo hæreticus dici poterit, quousque Ecclesiæ testimonium non accesserit; quam sane fidei rationem Deus ipse habendam voluit in institutione Ecclesiæ suæ, ne forte fideles prætextu divinorum oraculorum, quæ privato spiritu ducti præseferrent, facile circumferrentur, juxta phrasim Apostoli, omni vento doctrinæ.

Adversus hæreticos, quocumque nomine censeantur, gravissimæ constitutæ sunt pœnæ. Et quando hæretici non solum ecclesiasticam unitatem discindunt, verum etiam gravissime turbant Rempublicam, cujus incolumitatem præcipue fovet sanctitas, ac soliditas Religionis, optimum fuit, ut æque ecclesiastici Antistites, ac pii Principes in illos severas pœnas indicerent. Ut primum dicam de pœnis, quas pro jurisdictione sua ecclesiastici Antistites indixerunt, nemo dubitare potest, quin jure hæretici universi anathemate damnati fuerint, cujus vi extra Ecclesiam penitus ejiciuntur, non simplici excommunicationis censura, cap. 13. de hæreticis. Re enim vera universi hæretici statim ac palam & publice a fide recesserunt, vinculum Christianæ communionis facto suo resciderunt, adeo ut sententia canonum, qua anathema indicitur, declaratoria tantum sit, si de jure sermo instituatur, & si quid adjicit, totum in facto consistit; nimirum vel hæreticos excludit a cœtu Ecclesiæ, si forte ipsi sese audacter in cœtum intrudant, vel Catholicos jubet, ut a consortio hæreticorum abstineant. Duo potissimum vincula sunt, ex quibus Christiana communio, ac societas coalescit, videlicet vinculum charitatis, & vinculum fidei; quo utroque vinculo quoties quisque jungatur, ad Ecclesiam undecumque pertinet, & de bonis societatis christianæ operibus omnino participat ad meritum; & si quis dissoluto vinculo

charitatis adhuc retineat vinculum fidei, nihilominus in Ecclesia adhuc est, quamquam in Ecclesia, & de bonis Ecclesiæ mereri non possit, quousque non iterum se eo vinculo jungat; ac si quis præter charitatis vinculum etiam dissolvat vinculum fidei, distinguendum est inter eum, qui hæresim internam, sive tantum in animo fovet, adhuc exterius fidem profitens, & inter eum, qui nec externam tenet fidei professionem, & exterius ecclesiasticis dogmatibus contradicit. Hæretici sane animi interioris sententia, sed adhuc exterius fidem profitentes, in Ecclesia sunt, utpote quæ natura sua visibilis esse debeat, & non nisi externa fidei professione discernatur, quamquam illi veluti membra mortua, & vix non rescisa a corpore habeantur. Secus dicendum est de hæreticis manifestis, qui neque exterius fidem profitentur, quorum respectu nullum superest vinculum, ex quo cum Ecclesia uniantur. Hoc sensu in can. 29. caus. 24. quæst. 3. dicitur hæreticus esse *a semetipso damnatus*. Hinc jure optimo Alexander IV. in cap. 2. de hæreticis in 6. declaravit, hæreticos vita functos non esse ecclesiasticæ sepulturæ tradendos; insuper adjiciens, sepelientes in excommunicationem incurrere sine spe absolutio- nis, quousque propriis manibus non ex- tumulent, atque projiciant corpora dam- natorum, denegato in perpetuum loco illi jure sepulcri. Equidem novi, in l. 9. cod. de hæret. sub nomine Marcia- ni Imperatoris definitum inveniri an- no 457. *Humanum & pium hoc arbitrati, hæreticos permittimus sepeliri legitimis sepul- cris*, cui legi subjecta fuit epitome ex Photii Nomocanone his verbis: *Hæreti- ci legitimo modo, ut cæteri, sepeliantur*. Ve- rum observo imprimis, legem illam in vetustis Codicis editionibus desiderari, & recentiore manu adsutam fuisse. Cæ- terum in libr. 1. Basilicorum tit. 1. cap. 24. legitur: *Legitimis hæretici traduntur sepulturis*, & Photius in Nomocanone tit. 12. cap. 2. de hæreticis scribit: *Item quod legitime sepeliantur*. Quidquid tamen sit de

hujus constitutionis fide, notandum est a- pud veteres Jureconsultos Romanæ disci- plinæ testes traditum fuisse, etiam eos, quorum bona tanquam ab indigno avoca- bantur, & Fisco addicebantur, adhuc jura legitimorum sepulcrorum retinuis- se, l. 33. ff. de religiosis. Tantum in eo casu rei a legitimo sepulcrorum jure excludebantur, quo perduelles essent in Rempublicam, seu, ut recentiores lo- cuti fuerunt, crimen læsæ majestatis ad- misissent, l. 1. §. 3. ff. de suis, & le- git. hæred., propterea quod nec perduel- les apud Romanos lugerentur, 35. de religios., immo nec sepulcra hostium re- ligiosa haberentur, l. 4. ff. de sepul- cro violato. Hæc erant juris Romani principia temporibus Marciani, quibus primum quæri potuit, an hæretici tradi possent legitimis sepulturis. Equidem ex præcedentium Christianorum Princi- pum constitutionibus caveri jam cœpe- rat, ut aliquorum hæreticorum bona pu- blicarentur. At non satis id erat, ut con- cluderetur, esse illos legitima sepultura privandos, quum aliud esset nudari bo- nis, aliud sepultura carere, dicta l. 33. ff. de religios.. Insuper caveri quidem cœperat ex præcedentibus Christianorum Principum constitutionibus, ut hæretici quodammodo læsæ majestatis rei habe- rentur, propterea quod Divinæ majesta- tis directo obstitissent. At neque id sa- tis erat, ut concluderetur, hæreticos esse sepultura privandos; quamquam enim verum esset, perduelles sepul- ta carere, non tamen generaliter cau- tum erat, ut omnes pœnæ, quæ per- duellibus, eadem & hæreticis sine dis- crimine imminerent, ut liquet ex toto titulo codicis Theodosiani de hæreticis & quod dicebatur, hæreticos læsæ ma- jestatis reos haberi, usurpabatur ad de- monstrandam criminis hæreseos atroci- tatem, non ad extendendas universas le- gitimas pœnas, quæ perduellibus a legi- bus publicis indicebantur. Opus ergo vi- debatur singulari constitutione hæreticos hac etiam in parte plectente. Verum

Marcianus, si germana & vera est laudata lex 9., humanitatem, & pietatem secutus jussit, ut hæretici legitimis sepulcris gauderent. Licet profecto augurari, quænam Marciano fuerit, aut esse potuerit causa ita definiendi. Agitabatur tunc temporis accerrima controversia definita in Concilio Chalcedonensi, in quo idem Marcianus præsens adfuit, trium Capitulorum, ex quibus primum erat, an damnanda esset persona Theodori Mopsuesteni in pace Ecclesiæ defuncti; immo & in eo Concilio definitum (qualiscumque demum auctoritatis acta ejus Concilii in hac parte haberi debuerint), ne Theodori vita functi manes inquietarentur. Theodoro, & Theodori causæ patrocinebantur Marcianus, ut præterea congruum erat, in eam ire sententiam, qua declararet, hæreticis vita functis non esse denegandos legitimi sepulcri honores. Temporibus Justiniani in Concilio Generali V. Constantinopolitano damnata fuerunt tria Capitula, ac proinde etiam damnatus Theodorus; hinc ego puto fuisse causam Justiniano, ut eam Marciani legem suo Codici non insereret, quamquam recentibus sæculis opera quorundam eruditorum adsuta fuerit. Quod si adhuc quærratur, quare sacri canones recentioribus sæculis a Marciani disciplina recesserint, dum statuerunt, ne hæretici sepultura donarentur, cap. 8. de hæret., dicto cap. 2. eod. tit. in 6., facile est respondere: nimirum temporibus Marciani necdum mos invaluerat, nisi ageretur de martyrum exuviis, ut cadavera priorum fidelium in Ecclesiis tumularentur. Tantum id obtinuit recentiore ætate, qua primum sepultura inter jura Christianæ communionis recenseri aptius potuit; unde sepultura, quæ olim res religiosa dicebatur, dici deinceps cœpit res ecclesiastica; ac proinde si olim hæretici sepultura donati fuerunt, id argumentum non erat Christianæ communionis, cujus argumentum fuisset, si posteriore ætate id fuisset indultum. Hæc generalia erant

hæreticis universis. Singularia quædam observanda sunt respectu Clericorum, qui si in hæresim inciderint, cum & ipsi anathematis pœnam ipso jure incurrant, statim etiam ab omni officio, & beneficio cadunt, cap. 9., & 15. de hæreticis, adeo ut libera fiat beneficii tanquam vacantis collatio, quin sit facultas penes judicem bona beneficiaria ab hæretico possessa ne ad vitam quidem hæretici aliter applicandi, Clement. 2. de hæreticis. Immo licet regulariter ad degradationem Clericorum unus tantum Episcopus procedere nequeat, cap. 2. de transl. Episc., poterit tamen convocatis Abbatibus, aliisque Prælatibus, & Religiosis personis, ac literatis suæ dioceseos, si Clericus ex causa hæresis de gradu suo sit dejiciendus, cap. 1. de hæreticis in 6..

Hæc de pœnis ecclesiasticis. At enim si de pœnis Imperiali jure constitutis sermo sit, vetus sane disciplina variis vicibus obnoxia fuit, & quidem non solum pro temporum varietate, verum etiam pro diversis hæreticorum generibus: modo enim, si ingens esset hæreticorum multitudo, ac veluti colluvies quædam numeri majoris, mitius cum ipsis actum est, ut lenius ad unitatem reducerentur; e contrario ubi pauci essent, severius puniebantur, ut quantocius emergentis hæreseos semina suffocarentur: modo si tales hæretici essent, qui turbas, seditionesque in societate moverent, præsto erant accerrimæ leges ad pœnas atrocissimas infligendas, levioribus inflictis, si hæretici leniores animos exhiberent. Ex his rerum adjunctis fluxa erat disciplina juris, & inconstans, id est, & sectis hæreticorum, & numero eorumdem, & temporibus accommodata, aliquando etiam ex mutatione hujusmodi adjunctorum immutata. Quod ut paucis tradam, frustra imprimis investigaretur, an ante Constantinum Imperatorem certæ pœnæ inhæreticos infictæ fuerint; eo enim usque Ecclesia variis vexationibus obnoxia tuitores, ac

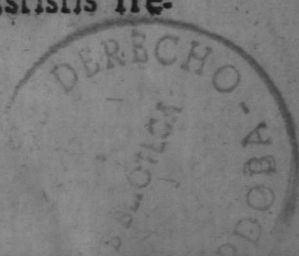
patronos Principes ut pote Æthnicos habere non potuit. Deinde distinguenda sunt duo pœnarum genera, quarum aliæ jura respiciunt, & bona hæreticorum; aliæ hæreticorum personas, quæ pœnæ capitales appellantur. Frequentius illæ, rarius istæ indictæ sunt.

Itaque primus Constantinus Imperator in l. 1. cod. de hæret. consiuit, ut quæ privilegia dudum contemplatione religionis indulta fuerant, hæreticis nullo modo competere. Edita fuit hæc lex anno 326. Calendis Septembris; sed nono Calendas Octobris ejusdem anni aliam legem edidit, qua cum Novatianis Romæ degentibus mitius agendum sanxit, ut scilicet ipsi Ecclesias suas cum cœmeteriis jamdiu possessas pacifice retinerent, dummodo ne quid usurparent de domibus sacris, aut locis religiosis Catholicorum, l. 2. cod. Theodos. de hæret.. Hanc voluit Imperator rationem Novatianorum habendam, quia si vera testatur Socrates libr. 7. cap. 11., Novatiani usque ad Innocentii Papæ ætatem pacate in urbe vivebant, alias autem potissimum de tranquillitate publica sollicitus fuerat Constantinus. Addi potest, eorum hæresim ex animi austeritate, ac gravitate nimia prodiisse, cum assererent, lapsos non posse ulla pœnitentia restitui: cæterorum viri erant virtutis, & integritatis severi cultores. Quando vero Constantini temporibus non alia Catholicos vexabat hæreticorum, aut schismaticorum secta, quam Arianorum, & Meletianorum, ad eos potissimum ea constitutio, seu lex l. 1. cod. de hæret. pertinebat, hinc in l. 1. cod. Theodos. eod. tit. legimus: *Hæreticos autem, atque schismaticos non tantum ab his privilegiis &c.*, licet id codice Justiniani schismaticorum mentio ommissa fuerit. Et quidem mitis fuerat ea pœna a Constantino indicta, sive quod pius Imperator vix absoluta Nicæno Concilio facile sperabat futurum, ut & Arianorum hæresis, & Meletianorum schisma interiret, sive quod in magna Arianorum,

& Meletianorum multitudine lenius agendum videretur, sive quod non videretur opportunum ea ætate, qua primum Ecclesia pace frui visa est, intestina certamina fieri inter Catholicos, & hæreticos in Provinciis Christianis intermixtos, quibus pœnarum gravitas, aut metus occasionem præberet. Successores Imperatores graviores induxerunt pœnas, non quidem semper generatim in hæreticos universos, sed aut in illos, qui olim damnati renovatis disidiis turbas cicerent, aut in illos, qui publicam pacem quoquo modo turbarent, & pro modo inita seditio. Hinc, cum Arianorum nomen probrosum esse cœpisset sub finem quarti sæculi, & Ariani novo assumpto Eunomianorum nomine veterem hæresim tuerentur, Theodosius Magnus in l. 8. cod. Theodos. de hæret. anni 381. sanxit, ut Ariani, Eunomiani, aut Aëtiani abstinerent ab Ecclesiis ædificandis, fundo, ubi Ecclesia ædificata fuisset, fisco Principis addicendo. Initio autem ejusdem anni statuerat idem Theodosius, ut ubique Nicæna fides sustineretur, Arianis quibuscumque, Eunomianis, ac Photinianis ea lege imposita, ut si intra oppida hæretici illi congregationes fecissent, ab ipsis etiam urbium mœnibus expellerentur, l. 6. cod. Theodos. de hæret.. Amplius itum est in l. 16. cod. Theod. eod. tit. anni 389., quæ cautum, ut Eunomiani non testamentum condere possent, non ex alieno testamento capere, & omnia, quæ illorum essent, aut futura sperarentur, veluti caduca fisco vindicarentur: sic enim gliscens in dies Arianorum perfidia coercebatur. Refert tamen Sozomenus libr. 7. cap. 12., Theodosium Magnum ad terrorem potius incutiendum hanc legem adversus Eunomianos edidisse, quam ad eam exequendam. Eam ob rem legem eandem inde revocavit anno 395., tradita Eunomianis facultate seu testamenta condendi, seu capiendi ex testamento, l. 23. cod. Theodos. cod. tit.. Anno sequente Arcadius & Honorius abrogata paterna

Theodosii lege iterum Eunomianos a testamento condendo, & a capiendo ex testamentis alienis rejecerunt, l. 25. cod. Theod. eod. tit., sed necdum quatuor mensibus elapsis iterum facultas fuit & testandi, & ex alieno testamento capiendi, l. 27. cod. eod. tit. lata anno 395. octavo Calend. Julii. Hinc audaciores facti Eunomiani turbas, seditionesque movebant, unde iidem Imperatores anno 396. sancire boni publici causa debuerunt, ut Eunomianorum auctores, doctoresque, ac præcipue Clerici e civitatibus pellerentur, l. 31., & 32. cod. Theod. eod., & pressius in l. 34. anni 398. cod. Theodos. eod.. Clarius in l. 36. cod. Theod. eod. tit. anni 399. statuitur, ut Eunomianis & cum Eunomianis sit testamenti factio; abstineant autem iidem a publicis cœtibus, & si publicos cœtus egerint, Antistites amissis bonis deportentur, & fundi possessor ultimo supplicio feriat, ipsa possessio fisco vindicetur. Anno 410. iterum cautum est a Theodosio Juniore in l. 49., & 50. cod. Theodos. eod. tit., ut Eunomiani neque possent testamenta condere, nec capere testamento, immo nec posse invicem sibi donare, nec ex donationibus quidquam acquirere, omnibus lucris in fisco collatis; quod si in hæresi decessissent, adjectum est, ut ab intestato succederent legitimi hæredes, quibus deficientibus, ad fisco hæreditas devolveretur; quod & confirmavit anno 415. idem Theodosius Junior in l. 58. cod. Theod. eod. tit.. Fuerunt quarto sæculo hæretici quidam dicti Tasdrocità, qui superstitionibus quibusdam inter orandum utebantur, de quibus scripsit Epiphanius hæresi 48.. Adversus istos anno 383. Theodosius Magnus statuit, ne conventicula inirent, quin tamen a suis sedibus moverentur, quia vix turbas, seditionesque concitabant, l. 10. cod. Theod. de hæret.. Eodem quarto sæculo adversus Apollinaristas statutum fuit ab Arcadio Imperatore in l. 33. cod. Theod. eod. tit. anni 397., ut eorum

doctores, qui nimirum urbem Constantinopolitanam turbabant, ab eadem urbe discederent, ita ut si privatim in urbe conventicula fecissent, loca ipsa cœtus destinata fisco vindicarentur. Similia quædam statuta sunt anno 415. a Theodosio Juniore adversus Montanistas in l. 57. cod. Theod. eod. tit., ubi cautum est, deportandos esse eorum Clericos, qui conventicula celebravissent, bonis quidem privatorum relictis unicuique domino, tantum devolutis ad Ecclesiam locis sacris una cum donariis religionis causa collatis. Adversus Nestorianos anno 435. Theodosius, & Valentinianus statuerunt, ne conventicula facerent, seu cœtus publicos, indicta adversus inobedientes pœna publicationis bonorum, l. 66. cod. Theod. de hæret. l. 6. cod. Justin. eod. tit.. Valentinianus, & Martianus anno 457. in l. 8. cod. Justin. eod. adversus Eutychianos statuerunt, ut nequirent Clericos ordinare vel habere, tam ordinantibus, quam ordinatis pœnam exilii cum bonorum amissione indicentes, item addicentes fisco domos, in quibus cœtus celebrarentur, conventicula celebrantibus indicta pœna fustium, si viles essent, si honesti, pœna pecuniaria; immo & pœna ultimi supplicii iis, qui hæresim docuissent. Asperiores sane, ac duriores pœnæ inflictæ fuerunt in Donatistas, Manichæos, ac Priscillianistas, eosque, qui eisdem erroribus involuti modo Phryges, modo Cataphryges appellabantur. Suam ipsi sedem potissimum in Africa constituerant, ibidemque præcipue omnia susquedeque turbabant, moventes quotidianas seditiones, armis etiam universa vastantes. Catholici, ac præsertim Antistites sæpe ad Principes confugerunt, opem, ac subsidium imploraturi; unde factum est, ut idemdem leges Imperatoriæ ederent, quibus illorum hæreticorum sævitia pressius coerceretur. Primi Valentinianus, & Valens anno 372., & 377. caverunt, ut domus publicorum cœtuum seu a Manichæis, seu a Donatistis fre-

quentatæ publicarentur, l. 3., & 4. cod. Theod. de hæret., l. 2. cod. Theodos. ne sanctum Baptisma, l. 2. cod. Justin. de hæret.. Deinde Theodosius Magnus anno 381. voluit, Manichæos, quocumque nomine appellarentur, nec testamentum condere, nec ex testamento capere posse, fisco addictis hæreditatibus decedentium, & lucris testamento honoratorum, tantum servata liberis successione legitima, si liberi eam hæresim non sequerentur, l. 7. cod. Theodos. de hæret.. Idem Theodosius anno sequente, seu 382., renovavit easdem pœnas, instituto adversus Manichæos iudicio publico, etiam si privatim, & extra urbes cœtus facerent, l. 9. cod. Theod. eod. tit.. Insuper anno 389. Valentinianus & Theodosius adjecerunt, Manichæos esse præcipue ab urbe Roma pellendos, l. 18. cod. Theod. eod. tit.. Honorius Imperator anno 407., l. 40. cod. Theodos. de hæret., l. 4. cod. Justin. eod., & Manichæos, & Phrygas, & Priscillianistas bonorum publicatione damnavit, ita ut etiam fierent civilium iurium expertes, ne contrahere quidem, aut donare valerent, eove minus testari, aut capere ex testamento; pœna hac & accusandi facultate etiam post mortem data, salvis tantum legitimis successionebus gratia descendentium, vel ascendentium, vel venientium de latere cognatorum ad secundum usque gradum; quæ & confirmata fuerunt ab eodem Honorio anno 408., l. 43., & 44. cod. Theod. eod. tit.. Ad hæc tempora, seu initio quinti sæculi cum Donatistæ Africam gravissime commoverent, refert Augustinus in epist. 50. ad Bonifacium, Imperiali constitutione hæreticos illos pecuniaria tantum mulcta fuisse damnatos, ut facilius ad unitatem converterentur. Id cautum fuit anno 412. ab Honorio Augusto in libr. 52. cod. Theodos. de hæret., ubi tamen adjectum est, ut eos, quos pecuniaria mulcta non correxisset, facultatum omnium publicatio subsequeretur. Deinde anno 414. ab eo-

dem Honorio cautum est, ut Donatistæ intestabiles essent, & infames, & omni potestate carerent, Sacerdotibus eorum etiam deportatis; tantum exceptis viris quibusdam civili dignitate præclaris, quibus imposita fuit mulcta pecuniaria, l. 54. cod. Theod. eod. tit.. Manichæi autem præ cæteris cum ad summum nequitiae, & scelerum devenissent, non tantum e civitatibus expulsi, sed etiam ultimo supplicio damnati sunt anno 428. a Theodosio & Valentiniano in l. 5. cod. Justin. de hæret., quod & recentiores Imperatores confirmaverunt, l. 11. 12. 16. eod. tit..

Sunt hæc specialia in conspectu juris Romani adversus singulares quasdam hæreticorum sectas constituta. Generaliter autem adversus omnes hæreticorum sectas, primus Theodosius Magnus anno 383. statuit, ut quoties cœtus publicos celebrarent, aut vel publice, vel privatim aliquid gererent, quod sanctitati Catholicæ Ecclesiæ officere posset, expellerentur, l. 11. cod. Theodos. de hæret., & clarius in l. 12. ejusdem anni, & in l. 13. anni 384. cod. Theod. eod. tit. exilio pulsi sunt, quicumque cœtus publicos celebrarent, domo, vel loco ad solemnem eorum cœtum selecto fiscali juri supposito. Idem Theodosius anno 388. eos omnes generaliter voluit ab urbibus exulare, & ita secedere, ut segregati a cæteris quasi vallo quodam in locis agrestibus ipsi tantum inter se invicem conversarentur, denegata adeundi, & interpellandi Imperatorem facultate, l. 14. cod. Theod. de hæret.. Cum autem hæretici in loca suburbana sese conferrent, vel in minores urbes majori urbi finitimas, idem Theodosius anno 389., & 391., ab eisdem & suburbanis, & vicinis urbibus pelli hæreticos jussit, l. 19., & 20. cod. Theodos. eod. tit.. Anno 392. vetuit Theodosius, ne ab hæreticis Clerici ordinarentur; imposita pecuniaria pœna tam adversus ordinatorum, quam adversus ordinatos, & loco ordinationis fisci jurebus addicto,

si loci dominus consensisset, l. 21. cod. Theod. eod. tit. Præterea Arcadius & Honorius anno 395., & 396. hæreticos ab universis militibus arcuerunt, ac ne diaconica quidem in urbibus habere voluerunt, l. 29., & 30. cod. Theodos. eod. tit., l. 3. cod. Justin. eod. tit., quod Honorius, & Theodosius anno 408. confirmaverunt, l. 42., & 45. cod. Theod. eod. tit. Anno 410. iterum cavendum fuit ab Honorio, ut si hæretici publicos conventus facerent, & proscriptione, & summo supplicio punirentur, l. 51. cod. Theod. eod., quod & renovatum est anno 415., l. 56. cod. Theod. eod., ex quo liquet, legem illam ad terrorem potius incutiendum latam fuisse, quam ad pœnam revera infligendam. Anno 425. Theodosius, & Valentinianus jusserunt, ut hæretici ad centesimum usque lapidem ab Urbe Roma remoti solitudines sibi eligerent, & paucos post dies jusserunt, ut longe ab adspectu universarum urbium aufugerent, lege 62., & 64. cod. Theod. eod. tit. Plurima iidem Imperatores collegerunt in l. 65. cod. Theodos. eod. tit. ex qua deprompta est lex 5. cod. Justin. eod. anni 428.. Verum ibidem fassi sunt, *Non omnes hæreticos eadem austeritate plectendos esse*, designatis variis pœnis, prout supra laudatis constitutionibus cautum deprehenditur. Anastasius Imperator anno 511. vetuit, ne prædia, in quibus orthodoxæ fidei Ecclesiæ, vel Oratoria existerent, venderentur, irritata venditione, & prædiis in fiscum collatis, l. 10. cod. Justin. de hæreticis. Item in l. 14. cod. eod. ultimum supplicium indictum est in hæreticos, qui cœtus inirent, aut Ecclesias, aut religiosas domos construerent, aut Sacramenta administrarent, aut Antistites sibi constituerent. Denique Justinianus vetuit, ne hæretici quoquo modo hæreditatem, aut legatum, aut fideicommissum acciperent, ne ex militari quidem testamento, l. 22. cod. de hæret., & in Nov. 109. mulieribus hæreticis dotium privilegia ademit. Imperator Justinus

etiam illud adjecit, ut hæretici quicumque nec testamento capere possent, nec testari, publicatis defuncti bonis veluti caducis, nisi qui percepturi essent, Catholicam fidem sequerentur, Novella 144. cap. 1.. Si producta est usque ad sæculum sextum Ecclesiæ & Imperii disciplina adversus hæreticos; ex qua constat, multos quidem olim, multos non nisi posteriore ætate civilibus aut infamiæ, aut amissionis quorundam jurium pœna punitos; capite damnatos tantummodo Manichæos, aut extra ordinem hæreticos alios, qui rempublicam vehementius turbavissent; generaliter quidem obstructos, ut Ecclesias, & loca religiosa illis contra Catholicos occupata Catholicis restituerent; fisco addictis locis, in quibus contra Principum interdicta cœtus ab hæreticis celebrarentur; multos quidem ab initio exclusos fuisse a testamentis condendis, a testamentariis successioneibus, aliquos deportatos, omnes quidem exilio damnatos, sive ab urbibus exulare; jussos, non vero generaliter testamenti factione privatos, nisi ex laudatis aut Justiniani, aut Justinii constitutionibus, eove minus generaliter suis bonis spoliatos, quo casu publicam non turbarent tranquillitatem. Primum generaliter exilio pulsi fuerunt, & passi bonorum publicationem universi hæretici sub finem anni 1220. auctoritate Friderici II. ea constitutione, quæ post libros feudorum adjecta fuit ab Hugolino Bononiensi Jureconsulto, unde deprompta est authentica *Gazaros* cod. de hæreticis. Ea ipsa tempestate, eove magis post editam hanc constitutionem, Pontifices Maximi statuerunt, ut cum hæretici anathemate damnati per Ecclesiasticos Antistites essent, brachio, ut ajunt, sæculari traderentur, pro qualitate facinoris puniendi, cap. 9., & 15. de hæreticis, exasperata etiam qualitate supplicii pro conditione delinquentis, & criminis atrocitate, cap. 8. §. ult. eod. tit. in 6.. Quando vero Fridericus in laudata constitutione certas constituit pœnas adversus

hæreticos, adjecta ratione, cum longe gravius sit, æternam, quam temporalem offendere majestatem, receptum deinde facile fuit, ut hæretici pœna capitis damnarentur, exemplo criminis læsæ majestatis. Si quæras, cuinam addicenda sint publicata hæretici damnati bona, scio quidem, Lucium III. in dicto cap. 9. de hæret. vers. *Bonis damnatorum* in notis, bona Clericorum addixisse Ecclesiis, quibus Clerici hæretici ministrabant. Verum generaliter, & communi jure nihil in hac parte definitum est, & unaquæque provincia suas sequitur consuetudines. Hinc alicubi fisco publico fit addictio, alicubi Ecclesiæ, seu apud Ordinarium, seu apud Apostolicum Delegatum, seu apud ipsam Apostolicam Sedem, alicubi fiunt bonorum divisiones tum fisco publico, tum Ecclesiæ addicendorum, cap. 13. vers. *Damnati* de hæreticis, cap. 19. eod. tit. in 6., extrav. 1. de hæret. int. communes.

Constitutio Friderici Imperatoris modo laudata, ac relata in auth. *Gazaros* cod. de hæret. ea fuit, quæ normam Judicibus, & Pragmaticis universis præbuit instituendi causas hæreticorum, ac dirimendi. Quando autem ibidem expresse cautum est, ut adversus hæreticos omnes fiat publicatio bonorum ita, ut *filiis ad successiones eorum pervenire non possint*, atque id exemplo criminis læsæ majestatis, actum penitus est, de veterum legum providentia, quæ olim, etiam ubi hæreticorum bona publicanda erant, legitimas successiones præsertim liberorum servaverant, l. 49. 50. 58. cod. Theodos. de hæret., l. 4. 15., & 19. cod. Justin. eod. tit., Novell. 115. cap. 3. §. 14.. Ut id perspicue tradatur, distinguere oportet inter filios hæreticorum paternam hæresim sequentes, & filios orthodoxos. De filiis hæreticorum damnatorum, qui paternam sequuntur hæresim, nulla est dubitatio, quin non solum paternam successionem priventur, verum etiam ipsi tanquam hæretici, & proprii seu personalis criminis rei plectantur. Exceptio est

in infantibus, vel post hæresim paternam natis, vel in infantia constitutis, dum pater in hæresim incidit, qui deinde dum adoleverint, a patre hæretico educati fuerunt: etenim isti licet hodie parentibus non succedant in hæreditate ne legitima quidem, non tamen statim tamquam hæretici damnandi sunt, si dum ad usum rationis pervenerint, pertinaces in hæresi non consistant, sed *quærant cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati, cum veritatem invenerint*, uti de Donatistarum filiis ajebat Augustinus in can. 29. caus. 24. quæst. 3.. Quod si filii orthodoxi sint, certum imprimis est, & jamdiu receptum, eos ipso jure liberari patria potestate, ita ut nec emancipatio valeat a parentibus facta, cap. 2. §. ult. de hæret. in 6., hinc si adventitia bona habuerint, ipsorum pleno jure fiunt, quin hæc publicationi subjaceant. Neque in contrarium dicas, legem Friderici filios a successione paterna exclusisse exemplo criminis læsæ majestatis, quod & tradidit Innocentius III. in cap. 10. de hæret., quemadmodum autem in crimine læsæ majestatis nihil præter vitam filiorum gratia reservatur, ita & quodcumque peculium esse ab hæreticorum filiis auferendum, argumento l. 5. cod. ad leg. Jul. majest.. Etenim observandum est, comparisonem illam inter crimen læsæ majestatis, & crimen hæreseos non omnigenam esse, nec ita factam, ut quidquid in uno obtinet, in altero crimine obtineat, sed tantum, ut comparatione facta demonstretur, exclusionem liberorum a paternam successionem exemplo legitimo non carere. Similis ratio exhibetur in l. 4. cod. de hæret., ubi cum definiretur §. 4., etiam institui judicium posse contra Manichæos, post mortem, exemplum allatum est judicii instituenti contra reos criminis læsæ majestatis; quamquam in §. 6. ejusdem legis subjiciatur, filios orthodoxos ad parentis Manichæi legitimam hæreditatem admitti, quamquam id non recipiatur in crimine læsæ majestatis. Profecto ad auferen-

da a filiis adventitia peculia opus esset expressa lege, nec sufficit argumentatio petita ab exemplo aliorum criminum, ut ut leviorum; leges enim pœnales coercendæ potius sunt, quam extendendæ: alias autem certum est, leges, ac Pontificias constitutiones hæreticorum filios a paterna successione exclusisse, non propriis facultatibus exuisse, dicta lege Friderici, & cap. 19. de hæret. in 6.. Potiore igitur jure uxores hæreticorum damnatorum dotem veluti peculium proprium libere vindicabunt, & quidquid ad ipsas ex debito pertinet in bonis mariti, cum nullum sentire debeant ex mariti crimine detrimentum, nisi tamen uxores aut marito in hæresi consenserint, aut scientes prudentes cum hæretico illicite conjugium contraxerint, cap. 14. de hæret. in 6.. Itaque si de filiis agatur orthodoxis ad bona patris hæretici adspirantibus, olim quidem vigebat, ut parentes hæretici tenerentur filiabus elargiri congruas dotes, & filiis omnibus alimenta, quos nullo modo exhæredare liceret, aut orthodoxos hæreticis posthabere, l. 13. 19., & authentica sequente cod. de hæret., Nov. 115. cap. 3. §. 4., can. 7. caus. 1. quæst. 4.. Sed a sæculo decimo tertio, eove magis post legem Friderici, ita publicantur bona paterna, ut nihil liberis utut orthodoxis reservetur, cap. 10., & 13. vers. *Damnati* de hæret. cap. 19. eod. tit. in 6.. Immo neque admittenda est distinctio, an ante paternam hæresim, an post hæresim nati filii fuerint, ob generalia constitutionum verba; item an pater in hæresim inciderit, an mater, propterea quod constitutio Friderici de hæreticis *utriusque sexus* expresse concepta sit. Ad similitudinem hujus pœnæ, quæ hæreticorum filiis utut orthodoxis quodammodo inflicta est, similem pœnam indixit Alexander IV. in cap. 2. de hæreticis in 6. versic. *Hæretici autem*, ubi statuit, ne hæreticorum filii usque ad secundam generationem ad ullum ecclesiasticum beneficium, seu officium publicum admitte-

rentur, quam constitutionem ita explicavit Bonifacius VIII. in cap. 15. ut si de paterna linea ageretur, usque ad secundum, si de materna, ad primum tantum gradum referretur. Memoravit ibidem Bonifacius constitutionem Innocentii, & Alexandri suorum prædecessorum, qua in re constitutio Alexandri adparet in dicto cap. 2., at constitutio Innocentii alia esse nequit, quam quæ laudatur apud Gregorium IX. in cap. 10. de hæret., ubi generaliter traditur, non repugnare, filios ob crimen paternum quandoque puniri. Non tamen ego censerem, dejiciendos a gradu ecclesiastico jam adepto filios hæreticorum orthodoxos ob paternum, maternumve crimen, quousque expresse in jure cautum id non demonstratur; cum aliud sit, aliquem ad beneficia non admitti, aliud, & quidem acerbius, aliquem jam rite admissum suo jure sine propria culpa spoliari, atque ob hanc rem, ubi expressa pœnalis constitutio deest, non licet ab una ad alteram speciem argumentari. Adde his, quod quis non admittatur ad beneficia, irregularitatem dici, quæ non semper pœna est, sed quandoque simplex impedimentum; quod vero quis ab adepto beneficio deturbetur rite suscepto, non nisi pœnæ, & quidem gravissimæ speciem præferre. Nemo sane adversus laudatas constitutiones Alexandri IV., & Bonifacii VIII. objiciat generalem juris Romani disciplinam, qua definitur, crimen, vel pœnam paternam nullam maculam filio infligere, can. 6. caus. 1. quæst. 4., seu l. 26. ff. de pœnis. Continet illa regulam generalem, adversus quam in gravissimis quibusdam criminibus singularis exceptio non improbatur. Nemo item opponat canones 1. 2., & 10. caus. 1. quæst. 4., nam Augustinus, cujus hæc monumenta sunt, in dicto can. 1., & 2. tantum demonstrare volebat in epistola ad Vincentium, non esse redarguendos illos, qui communicarent cum reo, cujus crimen ignorabant, quod sane longe est a propo-

sita quæstione; & in can. 10. tantum improbavit factum cujusdam Africani Episcopi, qui ob paternum crimen filios excommunicaverat. Plane excommunicatio utpote pœna spiritualis, qua quis ab Ecclesia, seu a mystico Christi corpore separatur, ob paterna crimina infligi nequit, neque ab hac pœnæ specie ad irregularitatem argumentandum est. Nemo denique opponat canones 3., & 4. caus. 1. quæst. 4.. Imprimis enim nullibi invenitur in Africanis Conciliis, quod ibidem legitur, id est, paternam hæresim impedimento non esse liberis, ne ad sacros ordines promoveantur. Tantum ex codice Ecclesiæ Africanæ can. 47. constat, dubitavisse Africanos Antistites de filiis orthodoxis Donatistarum, an essent in clerum recipiendi, & de ea re interrogasse Siricium, & Simplicianum, quin liqueat, quid inde definitum fuerit, aut receptum. Cæterum scimus, in Africa cum Donatistis clementissime actum esse, ut lenius ad unitatem adducerentur, adeo ut hæreticis ipsis Clericis aliquando permissum fuerit, in proprio gradu ministrare, cum reverterentur, cap. 1. de Parochiis; quæ sane fuit indulgentia singularis, quæ trahi in exemplum minime potest.

Memoratae adversus hæreticos constitutæ pœnæ executionem paratam inveniunt, si rei hæreseos sint in crimine pervicaces. Cæterum si resipiscant, favore Christianæ fidei singulari jure receptum fuit, ut pœnitentibus ignoscatur. Siquidem pro pœnitentibus, & ad Ecclesiam demisso animo reversis, jamdiu apud Principes intercedere consuevit Ecclesia, uti liquet ex epistola Joannis II. Papæ, quæ extat in fine Codicis de Summa Trinitate. Ipsi etiam religiosi Principes testati sunt, se pœnitentibus indulgere, ac remittere pœnas in hoc crimine, quamquam generaliter verum sit, sola pœnitentia neminem desinere esse nocentem. Hinc Arcadius, & Honorius de filiis hæreticorum etiam Manichæorum decreverunt anno 407., ut venia

pœnitentibus concederetur, l. 4. §. 6. cod. de hæret., & paucos post menses eodem anno 407., idipsum indulserunt hæreticis ipsis parentibus, utut sera esset illorum pœnitentia, l. 41. cod. Theod. eod. tit.. Materna in hac re etiam patere debuit erga pœnitentes hæreticos Ecclesiæ clementia, qua sane in ecclesiasticis judiciis leniter excipiuntur, adeo ut si sponte, & ante cœptum judicium hæretici pœnitentia ducti revertantur, illis salutarem tantum, & qualitati admissi respondentem indicat satisfactionem; immo etiam si judicium sit cœptum, adhuc extra ordinem moderetur pœnas, ac minuatur, quousque nondum est promulgata sententia, & quidem prudentis viri arbitrio juxta singulares pœnitentis adfectiones, cap. 9. de hæret., cap. 12., & 15. eod. tit. in 6.. Quoniam vero singularis ista clementia est, qua neminem abuti decet, eo non fuit protrahenda, ut iterum, forte etiam atrocius delinquendi occasio præberetur. Hinc est, ut hæreticis non patrocinetur Ecclesia, si post hæresis ejurationem, vel ad eandem, vel ad aliam hæresim sese vertant, cap. 9. vers. *Illos quoque* de hæret., cap. 8., & 11. eod. tit. in 6.. Si enim iterum resipiscere se profiteantur, eatenus audiuntur, quatenus necessariis spiritualibus ad æternam vitam consequendam subsidiis non destituantur, id est, absolvantur pœna anathematis, Sacramentis pœnitentiæ, & Eucharistiæ donentur, si pœnitentiæ evidentiæ signa præbuerint, cap. 4. eod. tit. in 6.. Cæterum aliis ordinariis juris pœnis subjacebunt.

Quum hæreticus pœnitentia ductus absolvi se postulat Ecclesiastica auctoritate, tenetur hæresim abjurare, can. 20., & 21. caus. 1. quæst. 7., cap. 9. de hæret., cap. 10. de purgat. canonica, videlicet jurejurando profiteri, se nunquam ab Ecclesia, Ecclesiæque doctrina in posterum recessurum: id enim significat hæresim abjurare, quemadmodum dicitur abjurare Ecclesiam, qui spondet, se a possessione Ecclesiæ recessu-

rum, in cap. 3., & 4. de restitut. spoliati., eodemque sensu abjurare beneficium in cap. 5. de renuntiat., abjurare jura in cap. 6. de institut., abjurare uxorem in cap. 2. qui Cler. vel vovent., abjurare adulteram in cap. 5. de eo, qui dux. in matrimon., & in cap. 6. de adulter., & abjurare provinciam in cap. 3. de crimine falsi. Et quidem abjuratio hæresis in scriptis fieri debet, can. 4. vers. *Constitutio*, & can. 8. caus. 1. quæst. 7., & publice, si de hæresi publica agatur, quod aliquando in Concilio fieri consuevit, can. 22. caus. 1. quæst. 7., aliquando libello coram Pontifice Maximo edito, can. 19., & 20. ead. causa & quæst., sed juxta recentiore disciplinam hæc forma Judicis arbitrio relinquitur, ut singula personarum, causarumque adjuncta pensentur. Duas habet abjuratio partes, quarum prior continere debet ejurationem hæreseos illius, in quam pœnitens incidit, immo maxime convenit adjici ejurationem cæterarum hæreseon, ut abjurans magis, magisque in officio contineatur; propterea quod si cæteras hæreses una cum ea, in quam incidit, ejuraverit, puniendus esset pœna relapsorum, quoties in aliquam ex ejuratis hæresibus, utut non eandem, in quam lapsus olim fuerat, incidisset. Altera pars continere debet Catholicæ fidei expressam professionem; neque enim sufficit Catholico viro non adhærere hæreticis, si Catholicam fidem non amplectatur, can. 112. caus. 1. quæst. 1., can. 20., & 21. caus. 1. quæst. 7., can. 42. de consecrat. dist. 2..

Adeo atrox, & immane natura sui, adeo impietatis & injuriæ plenum adversus Deum, adeo perniciosum in Christianam rempublicam hæreseos flagitium est, ut non tantum pœnis coercendi visi fuerint illi, qui proprie hæretici existerent, verum etiam illi, qui vel hæreticis faverent, vel suspecti de hæresi viderentur; quamquam enim isti si hæreticorum sententiis non adhæreant, hæretici proprie dici non possint, interea

tamen gravissime delinquent, quod & hæreses, & hæreticos declinare debeant. Non in individuo consistit favor in hæreticos exhibitus, aut suspicio hæreseos; modo enim potest esse in aliquo major, modo minor, modo impensior, modo lenior hæreticorum tutela, seu patrocinium, aut hæreseos suspicio. Quæ obrem in pœnis designandis certa neque præstitui regula, sed debent illæ ex arbitrio judicis modum accipere. Sane, quoties liquet aliquem hæreticis favere, id est, illos tueri patrocinio, juvare facultatibus, recipere hospitio, occultare domi, is sane, si Clericus sit, interea ab omni officio, & beneficio ecclesiastico cadit; si laicus sit, excommunicationem incurrit, ita ut & cæteris etiam hæreticorum pœnis damnetur, si intra annum Ecclesiæ non satisfaciatur, cap. 8., & 13. vers. *Credentes* de hæreticis. Revera qui hæreticos fovet, aut recipit, incipit esse de hæresi graviter suspectus, proindeque gravibus etiam pœnis terreri potest, ut animum ab illis avertat. At si per annum in suspecto consilio contumax perseveret, augeatur suspicio, & prope demonstrata est hæresis etiam in eodem, quo fiat, ut velut hæreticus & ipse damnetur. Hæc ipsa ratio est, quare si quis in hæresim inciderit, deinde eandem hæresim abjuraverit, iterum autem hæreticis favere pergat, puniatur pœna relapsorum, cap. 8. vers. *Ille quoque* de hæretic. in 6.. Etenim subsequens animus favendi hæreticis junctus cum præcedente hæresi utut abjurata, in causa est, ut præsumatur simulata abjuratio, & pervicacia in hæresi pene demonstratur. Ut hæreticis patrocinium omne denegaretur, jam caverant olim Imperatores, ut defensore destituerentur, l. 5. cod. de hæret.. Eam ob rem Innocentius III. Advocatis, & Scriniariis inhibuit, ne in causis hæreticorum patrocinium, aut operam præberent, cap. 11. de hæret., imposita infamiæ, & depositionis ab officio pœna, quam sane evasuros Interpretes

ajunt, si aut ignoraverint hæreticum illum esse, cui patrocinantur, aut quo casu contra absentem hæreticum proceditur, velint tantum allegare quasdam justas absentiae causas ad suspendendum judicium, vel intercedendum pro eo, qui paratus sit ad abjurandum: quibus tamen in speciebus tutius consilium iidem Pragmatici proponunt Advocatis, quo postulent ab iudice, ut ex officio deputentur, ac vocentur ad allegandas, quæ reo competere possent, exceptiones; tunc enim futurum scripserunt, ut pœnas omnes evadant. Si de iis agatur, qui non quidem hæreticis favent, sed alia de causa suspecti sunt de hæresi, etiam si gravis suspicio sit pœnis hæreticorum non subjiciuntur. Verum quousque iudicis animus in dubio versetur, accusatus, vel inquisitus erit ad purgationem criminis admittendus, adeo ut si canonicè purgetur, pœnas omnes evadat. Quod si iudici videatur gravissima esse hæreseos suspicio, nec reus satis purgatus adpareat, reus idem pro conjecturarum qualitate arbitrio iudicis extra ordinem pœna, pœnitentiæve plectetur, cap. 9. vers. *Qui vero* de hæret., cap. 8. eod. tit. in 6., cap. 14. de præsumption., quoquo enim modo & ipse sub hæretici nomine continetur, l. 2. §. 1. cod. de hæret., adeo ut si gravissimæ sint suspicionis causæ, possit & pœna excommunicationis puniri, aliis deinde puniendus hæreticorum pœnis, si per annum pervicax in excommunicatione persistit, & Ecclesiæ non satisfecerit, cap. 13. vers. *Qui autem* de hæret., cap. 7. eod. tit. in 6., dicto cap. 14. de præsumption., uti enim superius observabam, contemptus Ecclesiæ apud contumacem una cum præcedentibus suspicionis argumentis pene demonstrat animum hæretici hominis, sive hæreticis adhærentis. Interea vero qui suspectus habetur, sive dum purgationem canonicam subiit, sive dum extra ordinem corrigi debuit, aut evadendam hæretici notam ad hæresim abjurandam obliga-

tur, cap. 10. de purgat. canon. in fine; & si post abjuracionem in hæresim lapsus fuisse deprehendatur, relapsorum pœna puniendus erit, dummodo non levis, sed gravis fuerit suspicio, ob quam ad abjuracionem devenerat, cap. 8. in princ. de hæret. in 6.. Non tamen pro suspecto de hæresi statim habendus erit, qui semel, & casu quodam, aut curiositate, sine animo hæreticis adhærendi, hæreticorum prædicationem audiverit, aut in eorum se conventum immiserit, nisi aliæ concurrant suspicionis causæ, argumento canonis III. caus. 1. quæst. 1., & capituli 3. de præsumption., quem admodum nec statim pro suspecto habendus erit, qui exercendæ doctrinæ gratia cum hæreticis disputationem inierit, quamquam & iste, si alias facultates disputandi non habeat, non sine pœna esse debeat, l. 8. §. ultimo vers. *Eos vero* cod. de hæreticis.

Non solum purganda respublica est flagitiosis hæreticis hominibus, verum etiam prospiciendum ita Catholicis est, ne in discrimen fidei aliquando adducantur. Pertinent ad hanc rem saluberrimæ illæ leges, quibus cautum est, ne passim & generaliter unicuique liceat de fide disputare. Jam veteres Imperatores Christiani cum nosset, turbas passim ab hæreticis agitari, palam & publice conquirentibus argumenta, quibus hæreses suas probabiles edocerent, sub gravissimis pœnis vetuerunt generaliter, ne in publicis conventibus & fides, & populus turbaretur, l. 1. 3. 4. & 5. cod. Theod. de his, qui super religionem contendunt. Specialiter Theodosius Magnus anno 388. in l. 2. cod. Theod. eod. tit. ita caverat: *Nulli egresso ad publicum, vel disceptandi de religione, vel tractandi, vel consilii aliquid deferendi patescat occasio, & si quis posthac ausu gravi atque damnabili contra huiusmodi legem veniendum esse crediderit, vel insistere motu pestiferæ perseverationis audebit, competenti pœna, & digno supplicio coerceatur.* Idipsum statuit Marcianus Imperator anno 459.

in l. 4. cod. Justin. de Summ. Trinit., & Fide Cath.: utraque autem lex, uti liquet in earum conspectu, ad publicas pertinet disputationes partium studio ineundas; neque enim intererat sine publica auctoritate iterum disceptando agitare, quæ in Conciliis auctoritate Antistitum, ad quos ea jurisdictio spectabat, definita fuissent. Revera admissis publicis disputationibus, primum gravis illata fuisset injuria in Ecclesiam, quæ olim certa dogmata fidei certo præstituerat in Conciliis. Deinde via latissima strata fuisset artibus calumniantium hæreticorum ad illaqueandos infirmiores, quorum etiam plures facile in sectam suam versutis fallaciis adduxissent. Quamobrem etiam si legibus publicis necdum cautum fuisset, ne quis privatim cum hæreticis disputaret, semper tamen propositum fuit saluberrimum consilium unicuique minus erudito in rebus fidei, ut ab his disputationibus abstineret, ac generaliter id laicis interdici consuevit, utpote qui divinarum literarum studiis non eam navabant operam, qualem Clerici impendebant. Quamquam enim, uti observat Garnerius in Præfatione in omnia opera Marii Mercatoris, aliquando contigerit non sine singulari providentia Dei, qui humilia mundi eligit, ut fortia quæque confundat, ut hæresibus laici homines primi opponerentur, Constantius ex Vicano Romæ habitans Pelagianos contuderit, Eusebius Rethor, vel, uti alii volunt, Judex forensis Nestorianam hæresim confecerit, Hilarius, & Prosper ambo laici adversus Massilienses seu Semipelagianos invicem pugnaverint, immo & palmam retulerint; sancti tamen viri regulariter laicos, utpote minus eruditos in doctrina sacrorum, a disputationibus adversus hæreticos ineundis remotos voluerunt. Quare Isidorus Hispalensis ad Claudium Ducem scribens, agebat: *Sed quod subjecisti, habere te hæreticos, cum quibus assidue disputas, & quos ad fidem Catholicam suades revocare, laudamus zelum, sed audaciam reprehendimus. Di-*

*cit namque Scriptura divina; qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Cave igitur, dilectissime fili, ut quia Deus triumphalibus trophæis armorum strenuitate prostratis inimicis te fecit victoriosum, hæreticis suasionibus ignominiose ne victus succumbas; te enim laborante eos ab errore mortis eruere, ipsi invigilant, te in præcipitium erroris demergere, a quorum confabulatione, & solatio quemlibet Christicolam tamquam a lethifero veneno sub obtestatione divini judicii præcipimus abstinere, nisi fuerit in divinis præceptis experientia operum probatus, & sacris eruditus scripturis. Hinc sane laudanda est Alexandri IV. prudentia, dum sub pœna excommunicationis laicis generaliter interdixit, ne aut publice, aut privatim contra hæreticos disputarent, cap. 2. vers. *Inhibemus* de hæret. in 6.. Id postulabat præterea rectus ordo, cum sint in Ecclesia præstituti sacrorum Doctores, quibus id muneris reservatur ad utilitatem reipublicæ Christianæ. Quod si laicis facultas prædicandi denegatur, non erit sane illis concedenda potestas suis disputationibus curandi, ut hæretici convertantur, ne nimius iste fidei zelus tristem aliquando exitum sortiatur, cap. 12., & 13. de hæreticis. Torquentur nonnulli in interpretatione laudatæ constitutionis Alexandri IV. scribentes, se non percipere, qua ratione laicus in sacris rebus edoctus ab hujus generis disputationibus arceatur, e contrario Clericus quilibet etiam minus eruditus sit admittendus: nec defuerunt Glossographi, qui putarunt, mentem potius sequendam esse Alexandri, quam verba, quasi statuerit Alexander, indoctos tantum viros excludi, non doctos, sive laici sint, sive Clerici, & laicorum nomen usurpaverit pro indoctis quibuscumque. Ego sane non video, cur a germana, & propria vocabulorum significatione sit recedendum. Etenim imprimis pœna excommunicationis, quæ ibidem indicitur, proprie laicorum dumtaxat pœna est, quando scimus, Clericos iis in casibus, quibus laici excommunicantur, a gradu suo dejici, & tum*

demum excommunicari, cum post dejectionem a gradu, sint in crimine pervicaces, nisi de atrocissimo flagitio sermo sit, in quo reipublicæ intersit, statim Clericum omnino & a Clericorum, & ab universorum fidelium cœta eliminari. Deinde observo, in conspectu illius canonis, non illud absurdum sequi, ut indiscriminatim Clerici etiam minus eruditi ad disputandum cum hæreticis admittantur. Tantum Alexander disputationem laicis interdixit sub pœna excommunicationis, non generaliter eam Clericis universis indulgit. Quod si Clerici noverint se hac constitutione non comprehendi, quoties tamen minus eruditi sint, generalibus præceptionibus prohibitos se perpendent, ac si nihilominus disputare ausi fuerint, non deerit Antistitum censura, imprudentiam & redarguentium, & damnantium. Denique si aliquando laici docti sint, qui valeant acriter, & forte vividius, quam Clericus in diœcesi existens, de fide disputare, non deerit tunc Episcoporum prudentia, qui hanc facultatem illi laico faciant, ubi necessitas, aut utilitas Ecclesiæ id postulet. Interea ut lex æquissima existat, satis est, ut iis, quæ frequentius emergunt, consulat, neque enim casus omnes singulares legibus comprehenduntur, sed leges iis, quæ frequentius accidunt, accommodantur. Frequentius autem est, aut esse debet, quemadmodum præsumere poterat Alexander in rebus fidei Clericos doctiores esse, quam laicos. Nemo autem in hanc rem opponat canonem 36. in fine caus. 24. quæst. 3., ubi sub nomine Gelasii Pape in commonitorio ad Faustum scribentis ita legitur: *Canonum magistris atque custodibus nobis nullum fas est inire certamen cum hominibus communionis alienæ.* Num forte quisquam deducet exinde, non licuisse Pontificibus Canonum præceptoribus adversus hæreticos disputare? Omitto, non deesse viros eruditos, qui commonitorium ad Faustum a Gelasio abjudicent. Concedatur illud esse Gelasii.

Primum observanda erunt ipsa Gelasii verba a Gratiano paulisper depravata: deinde eruetur germana Gelasii sententia. Instruebat Gelasius Faustum, Theodorici Gothorum Regis Legatum Constantinopolim profectum ad Anastasium Imperatorem, qua ratione impetrare debuisset Faustus, ut damnaretur Arcadius, & Euphemius Arcacii successor, qui Constantinopolitanam Episcopalem Sedem Romanæ præferendam contendebant. De his ita scribebat Gelasius: *Sed religiosi Viri, atque perfecti* (sic Græcos schismaticos ironice nominabat) *secundum canones concessam Sedi Apostolicæ potestatem nimirum conantur eripere, & sibimet eam contra canones usurpare contendunt. O canonum magistros, atque custodes! Nobis nullum fas est inire certamen cum hominibus communionis alienæ, &c.* Itaque Gelasius postquam demonstravit, prærogativam Apostolicæ Sedis jam sacris canonibus agnitam fuisse, redarguit Græcos, quod a definitionibus Ecclesiæ recessissent; ac propterea subdit, nolle se certamen novum inire cum hominibus alienæ communionis, qui scilicet ecclesiasticas definitiones minime attenderent. Erant Græci jamdiu disputationibus confecti, & de illis nulla omnino spes supererat, futurum, ut novis susceptis disputationibus ad unitatem reducerentur. Cum hoc hominum genere inanis disceptatio fuisset, si non etiam perniciosa. Mihi etiam videtur latere in hac parte commonitorii mira quædam Gelasii prudentia. Euphemius Acacii successor, ut Gelasium infensum faceret Imperatori Anastasio, passim tradebat in urbe Constantinopolitana, Gelasium eundem ab Imperatoris juribus alienum esse, Romanæque urbis Senatam ad proclamandum in libertatem, & excutiendum Imperiale jugum suasionibus crebris impellere. Ut hanc calumniam a se Gelasius averteret, insinuavit Fausto, se certamen inire nolle cum hominibus communionis alienæ, id est, de hæresi damnatis; ita enim professus, tacite fa-

tebatur, se adhærere Imperatoriis constitutionibus pridem latis de non disputando de dogmatibus semel definitis, quemadmodum Theodosius Magnus, & Marcianus caverant, dicta l. 2. cod. Theodos. de his, qui sup. relig. contend., & dicta l. 4. cod. Justin. de Summ. Trinit., & fide Cathol., quod idem est ac fateri, se colere Imperatores Constantinopolitanos, eorundemque judiciis morem gerere.

Præterea ad præcavendum hæreseos periculum, cautum fuit ecclesiasticis constitutionibus, ut fideles certis in temporibus, & causarum adjunctis actum fidei elicere tenerentur. Non hic loquor de actu fidei interno, cujus necessitatem Theologi explicant, vel cum quis rationis lumine expleta infantia illustratur, vel cum adversus fidei dogmata cogitationes irrepunt, aliæve similes causæ emergunt. De externa professione fidei sermonem instituo, cujus obligatio, aut jure communi, aut Concilio Tridentino, aut singularibus constitutionibus, vel Dioceseon statutis inducitur, aut firmatur. Jure communi elicere externam fidei professionem imprimis tenentur universi, qui ad Sacramentum baptismatis suscipiendum accedunt, can. 55. 56. 58. 59., & 61. de consecrat. dist. 4., adeo ut etiam si de parvulis agatur, per alios qui præsentibus sint, professio fieri debeat. Secundo tenentur quicumque in majoribus Ecclesiæ ordinibus, seu dignitatibus instituuntur, juxta antiquissimam Romani Ordinis disciplinam, can. 8. dist. 16.. Ex Concilio Tridentino ad externam professionem fidei obligatur, quicumque beneficium curam animarum adnexam habens obtinuit, & quidem intra duos menses a die adeptæ possessionis coram Episcopo, eove impedito, coram Vicario Generali, seu Officiali; item quicumque obtinuit Canonicatum, vel dignitatem in Ecclesia Cathedrali, non solum coram Episcopo, aut ejus Vicario Generali, sed etiam in Capitulo sub pœna

amissionis fructuum beneficii, quin ullo possessionis jure juvetur, sess. 24. de Reform. cap. 12. Cautum præterea fuit in eodem Tridentino Concilio, ut dum Synodi celebrarentur, etiam publica fieret fidei professio, sess. 25. de Reform. cap. 2.. Denique singularibus constitutionibus præceptum est, ut externam fidei professionem eliciat, quicumque traditurus est liberales artes, majoresve disciplinas, item quicumque ad polytarum, doctorumve gradus promovetur, cujus professionis formulam edidit Pius IV. anno 1565. idibus Novembris. Omitto varios dioceseon mores, ac statuta, juxta quæ alii plures professionem fidei edere tenentur, veluti sacri Oratores, Confessarii, & alii ecclesiasticis hujusmodi officiis addicti, vel addicendi.

Singularia nonnulla sunt in causis hæreticorum statuta, ac recepta. Imprimis vix opus est adnotare, hæresim inter publica crimina recenseri, contra quam popularis est accusatio, & actio, l. 4. §. 1. cod. de hæret., quæ lex quamquam dicta fuerit adversus Manichæos, & Donatistas, contra quos tum primum pœna publicationis bonorum constituta est, postquam tamen recentioribus sæculis etiam publicatio bonorum fieri cœpit adversus hæreticos omnes, & ad hæreticos omnes facile popularis actio comæavit. Immo non solum datur unicuique accusandi facultas, sed & inest denuntiandi obligatio sub pœna excommunicationis, juxta constitutionem *Noverit* 10. Innocentii IV.. Singulare illud est, ut adversus hæreticum etiam hæreticus ad accusandum admittatur, eademque ratione ad testimonium ferendum, can. 26. caus. 2. quæst. 7., nisi alias constet, odio quodam, aut invidia fuisse ad accusationem temere inductum. Præterea etiam adversus absentes judicium institui potest, cap. 7. & 12. de hæret. in 6.. Item cum crimini læsæ majestatis in pluribus æquiparetur hæresis, immo & longe gravior sit, utpote quæ non contra

humanam, sed contra divinam majestatem directo eferatur, l. 4. §. 4. cod. de hæret., cap. 10., eod. tit., definitum est, ut pœnæ ipso jure, non demum ex sententia judicis locum habeant, & sententia declarandi potius, quam puniendi vim exerat, cap. 19. ab hæret. in 6.. Singulare quoque est, exemptos ab Episcoporum jurisdictione ab Episcopis ipsis in causa hæreseos posse damnari, sive quod privilegio suo ceciderint, sive quod ordinariæ Episcoporum jurisdictioni delegata jurisdictione ex mandato Apostolicæ Sedis ad crescat, cap. 9. in fine de hæret., nisi agatur de Nuntiis, vel Officialibus Apostolicæ Sedis, extravag. 3. de hæret. int. comm., qui si tanquam hæretici deprehendantur, munus erit Ordinariorum de eo Pontificem Maximum reddere certiore, ejusdem expectata sententia. Ad jicio his, singularem videri hujus judicii formam, sive quod Judex simpliciter, & non servata ordinaria judiciorum figura procedere possit, quin testium nomina opus sit publicari, quoties testes in aliquod discrimen adducerentur, cap. ult. de hæreticis in 6., dummodo in recipiendis testimoniis duo saltem religiosi, & probi viri interveniant, cap. 11. vers. *Verum* de hæret. in 6., sive quod ii etiam testes adversus hæreticos admittantur, qui antea hæreticos celavissent, utut jurejurando interveniente, dummodo non odii, aliave simili causa ad prodendos hæreticos accessisse prohibeantur, cap. 8. versic. *Licet* eod. tit. in 6., sive quod plures Judices vel junctis, vel divisis studiis possint in eadem causa procedere, dummodo ante condemnationem acta communicent invicem, & una sententiam proferant, si in eadem provincia degant; qua in specie ad Summum Pontificem devolvetur causa, si in diversas partes distrahantur, cap. 7. de hæret. in 6. Clement. I. eod. tit., quamquam si non in eadem provincia degant, prævaleat sententia ejus, qui prævenit, argumento l. 8. ff. de

judiciis, & l. 19. ff. de jurisdictione, sive quod tabularii munere fungi possit etiam Sacerdotio initiatus, dummodo alias idoneus habeatur, dicto cap. 11. vers. *Verum* de hæret. in 6., sive quod Judices etiam pronuntiata sententia valeant etiam immutare, pensatis rerum, & personarum adjunctis, ac moderari, cap. 12. vers. *Necnon* de hæreticis in 6., sive denique, quod post definitivam sententiam regulariter denegetur damnatis appellandi facultas, cap. 18. de hæret. in 6.. Dixi a definitiva sententia; etenim ab interlocutoria non denegatur, quod tunc nondum pro hæreticis habeantur, immo & aliquando non erit appellationis remedium a definitiva denegandum, quoties nimirum reus alleget, Judicem aut odio pronuntiavisse sententiam, aut alias fuisse corruptum, argumento l. 27. §. 2., & l. 31., & 32. §. 14. ff. de arbitris. Duo vero præcipua sunt argumenta, ex quibus adparet, singulare jus recipi in causis hæreticorum, primum in persona hæretici damnanda, alterum in persona Judicis competentis.

Itaque imprimis singulare illud est, ut adversus hæreticos, non viventes tantum, sed & vita functos & institui, & absolvi judicium possit, nec morte hæretici crimen aboleatur. Duas habet partes hæc observatio. Prima sita est in ea disputatione, an hæreticus vita functus damnari valeat, altera in ea disputatione, an non obstante quocumque temporis lapsu, & accusatio institui, & judicium absolvi adversus hæreticos possit. Jam olim adversus Manichæos statutum scimus in l. 4. §. 4. cod. de hæret., ut etiam si obiissent, accusari, damnarique valerent, ex eo quod adversus illos graviores, quam contra cæteros hæreticos pœnæ ab Imperatoribus indictæ fuerant. Cur non similis jurisprudentia recipi deinde potuit in hæreticis universis, præsertim postquam adversus omnes, & quoscumque hæreticos pœna capitalis est præstituta? Ecclesiastici canones, in quibus causis de

anathemate quæstio erat, quæstionem ipsam, sive ageretur de illatione anathematis, sive de absoluteione ab anathemate, etiam post mortem accusati, dirimi instituto iudicio comprobaverunt. De absoluteione exemplum est in can. 13. dist. 50., ubi initio refertur, Joannem Chrisostomum a Teophilo Alexandrino in Concilio apud Quercum inique damnatum, deinde etiam post mortem fuisse Romæ ab Innocencio Pontifice Maximo absolutum, nomine illius in dypticis Ecclesiæ Constantinopolitanæ descripto, ac si nunquam a suo gradu, & Ecclesiæ communionem Sanctus Vir decidisset. Fere similis causa fuit Flaviani Constantinopolitani Episcopi olim damnati opera Eutylianorum, deinde post mortem restituti. De condemnatione sufficit respicere ad acta Concilii Constantinopolitani II., seu V. generalis, in quo versata fuit famigerata causa trium Capitulorum, quorum unum erat, an post mortem damnari posset Theodorus Mopsuestenus, utut in pace Ecclesiæ obiisset. Ibidem autem, & statutum fuit, rite recteque damnari posse, & id ex perenni traditione Ecclesiæ comprobatum, uti liquet ex canone 6. caus. 24. quæst. 2.. Revera, uti agebant iidem Patres Constantinopolitani in can. 9. caus. 24. quæst. 3., anathematizatio post mortem pronuntiata nihil aliud est, quam declaratio, ex qua liqueat, quemquam fuisse a Deo damnatum; eodem propterea jure id fieri ab Ecclesia potest, quo Ecclesia ipsa declarare consuevit, defunctum aliquem justum in Beatorum societatem fuisse admissum. Eadem disciplina confirmata fuit recentioribus sæculis ab Innocencio III. in cap. 28. de sentent. excomm.. Interea vero cum adversus hæreticos præter anathematis pœnam recepta fuerit altera pœna publicationis bonorum, factum est, ut exemplo pœnæ anathematis, etiam iudicium institueretur post mortem de publicatione bonorum, cap. 8. vers. *In eo de hæ-*

ret. in 6.. Num autem hæc accusatio post mortem in perpetuum concedatur, adversus quam nulla temporis exceptio utut longissimi proponi valeat, a nostris disputari solet. Sunt, qui putant, illam accusandi facultatem quinquennio præscribi, l. 2. cod. de apostatis; alii tantum ad quadraginta annos accusandi prorogant facultatem ex cap. 2. in fine de præscript. in 6.. Mihi distinguendum videtur, an agatur ad pœnam anathematis infligendam adversus defunctum, ne ejus nomen in Ecclesia recitetur, neve pro eo fiant orationes; an vero ad defuncti hæreditatem vel fisco, vel Ecclesiis juxta varios Provinciæ mores addicendam. Quoties iudicium instituat ad pœnam anathematis infligendam, puto, actionem nullo unquam tempore circumscribi; id enim imprimis postulat natura juris ecclesiasticæ communionis, quæ defunctis in hæresi divino jam irrevocabili iudicio damnatis acquiri per tempora utut longissima nequit; deinde id ipsum confirmavit constans disciplina Ecclesiæ, quæ in excludendis a Christiana communionem vita functis hæreticis nullam unquam temporis rationem servandam esse duxit, can. 6. caus. 24. quæst. 2., edito ad damnationem Theodori Mopsuesteni jam ante sæculum vita functi. At si iudicium instituat ad pœnam publicationis bonorum, in qua non tam defuncti, quam possessorum causa versatur, non est, cur præscriptioni non fiat locus, ita ut adversus fiscum publicum possessoribus ordinaria juxta leges Romanas prodesse exceptio valeat, l. 1. §. 3. ff. de jure fisci cum similibus, & adversus Ecclesiam etiam Romanam, quæ in hac parte nullo utitur singulari privilegio, quadraginta annorum præscriptio, dicto cap. 2. in fine de præscription. in 6.. Quid vero est, quod opponitur ex dicta l. 2. cod. de apostatis, ubi definitur, intra quinquennium agi oportere? De apostatis concepta lex est, non de hæreticis, quorum alia ratio habe-

batur; ut enim superius adnotatum est, generaliter serius pœna publicationis bonorum adversus hæreticos recepta fuit. Itaque observandum est, olim Constantinum Imperatorem anno 357. prohibuisse Christiano, ne Judæus efficeretur, secus autem facultates ejus dominio fisci vindicarentur, l. 7. cod. Theodos. de Judæis, seu l. 1. cod. Justin. de apostat.. Verum facile est conjicere, hanc constitutionem non diu viguisse, cum Constantino successerit Julianus, qui a Christi baptismo defecit ad idolatriam, & superstitiones gentium, acriter etiam Christianos insecutus, unde Julianum passim historici apostatam nominant. Post Juliani obitum opus exinde fuit novis legibus, ut apostatæ punirentur, præsertim quod non multo postea Valentinianus, Valens, & Gratianus anno 371. unicuique liberam fecissent facultatem colendi sectam, seu religionem, quæ placuisset, l. 9. cod. Theodos. de maleficis. Igitur primus Theodosius Magnus anno 381. in l. 1. cod. Theodos. de apostatis ita cavet: *His, qui ex Christianis Pagani facti sunt, eripiatur facultas, jusque testandi. Omne defuncti si quod est testamentum, sublata conditione, rescindatur.* Idem autem Imperator anno 383. amplius progressus est in l. 2. cod. Theodos. eod. tit., ubi distinxit inter baptizatos, & cathecumenos, quorum magna tunc temporis erat multitudo; sanciens, ut si de baptizatis ageretur, qui ad Paganos ritus migrarent, illi omnino testamenti factione carerent in quamcumque personam, & essent *absque jure Romano*; at si ageretur de catechumenis, tantum testari possent gratia filiorum, aut fratrum germanorum. Hæc Theodosius in Oriente, qui visus fuit immutavisse præcedentem legem, id est, dictam legem l. 1. cod. Theodos. de apostatis; cum enim in illa dumtaxat caveretur, ut testamentum *rescinderetur*, quod tantum juxta jus Romanorum fieri poterat proposita inofficiosi querela, in altera

deinde subsequente lege anni 383. voluit, testamentum omnino irritum esse. Porro eodem anno, & post unum diem a constitutione posteriori edita a Theodosio, Valentinianus Junior in Occidente, qui sane necdum conscius esse poterat posterioris Theodosianæ constitutionis utpote pridie editæ, sanxit in l. 3. cod. Theodos. eod. tit., ut imprimis eadem ratio haberetur Christianorum seu apud Paganos, seu apud Judæos, seu apud Manichæos deficiente, deinde, *ut si qui defunctum violatæ, atque desertæ Christianæ religionis accusat, eumque in sacrilegia templorum, vel in ritus Judaicos, vel ad Manichæorum dedecus transisse contendit, eaque gratia testari minime potuisse confirmat, intra quinquennium juge, quod inofficiosis actionibus constitutum est, proprias exerat actiones, futurique judicii hujusmodi sortitur exordium, ut eodem in luce durante, cujus prævaricatio criminanda est, flagitii hujus, & sceleris particeps fuisse doceatur publica subtestificatione testatus, probet indicium, neque quam superno nomini tacitus præstitit perfidiam, sceleribus adque- scens: prævaricatione deinceps, tamquam ignarus accuset.* Hæc sunt ipsa Valentiniani verba, quæ depravata descripsit Tribonianus in dicta l. 2. cod. Justinian. de apostatis; ex quibus manifeste constat, in Occidente tunc necdum irrita declarata fuisse testamento apostatarum, sed tantum rescindi proposita inofficiosi querela potuisse, secus ac vigeret in Oriente ex constitutione Theodosii eodem anno, & pridie edita. Verum non multo post & idem Valentinianus II. anni 391. expresse in Occidente sanxit, ut quicumque apostatæ nullam testamenti factionem haberent, l. 4. cod. Theodos. de apostat., l. 3. cod. Justin. eod., ex quo tempore actum est de meta quinquennii ad proponendam inofficiosi querelam. Arcadius in Oriente anno 396. addidit, apostatis decedentibus patrem, matrem, fratrem, sororem, filium, filiam, nepotem, ac neptem ab intestato succedere, l. 6. cod. Theodos. eod.

it., & Valentinianus III. in Occidente anno 426. postquam confirmavit veterem constitutionem, qua apostatis adempta fuit testandi facultas, statuit, ut nullis temporibus apostatarum, & apostasiæ accusatio concluderetur, & apostatis decedentibus fieret locus legitimis propinquorum successionebus, leg. 7. cod. Theodos. de apostatis, l. 4. cod. Justin. eod.. Itaque his observatis juxta temporum ordinem, concludendum est, leges istas universas non ad hæreticos spectare, sed ad apostatas, quorum odio graviores præstituebantur pœnæ, præsertim vero statutum denique fuit, ut testamenti factione carerent, nisi quo tempore, aut quibus in locis viguit laudata lex 2. cod. Justin. de apostatis. Cæterum recentioribus temporibus non solum hæc facta communia sunt hæreticis universis, ut scilicet testamenti factione careant, verum etiam, ut nec legitimis eorum successionebus locus fiat; eamque ob rem quod de quinquennii spatio in dicta l. 2. cautum est, jamdiu abrogatum fuisse tam respectu apostatarum, quam respectu hæreticorum deprehenditur. Igitur nova emersit adversus hæreticos disciplina juris post indictam adversus eos pœnam publicationis bonorum; inde enim aliis regulis subjacere ejusmodi judicia debuerunt. Illud tamen judici post mortem hæretici iudicium instituturo observandum erit, ut non primum ad damnationis sententiam deveniat, quam urgentioribus argumentis commoveatur, & longe gravioribus, quam si contra viventem negotium gereretur, præsertim si jam diuturnum tempus præterlapsum fuisset.

Alterum, quod observatione dignum est, eo pertinet, ut dignoscatur, quis iudex competens sit habendus. Qua in re multum interest investigare, an disputatio in jure, an in facto versetur, seu, quod idem est, an sit de hæresi, an sit de hæretici persona iudicandum. Juris, si de hæresi dicitur con-

troversia, cum disputatur, an hæretica, necne sit propositio, quæ iudicio causam præbet: facti, seu de hæretici persona, cum disceptatur, an aliquis propositionem, quam certo esse hæreticam constat, ediderit, pronuntiaverit, eamque ob rem sit ordinaria pœna damnandus, aut extra ordinem coerendus. Si juris, & de hæresi controversia sit, generaliter imprimis statuendum est, in iis, in quibus necdum Ecclesiæ definitio prodita sit, gravissimum negotium versari, quod propterea perquam cautissime gerendum est, uti scribebat Augustinus in præfatione libri de hæresibus, ne forte contingat, ut hæretici habeantur, qui revera hæretici non sunt, uti aliquando contigisse testatur Gregorius Magnus in l. 9. epist. 39. Agitur hac in re de fide proponenda, quæ & generalis, & una in universa Ecclesia esse debet, & quocumque tempore immutabilis, proindeque ad eam definitionem ejus requiritur auctoritas, cujus sit certum, atque infallibile iudicium. De generali Concilio nulla esse dubitatio potest, quin definire fidei dogmata possit; adeo enim certa, & immutabilis ejus sententia est, uti certum est, Ecclesiam universam errare, aut deficere in fide non posse, quando generale Concilium universam Ecclesiam repræsentat. Quoniam vero aut non semper opportunum est, aut difficile ob varia temporum adjuncta admodum videtur, Œcumenicas Synodos celebrari, solebant veteres; ubi expediret, ad coercendas novas in Ecclesia emergentes opiniones Concilia particularia convocare, in quibus aut sacræ literæ, aut Patrum, ac majorum traditiones explorarentur, atque juxta eas definitio fieret. Quod adeo verum erat, ut vix in tota ecclesiastica antiquitate reperias hæresim ab universa Ecclesia damnatam, quæ pridem in particularibus Conciliis exagitata, ac damnata non foret. At enim dogma fidei in particulari Concilio definitum, quous-

quem generalis Ecclesiæ consensus non accessisset, proprie dogma fidei dici non poterat, propterea quod particularis Concilii definitio retractari valebat, & aliquando eveniebat, ut in diversis provinciis in contrarias opiniones Concilia ipsa particularia distraherentur; neque enim proprie dogma fidei dici potest; quod non est ubique Ecclesiarum unum, neque est inconcussum apud universos, qui in Christiana communione consistunt. Erant illa judicia Conciliorum particularium veluti graves sententiæ, quibus qui ejus generis Conciliis suberant, adquiescere, morem gerere, aut saltem non contradicere debebant, ne schismata interea suborirentur, & contentiones fierent acriores; nondum tamen ad fidem ipsam pertinebant, quousque cæterarum Ecclesiarum consensus non accessisset; adeo ut quicumque privato judicio Concilio ex. gr. Provinciali in Provincia ipsa contradiceret, moti schismatis, seu inobedientiæ reus dici potuisset, non proprie in hæresim incidisse: tantum hæreticus erat, quotiescumque propositio in particulari Concilio definita, deinde in Concilio generali confirmata, aut tacite consensione Ecclesiarum omnium in unitate consistentium comprobata fuisset; quid enim interest, an Ecclesia universa expresse in Œcumenico Concilio sententiam suam operiat, an tacite sine convocatione Concilii Œcumenici quidquam comprobet, ac recipiat? Hæc ratio est, quare Episcopi Provinciale Concilium celebraturi adversus novas emergentes sectas, ad præcavenda quæcumque schismata passim olim consueverint interrogare variarum Ecclesiarum Antistites, a quibus percontarentur, quid ipsi sentirent, ac crederent, præsertim vero percontabantur majores Episcopos, nimirum Patriarchas, atque inter cæteros Pontificem Maximum Apostolicarum traditionum custodem vigilantissimum. Si enim id in more erat, ubi ageretur de ecclesiastica disciplina; un-

de Africani Antistites in can. 47. codicis Africani consuluerunt Siricium Papam, & Simplicianum Episcopum de admittendis in clerum filiis hæreticorum, potiore jure id recipiebatur in causis fidei, unde Augustinus in libr. 2. cap. 3. contra duas Pelagianorum epistolæ sermonem habens de Pelagianis, quorum opinamenta ad Apostolicam Sedem deducta fuerant, ita scribebat: *Per Papæ rescriptum causa Pelagianorum finita est, totoque orbe post ejus damnationem damnati sunt, ac literis Innocentii (Pontificis Maximi) tota de hac re dubitatio sublata est.* Exempla hujus rei antiquissima sunt, adeo ut ab ipsis Apostolis possint facile repeti. Revera ipse Apostolus Paulus in cap. 2. epistolæ ad Galatas profitetur, se ascendisse Jerosolimam cum Barnaba, & Tito, ut cum Apostolis Evangelium a se prædicandum conferret. Scimus insuper, quinto sæculo Africanam Ecclesiam percontactam fuisse Romanam, Antiochenam, & Alexandrinam, ubi de Nicæni Concilii definitionibus discutiendis ageretur. Atque ad id respexerunt religiosi Imperatores, quum in l. 1. cod. de summa Trinitate profitentes se ab omni hæresi alienos, palam protestati sunt, velle se *in tali religione versari, quam Divum Petrum Apostolum tradidisse Romanis, religio usque adhuc ab ipso insinuata declarat, quamque Pontificem Damasum sequi claret, & Petrum Alexandriae Episcopum, virum Apostolicæ sanctitatis.* Hæc erat vetus Ecclesiæ disciplina. Interea generalis regula tradi, recipique consuevit, ut a majoribus causis dirimendis Episcopi universi abstinerent, in quibus magis, magisque firmatum est, quod olim tradebatur, causas fidei ad Sedem Apostolicam referri oportere, ut inde unitas fidei originem ducat, unde etiam ex unitate capitæ unitas Christianæ societatis demonstratur, can. 12. 14. caus. 24. quæst. 1., cap. 1. in princ. de baptismo; unde hodie obtinuit, ut cavere Episcopi debeant, ne causas ad fidem

pertinentes, in diœcesi ipsi dirimant, sed negotium ad Sedem Apostolicam referatur, a qua definito expectetur.

Quod si in factò controversia ver-setur, id est, dirimendum iudicium sit de hæretici persona, ecclesiasticam jurisdictionem olim usque ad sæculum decimum tertium exercuerunt Episcopi singularum Ecclesiarum, & Capitula Cathedralium, Sede Episcopali vacante, cap. 9., & 13. §. ult. de hæreticis. Primus Innocentius III. sub initium sæculi decimi tertii occasione subortæ hæreseos Albigensium, & late serpentis in Gallia, anno 1204. misit in Provinciam Tolosanam, & illi adjacentes, tres Cistercienses Monachos, nimirum Arnaldum Abbatem, Petrum de Castrovovo, & Radulphum, veluti Delegatos Apostolicæ Sedis, qui in eos hæreticos inquirerent, pœnasque indicerent. Parum felix, & pene sine exitu fuit hæc delegatio, conquerentibus Episcopis in ea vicinia constitutis, id potius in sollicitudinem suam referendum fuisse, adeo ut laudati Monachi de abdicando legationis munere deliberarent. Contigit tunc, ut Romam venisset ab Hispania Didacus Episcopus Oxomensis una cum S. Dominico Ecclesiæ illius Canonico. Hos Innocentius misit in Tolosanam Provinciam, ut junctis studiis cum laudatis tribus Monachis delegatis hæreticos Albigenses prædicatione, ac jurisdictione insequerentur. Et Didacus, & Dominicus mandatum Pontificis executi sunt. At Didacus post biennium ad Episcopalem Ecclesiam suam reversus, opus universum absolvendum Dominico reliquit. Dominicus, ut impensius in eam curam incumberet, aliquot sibi sæculares Sacerdotes adjunxit, obtentaque circa annum 1215. ab Episcopo Tolosano S. Romani Ecclesia, ibidem sui Ordinis jecit fundamenta, quem paulo postea Honorius III. Innocentii III. successor confirmavit. Adversus Albigenses instructi quoque fuerant exercitus

religiosorum Principum auctoritate, quam excitaverat Lateranense Concilium sub Innocentio III. celebratum; atque in his adjunctis Dominicus cum sociis nihil diligentiæ omittebat, monitis, prædicatione, & intercessionibus apud Principes, quibus Albigenses conficerentur. Anno 1229. ex mandato Gregorii IX. sub Cardinale S. Angeli Pontificio Legato celebratum fuit Concilium Tolosanum, in quo multa contra hæreticos constituta adparent, omni tamen sollicitudine in Ordinarios collata. Sed anno 1251. Dominicanis officium inquisitionis adversus hæreticos Gregorio IX. mandatum est, quod & confirmatum est ab Innocentio IV. anno 1251. in Constitutione, quæ incipit: *Ad extirpanda*, ubi tamen etiam Episcopis inquirendi facultas adseritur. Immo recentioribus sæculis, temporibus nimirum Pii IV., Pii V., & Sixti V. Romæ instituta Congregatio fuit sub nomine Sancti Officii, a qua inquisitores in Provinciis constituti penderent, data facultate inquirendi, & iudicandi non solum de ipsis hæreticis, sed & de criminibus cæteris, quibus admissis quisquam in gravem suspicionem hæreseos inducatur, quale est schisma, sortilegium, divinatio, magia, abusus Sacramentorum, & his similia; uti deducitur ex Constitutionibus Gregorii XIII., Innocentii VIII. Pauli III., & Clementis VIII. Quod Inquisitorum officium ut rite, appositeque obiretur, saluberrime caverunt Pontifices Maximi, ut illud non demandarent, nisi viris spectabilibus, atque gravissimis, quorum probitatem, integritatemque nulla omnino suspicio læderet; alias enim eo munere abutentibus voluerunt excommunicationis pœnam imminere, a qua non nisi a Pontifice Maximo absolvi possent, Clement. 1. vers. *Verum*, & Clement. 2. de hæreticis. Voluerunt præterea aliquando, ut nemo ad illud gerendum munus advocaretur, nisi ætate gravis, & annorum saltem quadraginta,

dicta Clement. 2., quamquam deinde Paulus III. in Constitutione 34. §. 8. triginta annorum ætatem satis idoneam esse decreverit. Iidem autem non tam Romani Antistitis, quam Apostolicæ Sedis legatione funguntur, eamque ob rem etiam mortuo Romano Antistite in munere perserverant, utut iudicium minime cœperint, cap. 10. de hæret. in 6., argumento capituli 5. de rescriptis in 6.. Hæc tamen ita intelligenda voverunt iidem Pontifices Maximi, ut per delegatos inquisitores non excluderentur Episcoporum officia; etenim imprimis gratia Episcoporum cautum scimus, ne Delegati Pontificii sine speciali mandato adversus eosdem Episcopos licet hæreticos iudicium instituerent, concessa tantum ipsis facultate causam hæreseos ad Pontificem Maximum deferendi, a quo censura expectetur, cap. 16. de hæret. in 6., deinde scimus, definitum fuisse, ut junctis, quoad fieri possit, animis & Inquisitor delegatus, & Ordinarius ad dirimendas hæreticorum causas una concurrant, nisi forte Ordinarii ipsi reis criminum impie favere depræhenderentur, cap. 12. eod. tit. in 6. ita ut si invicem dissentiant in ferenda sententia, quemadmodum prænotatum est, ad Pontificem Maximum causa referatur, cap. 17. eod. tit. in 6..

Pauca nunc subjicienda sunt de schismaticis, quorum nomine veniunt illi, qui in fide, & dogmatibus fidei consentiunt, sed sese a Prælatorum obedientia submovent, ac propterea Ecclesiam dividere deprehenduntur. Siquidem unitas Ecclesiæ in duobus agnoscitur; quorum primum est, ut fides eadem sit & ubicumque, & quancumque; alterum, ut ordinum & graduum ratio habeatur, & inferiores Prælati suis obtemperent. Primum unitatis fundamentum hæretici, schismatici alterum contutunt, can. 7. caus. 7. quæst. 1., can. 42. caus. 23. quæst. 5.. Non una tamen, eademque est schismaticorum om-

nium ratio. Imprimis alii sunt, qui tantum ab Episcopi sui obedientia recedunt, profitentes se in Antistitum majorum, præsertim Pontificis Maximi obsequio esse. Hos etiam schismaticos dixeris, can. 7. caus. 7. quæst. 1., neque enim licet, Prælati jurisdictionem, potestatemque declinare, cum si quis a Prælato suo gravari se sentiat, parata habeat juris auxilia, can. 30. caus. 11. quæst. 3. cum similibus. Alii sunt, qui non singularis tantum Prælati sui potestatem excutiunt, sed & Pontificem ipsum Maximum aversantur, sese ab ejus obedientia generaliter subducentes. Hos detestabiliores schismaticos dixeris, & parum ab hæreticis distantes; vix enim schismatici hujus generis esse possunt, quin & quoquo modo dicantur hæretici, can. 26. caus. 24. quæst. 3.. Quale enim demonstrari in Ecclesia potest subortum schisma adversus Sedem Apostolicam, cui adhærentes in aliquam hæresim non declinaverint, si eos casus excipias, quibus inter plures ad Apostolicam Sedem electos divisio eligentium suffragiis contendebatur? Immo & hæretici ipsi in more illud habuerunt, ut dum novis opinionibus Christianam fidem turbaturi essent, statim se ab Apostolicæ Sedis auctoritate subducerent. Deinde alia commode tradi potest schismatis partitio, quæ præcedentem partitionem clariorem facit. Videlicet triplex distinguitur schismaticis genus, aliud sane alio damnabilius. Primum est, quod sine hæresi esse nullo modo potest, quando qui se ab Ecclesia dividunt, non factò tantum se dividunt, sed & putant Ecclesiam dividi posse. Errant isti in fide, quæ docet, unam, & individuum Christi Ecclesiam esse. Alterum est, quando quidam factò tenus se dividunt, licet revera non posse Ecclesiam dividi profiteantur: quod sane si non hæreticum aperte dixeris, hæresi tamen proximum esse videtur ob gravissimam hæreseos suspicionem, præsertim si schismatici in concitato schis-

mate perseverent. Quid enim schismatici isti responderent, si interrogarentur, quare se diviserint, & ad unitatem reverti nolint; nisi aut se omnino extra Ecclesiam velle consistere, aut censere etiam divisionem Ecclesiam pati? Igitur ab hoc schismate ad hæresim non nisi unus est, & quidem facilis gradus. Postremum est, quando quis Ecclesiam dividit, ignorans quis de pluribus contendentibus de Episcopatu, vel Pontificatu Maximo vere sit illam dignitatem adeptus. Non hic putat Ecclesiam posse dividi, ita ut aut acephalus, seu sine capite, & Pontifice esse velit, aut pluribus Pontificibus æque subesse: neque hic factò se a Prælato segregat; tantum ignorat, quis sit Prælatus, cui jure obsequium, & obedientia debeat; immo forte etiam ipse unitatis amore, aut nemini ex electis parebit, quod neminem tamquam legitimum Pastorem pensatis adjunctis agnoverit; aut uni ex electis potius obtemperavit insuper habitis cæteris, quod eum tamquam legitimum Antistitem probabilius argumentis crediderit. Refert Theodoretus libr. 5. cap. 23., hujus generis schisma fuisse concitatum in Antiochena Ecclesia, qua vacante divisio eligentium suffragiis electi duo fuerant, Flavianus, & Evagrius, & de alterutrius prærogativa gravissime dubitabatur, interea vero excusatos fuisse quoscunque alterutrius partis, studia traxissent. At enim observandum est, excusatione dignos fore, aut saltem indulgentia, ac clementia schismaticos hujus generis, ita ut a schismaticorum pœnis facile absolvantur, quoties, quod Deus avertat, controversia maxime dubia etiam apud probos, & religiosos viros haberetur, uti aliquando contigisse ferunt; cæterum ut excusationem, vel veniam mereantur, oportet primum, ut saniori parti adhærere contentur, deinde ut parati sint pacato animo, & sine seditione in eam partem transire, quam deinde noverint saniolem. Avertat Deus

ab Ecclesia sua hujus generis dissidiorum causas, in quas si forte quædam ætas incideret, exemplar egregium vetus ad pacandas controversias proponi posset. Nimirum sub finem anni 418. post obitum Zozimi Papæ miserando schismate discissa fuerat Ecclesia Romana, ad quam ab aliis evehctus fuerat Bonifacius, ab aliis Eulalius. In gravi facti dubitatione ad Synodum Episcoporum delata controversia fuit, quorum judicio definitum est, prævalere Bonifacii electionem. Nec mora: statim parati omnium animi Bonifacium receperunt. Immo & Eulalius ipse, & Bonifacius insignis moderationis exemplum præbuerunt. Nam Eulalius non quievit modo, ne paruit tantum, sed & post mortem Bonifacii utut a Romanis rogatus, si fides est libri Pontificalis auctori, Pontificatum Maximum recusavit. Bonifacius autem diu doluit, tantum schisma occasione electionis suæ concitatum fuisse, & rogare non dubitavit Honorium Augustum, ut auctoritate etiam sua futuris hujusmodi casibus provideret. Epistola Bonifacii habetur in can. 1. dist. 97.. Rescriptum Honorii legitur in can. 2. dist. 97., & in can. 8. dist. 79..

Itaque si de pœnis adversus schismaticos infligendis sermo sit, legum sanctiones ad schismaticos tertii generis minime pertinent, quoties isti aut omnino in dubitationem adducti fuerint una cum viris pluribus vitæ integritate, & doctrina præstantibus, & dum ignorant, cui potius parti adhæreant, interea in suspenso ita dixerim manent, aut arbitrati una cum viris & integritate vitæ, & doctrina præstantibus, potiolem esse unius, quam alterius causam, uni potius, quam alteri adhærent, parati animo ad obsequendum illi, cujus deinde legitimum jus in Ecclesia asseratur. Tantum imminent illis pœnæ schismaticorum, qui in primo, vel in secundo schismaticorum genere sunt constituti. Nemo sane ex istis juxta veterum canonum sanctionem in Ecclesiæ commu-

nione consistit, ob individuum fidelium in Ecclesia consistentium unitatem, eamque ob rem anathemate damnati ipso jure dici possunt, can. 5. 6., & 9. caus. 7. quæst. 1., can. 19. caus. 16. quæst. 7., can. 42. 43. caus. 23. q. 5. can. 19. 23. 31., & 34. caus. 24. q. 1., proptereaque ad obtinenda, vel retinenda ecclesiastica beneficia, & ad quæcumque jura Christianæ communioni cohærentia idonei. Sunt, qui distinguunt inter eos schismaticos, qui a Pontifice Maximo, & inter eos, qui ab Episcopo suo recedunt; & priores dicunt quidem ipso jure anathemate damnatos, posteriores non anathemate damnatos ipso jure, sed sententia judicis posse anathematis pœna damnari. Discriminis causam in eo collocant, quod sejunctus ab obedientia Pontificis Maximi vinculum unitatis omnino dissolvitur; at qui tantum ab Episcopo suo se segregaverit, & adhuc adhæreat cum Pontifice Maximo, adhuc unitatem retineat in ea parte, qua Pontifici Maximo subest. Mihi placere non potest hæc opinio, quamquam enim fatear, gravius delinquere eum, qui supremi Ecclesiæ Pastoris, quam qui Prælati sui singularis potestatem declinat, tamen alterutrum sufficit, ut quis ab Ecclesia alienus dicatur. Revera in Pontifice quidem Maximo, veluti Christi Vicario positum est primum Ecclesiæ fundamentum; nihilo tamen minus etiam ex divino jure unitas fidelium variis in diocesis, ac Provinciis constitutorum coalescit ex eo, quod unusquisque Episcopo suo subjiciatur, & per Episcopum Pontifici Maximo subjectum etiam Pontificis Maximi auctoritati fiat obnoxius, & satis est in parte rescindere unitatem ordinis, licet non undecumque rescissa sit, ut extra Ecclesiam, quæ una undecumque, & necessario est, abesse quisquam credatur. Iterum hic observo, quod superius observabam, unitatem Ecclesiæ ex duobus pendere, quorum primum est professio unius, ejus-

demque fidei, alterum est subjectio sacris potestatibus a Deo ipso ordinatis. Quemadmodum ergo qui unitatem fidei dissolvit, & hæreticus dicitur, non solum recedit ipso jure ab Ecclesia, si fundamentalibus fidei articulis non assentitur, puta iis, qui in Apostolorum Symbolo continentur, sed etiam si retenta fundamentalium fidei articulorum professione alia dogmata respuit, diciturque fidei unitatem rescindere, licet unitatem servet professionis in primis fidei principiis, ita recedit ipso jure ab unitate Ecclesiæ, non solum qui primarum potestatum a Christo institutarum, sed etiam qui cæterarum jugum a se excutit. Video, quid causæ fuerit, cur nonnulli ex Pragmaticis in hac disputatione dubitare visi fuerunt. Nimirum in cap. 1. de schismat. observantur constitutum, eos, qui *sponte de tenendo schismate juramentum præstiterunt, ab ordinibus, & dignitatibus manere suspensos,* & in cap. 2. eod. tit. decretum, schismaticos posse ab ordinis exercitatione repelli, quæ profecto dici de iis non potuissent, qui in Ecclesia amplius non consisterent. At enim observare potius debuissent, ea capita ad singulares causas pertinere, & generalem disciplinam præferre non posse. Quod imprimis spectat capitulum 1. de schismat. editum in Lateranensi Concilio Alexandri III., certum est, de iis esse conceptum, qui adhæserant electioni Octaviani electi in Pontificem Maximum contra electionem Alexandri III., item conceptum esse de schismate Guidonis, qui modo Octaviani partibus adhærebat, modo renovata electione sibi a pluribus delatum Pontificatum Maximum acceptaverat. Per plures annos hoc schisma turbaverat Ecclesiam Romanam, & unusquisque ex electis contendentibus pœnis depositionis in Clericos, & anathematis in universos sibi contradicentes sua jura vindicabat, adeo ut celebratis ad sedandas controversias Conciliis, modo Alexandri, modo Octaviani

gratia res definiretur, nec nisi post viginti fere annos prævaluerit causa Alexandri, definita in Concilio Turonensi, ac serius confirmata in Concilio Lateranensi anni 1179.. Porro quousque causa definita non fuerat in Ecclesia, cum schismaticis indulgentius agendum erat, utpote qui in dubio versarentur, & plurimi saltem eorum ignorarent, cui potius adhærerent. Quid mirum igitur, si tum demum excommunicarentur schismatici, aut suspenderentur, cum contumaces existerent? Statutum, quod legitur in dicto cap. 1., editum primum fuit in can. 9. Concilii Turonensis adversus schismaticos, qui adhærebant electioni vel Octaviani, qui nomen Victoris IV., vel Guidonis, qui nomen Paschalis II. assumpserant; deinde confirmatum est in Concilio Lateranensi. Ibidem autem legimus, eos, qui contrarie præsumpserint, excommunicationi subjacere. Ac revera post statuta Turonensia, & Lateranensia agnita fuit in Ecclesia tanquam legitima Alexandri III. electio, & post hanc agnitionem, tanquam excommunicatus veluti omni dubitatione cessante habendus erat, qui Alexandro non paruisset. Quod si subjicitur, eos manere suspensos, qui juramentum de tenendo schismate præstiterunt, ad eos pertinet, qui jurejurando se obstrinxerant Octaviano, & Guidoni, antequam compertum habuissent jus Alexandri; & quando futurum sperabatur, ut Alexandro parerent, suspensionis tantum erant censura terrendi, ut quantocius ad unitatem reverterentur. Addidit Alexander III., se in ea re innovavisse decretum sui prædecessoris Innocentii; quod refertur ad Innocentium II., contra quem facta in Romana Ecclesia schismate electus erat a nonnullis in Pontificem Ma-

ximum Petrus Leonis. Statutum autem fuerat in Lateranensi Concilio anni 1139., ut ordinationes a Petro Leonis Antipapa factæ tanquam vacuæ, & irritæ haberentur. Venio nunc ad capitulum 2. de schismaticis. Sed ibidem non de pœna schismatici agitur, sed de pœna illius, qui a schismatico Episcopo ordinatus fuisset. Is sane dicitur deponendus ab officio, quousque cum eo non fuerit ex indulgentia dispensatum. Multum autem interest inter pœnam schismatico inferendam, & pœnam inferendam illi, qui a schismatico fuerit ordinatus. Non enim certum est, ordinatum a schismatico schismati adhære, tantum suspicio schismatis suboriri potest. Itaque schismatici ipso jure anathemati subjiciuntur; extra ordinem etiam pro modo seditionis coerceri possunt, non tamen cæteris pœnis, quibus plectuntur hæretici, puniuntur. Quando vero in unoquoque damnabili schismate suboriri solet suspicio hærescos, receptum est, ut schismatici etiam pœnis hæreticorum subjaceant, si, postquam ad unitatem legitime vocati fuerint, redire contempserint, cap. un. de schismaticis in 6.. Quod si pœnitentia ducti revertantur ad unitatem, non erunt sine abjuratione sui schismatis recipiendi, hæreticorum exemplo, cujus abjurationis formula exhibetur in can. 9. caus. 1. quæst. 7., & reversi tum demum poterunt adepti olim officia, aut beneficia recuperare, vel ad alia promoveri, cum fuerit cum ipsis ex indulgentia dispensatum, can. 5. caus. 9. quæst. 1., cap. 5. de elect., cap. 5. de donation., dicto cap. 2. de schimat., extrav. un. eod. tit. int. communes.

CAPUT III.

De blasphemis, & sortilegis.

Huc referendi sunt tituli 21., & 26. libr. 5..

OMnes quidem hæretici, rei blasphemiam dici merito possunt, can. 70. caus. 1. quæst. 1., non tamen e converso omnes blasphemii hæreticorum nomine appellari: est enim blasphemia convicium quoddam, vel maledictum, sive directo in Deum, aut Christum, sive in Christi Sacramenta, Crucem, Evangelia, aliave Redemptionis monumenta, sive in Deiparam Virginem, sive in Beatos, aut sacras imagines, sive in Ecclesiam, ordinesve ecclesiasticos, eorum præsertim, qui ex divina institutione universæ Ecclesiæ præsent, cap. 1., & 2. de maledicis, cap. 2. de offic. jud. ordinar., juncta l. 6., & 7. cod. ad leg. Jul. majest., argumento legis unicæ cod. nemini licere signum Salvatoris. Quadruplex esse vulgo traditur blasphemiam genus: Primum est, quum Deo tribuitur, quod Dei non est; quod tamen ita intellige, ut non improbemus symbola quædam in Ecclesia jamdiu probata, veluti cum Spiritum Dei pingimus sub specie ignis, vel columbæ, aut Verbum Dei sub specie agni; hæc enim ideo exhibemus, non ut indicemus, veras illas esse Dei formas, sed quia cum sub formis sensibilibus facilius suspiciamus in Deum, illas potius figuras proponimus, sub quibus singulari clementia Deus manifestare se hominibus voluit. De agni figura, sub qua Christus exhibetur, tamquam apud veteres usu recepta, conceptus est canon 82. Concilii Trullani, quo statutum est, ut deinceps convenientius in sacris ædibus præ agno Christus homo pingeretur, quasi rei veritas, qualis erat in forma humana, typo, & symbolo, qualis erat agnus, præferen-

da jure, ac merito foret. Alterum blasphemiam genus est, quum Deo denegatur, quod revera Dei est. Tertium, quum creaturis tribuitur, quod Dei est proprium, & singulare. Postremum, quum aut convicia in Deum, & Deo adsidentes in patria beatas animas ore impio jaciuntur, aut factis rebus divinis, vel religiosis fit contumelia. Tantum nominis ausum in lege vetere voluit Deus capitali, & quidem acervissima poena puniri, qualis erat mors blasphemorum conjectis lapidibus obruendorum, Levitici cap. 24. Capitale quoque edicto suo esse voluit Nabuchodonosor hujusmodi crimen, statim ac veri Dei notitiam habuit, Danielis cap. 3. vers. 46., can. 41. caus. 23. quæst. 4., can. 98. caus. 11. quæst. 3.. Capitale demum esse voluit Justinianus in Novell. 77. cap. 1. §. 1., & 2.. Media Ecclesiæ ætate cum non ubique vigerent leges Justinianæ, recessum passim est a poenis capitalibus. Hinc anno 826. in Capitulari Ingilenheimensi sub Ludovico Pio cap. 5. ita decretum fuit: *Si quis quolibet modo blasphemiam in Deum jactaverit, ab Episcopo, vel Comite pagi ipsius carceri usque ad satisfactionem tradatur, & publica poenitentia mulctetur, donec precibus proprii Episcopi publice reconcilietur, Ecclesiæque canonice reddatur.* Latius recipi potuit hæc sanctio, postquam traducta fuit in Collectionem Capitalarium libr. 6. cap. 101.. Hodie vero juxta varias Provinciarum constitutiones variæ poenæ esse solent, ea præsertim, quæ a publicis Magistratibus infliguntur, habita ratione tum qualitatis blasphemiam, tum adjunctorum. Apud nos præstitutæ poenæ leguntur in libr. 4. tit. 34. cap. 1.

Regiarum Constitutionum, in quibus etiam asperiores pœnæ indicuntur adversus Judæos blasphemates, libr. 1. tit. 8. cap. 6.. Generaliter in hac re multa sunt posita in arbitrio Judicis, pensaturi varias proferentis adfectiones, & modos, quos ut plurimum explicare solent variæ loquendi consuetudines, quæ certis in regionibus passim apud plurimos invaluerunt, atque juxta illas modo asperiores, modo leviores pœnas illaturi. Jure ecclesiastico distingui solet blasphemia, quam hæreticalem appellant, a simplici. Si hæreticalis blasphemia sit, instituitur judicium adversus reos, ac si essent hæretici, de qua re optimum erit respicere ad instructionem Benedicti XIV. Pontificis Maximi ad nostrates Episcopos missam §. 7.. Hinc ubi executionem habuit Constitutio *In multis* 23. Julii III., etiam Inquisitores hæreticorum in ea causa ex officio procedunt. At si blasphemia simplex sit, olim obtinebat, ut Clerici ob officio, & beneficio, laici ab ecclesiastica communione removerentur, can. 13. caus. 24. quæst., 3. can. 10. caus. 22. quæst. 1.. Recentioribus sæculis mitior dicta fuit pœna. Siquidem Gregorius IX. prope modum secutus laudatam Francorum Capitularium disciplinam clementer blasphemis indulgit, ut suscepta publica pœnitentia Deo, & Ecclesiæ reconciliari valerent, cap. 2. de maledicis, quam tamen si devote rei non expleant, excommunicationi infligendæ locus adhuc superesse videtur, in qua si per longum tempus contumaces blasphemii peristant, poterit adversus eos, tanquam in hæreticos, aut saltem de hæresi vehementer suspectos inquiri, can. 31. caus. 24. quæst. 3.. Immo etsi pœnitentia publica devote & suscipiatur, & expleatur, non excluduntur Magistratus publici a publica pœna iuferenda, cum crimen illud adeo mixti fori esse dicatur a Pragmaticis, ut utraque jurisdictione & ecclesiastica, & civili, rei possint una damnari, quia pœna ab Ecclesia indicta po-

tus, quam veræ pœnæ, locum teneat censuræ, aut penitentia salutari. Quoniam vero dictum capitulum 2. ad laicos tantum pertinet, cum publica pœnitentia ex Ecclesiæ disciplina in Clericos infligi non soleat, can. 5. dist. 83., non dubito, quin vetus adversus Clericos blasphemios pœna canonum, videlicet e gradu dejectio, sit infligenda, quemadmodum statutum est in Concilio Lateranensi sub Leone X. sess. 9.. Hinc facile colligitur, blasphemiam crimen publicum esse, in quo propterea non solum unicuique datur accusandi facultas, sed imminet etiam denuntiandi obligatio, can. 10. vers. *Si quis autem* caus. 22. quæst. 1., quod & recentiores Pontifices suis constitutionibus confirmaverunt.

Quod majores nostri Idolatriæ superstitionibus misere obvoluti jacuerint, vestigia quædam impietatis apud nepotes etiam seros remanserunt, obscuris præsertim sæculis pressa ab improbis de trivio hominibus utut Christo regeneratis, quin insigni perfidia ad dæmones, quasi opem ab ipsis ad varias causas imploraturi, & oracula idolorum, quibus silentium a Christo indictum altissimum fuit, ex erebo excitaturi, confugere non dubitaverunt, can. 9. caus. 26. quæst. 2.. Varias horum hominum turbas, & varia illorum nomina dolens recensuit initio septimi sæculi Isidorus Hispalensis in libro 8. originum cap. 9., unde multa translata sunt in canonem 1. caus. 26. quæst. 3., & canonem 14. caus. 25. quæst. 5., juncto canone unico caus. 26. quæst. 1.. Generaliter autem universi Ecclesiarum Antistites omnem sollicitudinem impenderunt, ut tristes illas veteres Idolatriæ reliquias penitus ab animis Christianorum eraderent. Inter cæteros laudare possum Agobardum Lugdunensem Episcopum sæculi noni Scriptorem, cujus opera extant in Bibliotheca Patrum; hic enim eruditus Antistes inter sæculi illius vulgares, crassasque caligines totus fuit in libro *de Grandine, & Tonitruis*, ut ex animis plebejorum ho-

minum præjudicatas opiniones avellet, quæ passim inoleverant, de magis, qui pro lubito tempestates immitterent, & aerem turbarent, ridens aniles fabellas, quæ indiscriminatim in populo recensebantur. Huic adjicere possum Burchardum Wormaciensem, qui obscuriore adhuc ætate floruit, & plane ferrea, id est, initio sæculi undecimi: nihilominus autem in libro 19. sui Decreti, qui instar Pœnitentialis est, totus in illud incubuit, ut gravissimas pœnitentias indiceret, non tam in eos, qui magicæ artis præsidio aliquid molirentur, quam in eos, qui moliri aliquid posse crederent. Optandum sane foret ingenuo, & præjudiciis experto viro, ut tot Danieles in medium prodidissent, dolos & fraudes patefacturi, quot Sacerdotes Belis monstra hujusmodi exhibuissent; forte enim evenissent, ut deceptorum insignium ars, & perfidia perpetuo adparuisset, exemplo illius, quod legitur Danielis cap. 14., quod ipsum contigit apud Regem Persarum, qui momente Sancto Marutha suorum Magorum fraudes non dissimiles agnovit, uti refert Socrates libr. 7. cap. 8.. Superis grates sint, quod in eam ætatem inciderimus, qua hoc superstitionis genus eversum jamdiu videtur. Laudanda tamen est veterum Legumlatorum prudentia, qui in sortilegos pœnas gravissimas indixerunt; etenim licet inania essent illorum præstigia, quando tamen qui artem illam profitebantur, illud in animo versabant, ut sub specie vis majoris perimerent homines, pudicitiam honestarum mulierum attentarent, agros vastarent, annorum redderent cariorem, & rudioribus saltem hominibus metum incuterent, non fuerunt impune dimitendi. Episcopi veteres in reos sortilegii pœnam anathematis inflixerunt, can. 1. 4. 6. 7. 9., & 11. caus. 26. quæst. 5., licet aliquando contra eos, qui ex rusticitate quadam sine expressa dæmonis invocatione divinorum artem exercuerint, mitius agi visum fuerit, Clericis

ad annum suspensis, cap. 2. de sortilegis, laicis extra ordinem corporali pœnitentia afflictis, can. 10. caus. 26. quæst. 5.. Religiosi quoque Imperatores severissimis pœnis subjiciendos delinquentes voluerunt, tanquam eos, qui rempublicam universam atrocissimis facinoribus turbarent, toto titulo codicis de maleficis. Hinc pasim cavendum fuit, ut crimen illud capitale haberetur, publicatis bonis, & supremo supplicio affectis reis, illisque omnibus, qui cum iis nefariam inivissent societatem, l. 3., & 5. cod. eod. tit.. Recentioribus sæculis ex disciplina tribunalium extraordinariam pœnam pro admissi qualitate, & conditione personarum modo leniendam modo exasperandam, infligi sole-re, Pragmatici universi testantur, quod invaluit ex rescripto Gregorii Magni in dicto can. 10. caus. 26. quæst. 5.. Ecclesiasticam jurisdictionem adversus ejus criminis reos soli Episcopi olim singulis diocesisibus exercebant, ita ut Inquisitoribus a Sede Apostolica delegatis ea facultas non competeret, nisi crimen hæresim saperet manifestam, cap. 8. vers. *Sane de hæreticis in 6..* At recentiores Pontifices constitutionibus suis eam quoque potestatem delegatis Inquisitoribus fecerunt, ac si adversus suspectos de hæresi agendum sit. Porro ad avertendam quamcumque hæreseos suspicionem ulterius progrediendum fuit ecclesiasticis constitutionibus; nimirum licet civili jure Romanorum in casibus dubiis, & incertis non improbetur, rem sortibus committi, l. 14. ff. de judiciis, l. 5. ff. famil. ercisc., l. 3. cod. commun. de leg., sacris tamen canonibus suffragia eligendorum sorte committi vetitum est, cap. 3. de sortilegis; eo etiam potiore jure damnatæ jampridem fuerant sortes illæ, quas appellabant Sanctorum, cum videlicet quis ad Evangelicas paginas confugeret, ut illarum æque curiosa investigatione, ac superstitiosa interpretatione futura prædiceret, can. un. caus. 26. quæst. 1., can. 3. caus. 26. quæst. 2..